

GUIA PER AL RESPECTE A LA DIVERSITAT DE CREENCES EN ELS SERVEIS SOCIALS ESPECIALITZATS DE CATALUNYA



**Generalitat
de Catalunya**

SUMARI

1. PRESENTACIÓ	5
2. MARC JURÍDIC	9
2.1. Marc jurídic en l'àmbit internacional	9
2.2. Marc jurídic en l'àmbit europeu	11
2.3. Marc jurídic espanyol	12
2.4. Marc jurídic català	14
3. PRINCIPIS D'ACTUACIÓ	17
3.1. Principis generals	17
3.2. Principis propis de l'àmbit de serveis socials	17
4. RECOMANACIONS	21
4.1. Generals	21
4.2. Recomanacions relatives a la cuina i als preceptes alimentaris	22
4.3. Recomanacions relatives a les mostres de pertinença (vestimenta, símbols, etc.)	23
4.4. Recomanacions relatives a les celebracions i pràctiques religioses col·lectives	24
4.5. Recomanacions relatives a l'assistència religiosa	25
4.6. Recomanacions relatives a les activitats dins les habitacions en centres residencials	26
4.7. Recomanacions en relació amb l'autonomia de les persones menors d'edat i/o en situació d'incapacitat legal o de discapacitat	26
4.8. Recomanacions relatives a la salut de les persones usuàries i als tractaments mèdics	27
4.9. Recomanacions relatives als processos de mort en centres residencials de serveis socials especialitzats	28
4.10. Recomanacions relatives a la biblioteca	29
5. ANNEX 1. REFERÈNCIES LEGALS	31
6. ANNEX II. INFORMACIÓ SOBRE CONFESSIONS RELIGIOSES	51
7. ANNEX III. QUADRE-RESUM SOBRE LES CONFESSIONS RELIGIOSES	89
8. ANNEX IV. CALENDARI DE FESTIVITATS RELIGIOSES	95
9. ANNEX V. RECURSOS	97

I.

PRESENTACIÓ

La nostra societat ha vist créixer els darrers anys la diversitat religiosa en quantitat, però també en pluralitat, fruit dels fluxos migratoris contemporanis i d'altres dinàmiques com la individualització i la globalització religiosa o els nous moviments religiosos. Tot i que l'Església Catòlica és la confessió amb la presència més notòria a Catalunya, actualment s'estima que hi existeixen catorze tradicions espirituals més, a banda d'altres que no trobem de forma tan institucionalitzada.

el Govern ha impulsat una sèrie de guies amb el propòsit de proporcionar uns serveis públics respectuosos amb les expressions, pràctiques i observances vinculades a la llibertat de creences.

Aquest augment de la diversitat religiosa forma part, sens dubte, de la riquesa cultural de la societat catalana, alhora que esdevé també un desafiament pels poders públics, responsables de garantir l'exercici dels drets fonamentals i les llibertats públiques. L'Administració pública respon a aquest repte establint marcs de convivència que garanteixin l'exercici dels drets, entre els quals trobem el de la llibertat religiosa. És per això que el Govern ha impulsat una sèrie de guies per a la gestió de la diversitat religiosa en diferents àmbits, com el dels serveis socials, amb el propòsit de proporcionar uns serveis públics respectuosos amb les expressions, pràctiques i observances vinculades a la llibertat de creences.

Aquesta guia, centrada en els serveis socials especialitzats, dona continuïtat a la *Guia per al respecte a la diversitat de creences als serveis socials bàsics de Catalunya*, publicada l'any 2021. Els serveis socials especialitzats són també el reflex del conjunt de la societat. Per tant, hi podem trobar persones usuàries vinculades a les diferents tradicions religioses que tenen presència a Catalunya. Presentem, doncs, una sèrie de recomanacions amb la voluntat d'orientar una gestió adequada que garanteixi la llibertat religiosa en aquest àmbit, en un context caracteritzat per la diversitat.

Els serveis socials especialitzats ofereixen atenció a les diferents dimensions de la vida de les persones a través de centres, serveis, programes i recursos que poden ser residencials o diürns. És a dir, incorporen en la seva atenció esferes pròpies de la vida quotidiana i domèstica on es poden manifestar les creences a través d'observances i pràctiques religioses que poden incidir en l'alimentació, les festivitats i les celebracions, la indumentària, l'assistència religiosa o l'acompanyament al final de la vida. És precisament per aquesta dimensió de vida quotidiana dels serveis socials especialitzats que considerem necessari

Els serveis socials especialitzats, incorporen en la seva atenció esferes pròpies de la vida quotidiana i domèstica on es poden manifestar les creences a través d'observances i pràctiques religioses.

poder integrar les pràctiques vinculades a les creences religioses en les formes d'organització i atenció dels serveis, sempre dins del marc legal establert i sense que comporti una interferència greu en el funcionament dels serveis.

Adrecem aquesta guia als seus treballadors i treballadores amb el propòsit que puguin conèixer les característiques bàsiques de les confessions religioses presents a Catalunya i les actuacions que poden ser útils a l'hora de donar respostes adequades a les sol·licituds rebudes en matèria religiosa.

Com que els serveis socials especialitzats tenen la funció de gestionar centres, equipaments, programes, projectes i prestacions específiques, adrecem aquesta guia als seus treballadors i treballadores amb el propòsit que puguin conèixer les característiques bàsiques de les confessions religioses presents a Catalunya i els mecanismes o les actuacions que poden ser útils a l'hora de donar respostes adequades a les sol·licituds rebudes en matèria religiosa. En darrera instància, aquesta guia pretén ser una eina útil perquè els i les professionals del camp social puguin oferir una atenció integral a les persones ateses i, alhora, millorar la seva qualitat de vida.

La guia, que s'articula en quatre seccions, comença amb una introducció sobre el marc jurídic relatiu als drets de llibertat religiosa i la regulació dels serveis socials específics, per donar pas als principis d'actuació que han de guiar les actuacions dels i les professionals d'aquests serveis. A continuació, es plantegen una sèrie de recomanacions per atendre la diversitat religiosa en l'àmbit dels serveis socials especialitzats i es finalitza amb diversos annexos. Aquests inclouen, en primer lloc, les referències legals en relació amb el dret a la llibertat religiosa, els serveis socials, la infància i l'acollida de persones; en segon lloc, la informació més rellevant sobre les diferents confessions religioses del nostre país, amb un recull de fitxes on es descriuen els aspectes més significatius de les diferents confessions presents a Catalunya; en tercer lloc, el calendari de festivitats religioses elaborat per la Direcció General d'Afers Religiosos, i, per acabar, un seguit de recursos bibliogràfics sobre la diversitat religiosa i el respecte a les creences, així com sobre l'ètica i l'espiritualitat als serveis socials, que permeten entendre i aprofundir en alguns aspectes tractats en aquesta guia.

La guia és producte de la col·laboració entre la Direcció General d'Afers Religiosos del Departament de Justícia i Qualitat Democràtica, el Departament de Drets Socials i Inclusió i la Fundació iSocial, i ha comptat amb el coneixement especialitzat de les antropòlogues

La guia és producte de la col·laboració entre la Direcció General d'Afers Religiosos del Departament de Justícia i Qualitat Democràtica, el Departament de Drets Socials i Inclusió i la Fundació iSocial.

Ariadna Solé Arraràs i Marta Venceslao. Emfatitzem i agraïm, alhora, la participació en els grups de discussió de diferents professionals dels serveis socials especialitzats i de persones vinculades a algunes de les principals confessions religioses a Catalunya, les quals han aportat experiències i informacions molt rellevants per a l'elaboració d'aquests materials.

Desitgem que aquest document sigui un recurs útil per als i les professionals dels serveis socials especialitzats en l'atenció a la pluralitat religiosa i espiritual de les persones que, en molts casos, es troben en situacions de vulnerabilitat i risc social. Esperem que la guia que teniu entre les mans contribueixi tant a millorar la qualitat de vida de les persones usuàries d'aquests serveis com a garantir l'exercici dels seus drets de llibertat religiosa. Així mateix, esperem que sigui útil per donar a conèixer la diversitat al nostre país, les seves expressions quotidianes i la seva incidència en el camp de la intervenció social.

2.

MARC JURÍDIC

2.1. Marc jurídic en l'àmbit internacional

La Declaració Universal dels Drets Humans (DUDH) és explícita a l'hora de reconèixer el dret de tota persona a la llibertat de pensament, de consciència i de religió. L'article 18 d'aquesta declaració assenyala que "aquest dret inclou la llibertat de canviar de religió o de creença i la llibertat de manifestar-les individualment o col·lectivament, en públic o en privat, mitjançant l'ensenyament, la pràctica, el culte i l'observança".

Tal com recorda l'observació general número 22 del Comitè de Drets Humans de les Nacions Unides (1993), aquest article protegeix les conviccions teistes, no teistes i atees, així com el dret a no professar cap religió o convicció. Aquesta observació mostra com es desenvolupa la llibertat de manifestar la religió a través del culte, les celebracions rituals, les pràctiques i l'ensenyament. El culte inclou actes rituals i cerimonials i llurs pràctiques —incloent-hi la construcció de llocs de culte, l'ús de fórmules i objectes rituals, l'exhibició de símbols i l'observança de festes religioses i dies de descans. L'observança i la pràctica de la religió i de les creences poden incloure també, diu el punt 4, "costums com ara l'observança de normes dietètiques, l'ús de peces de vestir o lligadures distintives, la participació en ritus associats a determinades etapes de la vida i l'ús d'un llenguatge especial que habitualment només parlen els membres del grup."

D'acord amb la Declaració Universal dels Drets Humans, el dret de llibertat de pensament, de consciència i de religió "inclou la llibertat de canviar de religió o de creença i la llibertat de manifestar-les individualment o col·lectivament, en públic o en privat, mitjançant l'ensenyament, la pràctica, el culte i l'observança".

Aquest dret el recullen i protegeixen molts altres pactes, convenis i documents internacionals, com per exemple el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics -PIDCP- (1966). L'article 18 d'aquest pacte descriu el dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió en termes quasi idèntics als de la Declaració Universal, i afegeix que "ningú no pot ser objecte de mesures coercitives que puguin menyscar la llibertat de tenir o adoptar la religió o les creences de la seva tria". Aquest dret fonamental estarà subjecte únicament "a les limitacions que prescriu la llei i que siguin necessàries per protegir la seguretat, l'ordre, la salut o la moral públiques o els drets i llibertats fonamentals dels altres." El Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics recull també el compromís dels estats membres de "respectar la llibertat de les mares i els pares o, quan escaigui, la de les persones tutores legals, per garantir que les filles i fills rebin l'educació religiosa o moral d'acord amb les pròpies conviccions".

Paral·lelament, la DUDH protegeix el dret de les persones a tenir “un nivell de vida que asseguri la seva salut, el seu benestar i els de la seva família, especialment quant a alimentació, vestir, habitatge, atenció mèdica i els serveis socials necessaris”.

Per la seva banda, la Convenció internacional sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació racial, de 21 de desembre de 1965, ratificada per l'Assemblea General de les Nacions Unides, fa constar, en l'article 5, que “els estats part es comprometen a prohibir i eliminar la discriminació racial en totes les seves formes, i a garantir el dret de tota persona a la igualtat davant la llei, sense cap distinció de raça, color i origen nacional o ètnic, particularment en el gaudi [del] dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió”.

Paral·lelament, la DUDH protegeix el dret de les persones a tenir “un nivell de vida que asseguri la seva salut, el seu benestar i els de la seva família, especialment quant a alimentació, vestir, habitatge, atenció mèdica i els serveis socials necessaris”; les persones també tenen dret a la seguretat en cas de desocupació, malaltia, invalidesa, viduïtat, vellesa o en altres casos de pèrdua dels mitjans de subsistència a causa de circumstàncies independents de la seva voluntat. En especial, la DUDH es refereix al dret a una ajuda i assistència especials per a la protecció social de la maternitat i la infantesa (article 25).

La Convenció sobre els drets de l'infant (Nacions Unides, 1989) tracta especialment els drets dels menors d'edat. L'article 14 estableix que són drets de l'infant el dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió, i que és un dret dels seus progenitors o tutors legals dirigir l'infant, d'acord amb el desenvolupament de les seves facultats, en l'exercici dels drets a la llibertat de manifestar la pròpia religió o les pròpies creences, que només pot tenir les limitacions legals necessàries per protegir la seguretat, l'ordre, la salut o la moral públiques i els drets i les llibertats fonamentals dels altres. Alhora, la Convenció declara, a l'article 2, el compromís dels estats membres de respectar els drets que s'hi anuncien i a assegurar “un nivell de vida adequat al seu desenvolupament físic, mental, espiritual, moral i social” (article 27).

L'article 17 de la Convenció recull el compromís dels estats membres de vetllar perquè l'infant tingui accés a informacions i materials informatius, en especial els que tenen com a finalitat promoure el seu benestar social, espiritual i moral, i la seva salut física i mental. A més, l'article 20 declara que l'infant privat temporalment o permanentment del seu entorn familiar, o quan no es pugui

La Convenció sobre els drets de l'infant estableix que són drets de l'infant el dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió, i que és un dret dels seus progenitors o tutors legals dirigir l'infant, d'acord amb el desenvolupament de les seves facultats, en l'exercici dels drets a la llibertat de manifestar la pròpia religió o les pròpies creences.

permetre que hi romanguí, té dret a la protecció i l'ajuda especials de l'estat. "Aquesta atenció pot comprendre, entre d'altres, l'acolliment familiar, la Kafala de la llei islàmica, l'adopció o, si fos necessari, la col·locació en institucions apropiades per a l'atenció de l'infant". També estableix que "en considerar les solucions s'ha de prestar una especial atenció al fet que és desitjable que l'infant continuï la seva educació en el seu propi medi ètnic, religiós, cultural i lingüístic".

La protecció dels infants pertanyents a minories ètniques queda recollida a l'article 30, que estableix que als estats "on hi hagi minories ètniques, religioses o lingüístiques, o persones d'origen indígena, a l'infant que pertanyi a una minoria o que sigui indígena no se li pot negar mai, en comunitat amb els altres membres del seu grup, el dret a gaudir de la seva pròpia cultura, a professar i practicar la seva pròpia religió i a utilitzar la seva pròpia llengua".

2.2. Marc jurídic en l'àmbit europeu

En l'àmbit europeu, el dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió, que inclou la protecció de la manifestació pública de les conviccions religioses, queda protegit per l'article 9 del Conveni Europeu de Drets Humans (d'ara endavant CEDH), signat a Roma el 4 de novembre de 1950 i ratificat per Espanya a través de l'Instrument de 26 de setembre de 1979. En els primers

apartats d'aquest article s'assenyala que tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió, i es reitera allò establert per la Declaració Universal dels Drets Humans quant al fet que aquest dret implica la llibertat que té tota persona de canviar de religió o de convicció, així com la llibertat de manifestar la seva religió o convicció individualment o col·lectivament, en públic o en privat, mitjançant el culte, l'ensenyament, les pràctiques i l'acompliment dels ritus. El CEDH també explicita que "la llibertat de les persones de manifestar la seva religió o les seves conviccions no pot ser objecte d'altres restriccions més enllà de les que preveu la llei que constitueixen mesures necessàries, en una societat democràtica, per a la seguretat pública, la protecció de l'ordre, de la salut o de la moral públiques, o per a la protecció dels drets i les llibertats d'altri". També preveu, en el seu article 14, la protecció del gaudi de drets i llibertats contra qualsevol forma de discriminació, també la religiosa.

La Carta de drets fonamentals, incorporada com a Declaració a l'annex de l'Acta final del Tractat de Lisboa, d'11 de novembre de 2011, en l'article 10 reproduïx literalment l'article 9 del CEDH.

La Unió Europea reconeix i respecta, a l'article 34 de la Carta, el dret d'accés a les prestacions de la seguretat social i als serveis socials que garanteixen una protecció en casos com la maternitat, la malaltia, els accidents laborals, la dependència o la vellesa, i també en cas de pèrdua de la feina, segons les modalitats establertes pel dret comunitari i les legislacions i pràctiques nacionals.

La Directiva 2000/78/CE del Consell, de 27 de novembre de 2000, relativa a l'establiment d'un marc general per a la igualtat de tracte a la feina i a l'ocupació elimina la possibilitat de la discriminació per

En l'àmbit europeu, l'article 9 del Conveni Europeu de Drets Humans assenyala que tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió.

motius de religió al lloc de treball, amb l'excepció dels casos en què sigui un requisit essencial, determinant i proporcionat i un objectiu legítim, així com de les disposicions específiques que tenen previstes alguns estats per fixar requisits en virtut de l'estatut reconegut a les comunitats religioses (article 1; consideracions 11, 12, 23 i 24). La prohibició de la discriminació no impedeix que es compensi a les religions que pateixen desavantatges permetent-los que s'organitzin per satisfer necessitats pròpies (article 3.2; consideració 26). Els estats han de garantir que les víctimes de discriminació en l'àmbit de la feina i de l'ocupació per motiu de religió disposin dels mitjans de protecció jurídica adequats (consideració 29).

En l'àmbit municipal, la Carta europea de salvaguarda dels drets humans a la ciutat (Saint-Denis, de 18 de maig de 2000) estableix el principi d'igualtat de drets i no discriminació que es reconeix a totes les persones que viuen a les ciutats signatàries, independentment de la seva nacionalitat. Aquests drets els han de garantir les autoritats municipals sense cap discriminació pel color, l'edat, el sexe o l'opció sexual, la llengua, la religió, l'opinió política, l'origen nacional o social, o el nivell d'ingressos; la signatura o l'adhesió a la Carta significa, per a les ciutats, un plus de compromís en la protecció de la llibertat cultural, lingüística y religiosa, i el dret a exercir-la, garantida per les autoritats que també vetllaran per evitar la creació de guetos (articles II i III).

En l'àmbit de la protecció de dades personals, el Reglament (UE) 2016/679 del Parlament i del Consell, de 27 d'abril de 2016, relatiu a la protecció de les persones físiques pel que fa al tractament de dades personals i a la lliure circulació d'aquestes dades prohibeix, a l'article 9, el tractament de dades personals que revelin, entre d'altres, les conviccions religioses o filosòfiques. El mateix article estableix en quins casos el tractament d'aquestes dades pot ser una excepció.

2.3. Marc jurídic espanyol

El dret a la llibertat religiosa, en la seva dimensió individual i col·lectiva, es reconeix com a dret fonamental a l'article 16 de la Constitució espanyola, on llegim que es garanteix la llibertat ideològica, religiosa i de culte dels individus i de les comunitats sense cap més limitació, quan siguin manifestats, que la necessària per al manteniment de l'ordre públic protegit per la llei. Aquest article també diu que "ningú no podrà ser obligat a declarar quant a la seva ideologia, religió o creences" i que "els poders públics tindran en compte les creences religioses de la societat espanyola i mantindran les conseqüents relacions de cooperació amb l'Església Catòlica i les altres confessions".

La Constitució espanyola també recull el compromís dels poders públics per garantir la suficiència econòmica als ciutadans durant la tercera edat i per promoure el benestar de la ciutadania mitjançant un

A l'article 16 de la Constitució espanyola, garanteix la llibertat ideològica, religiosa i de culte dels individus i de les comunitats sense cap més limitació, quan siguin manifestats, que la necessària per al manteniment de l'ordre públic protegit per la llei.

La Constitució espanyola també recull el compromís dels poders públics per garantir la suficiència econòmica als ciutadans durant la tercera edat i per promoure el benestar de la ciutadania mitjançant un sistema de serveis socials que atengui els problemes específics de salut, habitatge, cultura i lleure (article 50).

sistema de serveis socials que atengui els problemes específics de salut, habitatge, cultura i lleure (article 50).

El desplegament de l'article 16 es fa mitjançant la Llei orgànica 7/1980, de 5 de juliol, de llibertat religiosa (d'ara endavant LOLR), que a l'article 2 enumera les diferents manifestacions de la llibertat religiosa que formen part del contingut essencial del dret. La LOLR recorda que l'Estat garanteix el dret fonamental a la llibertat religiosa i de culte i que les creences religioses no poden rebre un tracte desigual ni ser discriminades davant la llei. És per això que especifica que "no es poden al·legar motius religiosos per impedir a ningú l'exercici de qualsevol treball o activitat o el desenvolupament de càrrecs o funcions públiques". L'article 3 d'aquesta Llei senyala que "l'exercici dels drets que dimanen de la llibertat religiosa i de culte té com a únic límit la protecció del dret dels altres a l'exercici de les seves llibertats públiques i drets fonamentals, així com la salvaguarda de la seguretat, la salut i la moralitat pública, elements constitutius de l'ordre públic protegit per la llei en l'àmbit d'una societat democràtica".

Totes aquestes normes internacionals i estatals estableixen quatre principis que cal tenir presents:

- El dret a la llibertat de creences de les persones i les comunitats i a la seva manifestació pública, sense cap discriminació ni coerció

- La neutralitat de l'Estat i, per tant, de l'Administració pública
- La cooperació dels poders públics amb les confessions
- El foment, per part dels poders públics, de la convivència social, cultural i religiosa

A més, cal tenir en compte els diferents tractats i acords amb rang de llei signats per l'Estat espanyol que estableixen drets específics per a determinades confessions religioses. En particular, cal citar l'Acord amb la Santa Seu sobre assumptes jurídics (3 de gener de 1979), l'Acord de cooperació de l'Estat amb la Federació d'Entitats Religioses Evangèliques d'Espanya (Llei 24/1992, de 10 de novembre), l'Acord de cooperació entre l'Estat espanyol i la Federació de Comunitats Jueves d'Espanya (Llei 25/1992, de 10 de novembre) i l'Acord de cooperació entre l'Estat espanyol i la Comissió Islàmica d'Espanya (Llei 26/1992, de 10 de novembre).

Els acords de cooperació es refereixen a alguns aspectes del règim jurídic dels llocs de culte i garanteixen l'exercici del dret a l'assistència religiosa de les persones internes en centres o establiments penitenciaris, hospitalaris, assistencials o altres d'anàlegs del sector públic. Estableixen que, en tot cas, l'assistència religiosa s'ha de prestar amb ple respecte del principi de llibertat religiosa i amb observança de les normes d'organització i règim intern dels centres.

Els acords de cooperació garanteixen l'exercici del dret a l'assistència religiosa de les persones internes en centres o establiments penitenciaris, hospitalaris, assistencials o altres d'anàlegs.

Pel que fa a l'ensenyament religiós, l'Estat, mitjançant l'Instrument de ratificació de l'Acord entre l'Estat espanyol i la Santa Seu sobre ensenyament i afers culturals, signat a la Ciutat del Vaticà el 3 de gener de 1979, i altres normes complementaries, garanteix l'ensenyament religiós catòlic als centres educatius llevat que es manifesti el contrari.

En relació amb les esglésies evangèliques, les comunitats jueves i les comunitats musulmanes, els acords de cooperació expliciten el dret dels alumnes a rebre ensenyament religiós d'aquestes confessions als centres docents públics i privats concertats en els nivells d'educació infantil, educació primària i educació secundària. A més, estableixen que els alumnes estaran dispensats de l'assistència a classe i de la realització d'exàmens en les dates més senyalades de la seva confessió, en els termes en què s'expressi en l'acord corresponent (articles 9, 10 i 12 dels acords).

Cal fer una especial referència a l'acord de cooperació signat entre l'Estat espanyol i la Comissió Islàmica d'Espanya, que, en l'article 14, diu que "l'alimentació dels interns en centres o establiments públics i depen-

dències militars, i la dels alumnes musulmans dels centres docents públics i privats concertats que ho sol·licitin, es procurarà adequar als preceptes religiosos islàmics, així com l'horari dels àpats durant el mes de dejuni (Ramadà)".

Finalment, cal tenir en compte que, d'acord amb l'article 16 de la Constitució, ningú no pot ser obligat a declarar sobre la seva ideologia, religió o creences. L'article 9 de la Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals concreta que el mer consentiment de la persona afectada no és suficient per aixecar la prohibició del tractament de dades que revelin, entre d'altres, les conviccions religioses o filosòfiques de les persones físiques.

2.4. Marc jurídic català

L'Estatut d'autonomia de Catalunya insta els poders públics a tenir una actitud activa en pro del respecte pels drets a la llibertat religiosa. En aquest sentit, l'article 42.7 estableix que "els poders públics han de vetllar per la convivència social, cultural i religiosa entre totes les persones a Catalunya i pel respecte a la diversitat de creences i conviccions ètiques i filosòfiques de les persones, i han de fomentar les relacions interculturals per mitjà de l'impuls i la creació d'àmbits de coneixement recíproc, diàleg i mediació."

Així mateix, l'article 40.8 preveu que els poders públics han de promoure la igualtat de totes les persones amb independència de l'origen, la nacionalitat, el sexe, la raça, la religió, la condició social o l'orientació sexual, i també han de promoure l'erradicació del racisme, de l'antisemitisme, de la xenofòbia, de l'homofòbia i de qualsevol altra

D'acord amb l'article 16 de la Constitució, ningú no pot ser obligat a declarar sobre la seva ideologia, religió o creences.

L'article 42.7 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya estableix que “els poders públics han de vetllar pel respecte a la diversitat de creences i conviccions ètiques i filosòfiques de les persones.

expressió que atempti contra la igualtat i la dignitat de les persones.

Les competències de la Generalitat en matèria d'affers religiosos s'estableixen a l'article 161 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya i, entre d'altres, inclouen la competència exclusiva en matèria d'entitats religioses que aconsegueixen llur activitat a Catalunya.

En l'àmbit de la protecció social, l'Estatut concreta els drets dels diferents col·lectius que en són objecte. Així, l'article 16 recull el dret de les famílies a rebre prestacions socials i ajuts públics per atendre les càrregues familiars, i els articles 17 i 18 es refereixen als drets dels menors d'edat a rebre l'atenció integral necessària per al desenvolupament de llur personalitat i llur benestar, i també als de les persones grans a viure amb dignitat, lliures d'explotació i de maltractaments, sense que puguin ésser discriminades a causa de l'edat.

Més concretament, la Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials estableix que “els serveis socials tenen com a finalitat assegurar el dret de les persones a viure dignament durant totes les etapes de la vida mitjançant la cobertura de llurs necessitats personals bàsiques i de les necessitats socials, en el marc de la justícia social

i del benestar de les persones”. L'article 7 d'aquesta llei estableix que són especialment destinataris dels serveis socials, entre d'altres, les persones que són discriminades per raó de la seva religió.

Alhora, l'article 8 de la Llei proclama que “s'ha de tenir una cura especial a garantir els drets i les llibertats fonamentals i facilitar-ne l'exercici en la relació que s'estableix amb les persones per a la prestació dels serveis socials”.

Per la seva banda, la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència estableix, en l'article 4, que els poders públics han d'interpretar i aplicar la llei “garantint la igualtat en la diferència dels infants i els adolescents d'ambdós sexes, per tal d'eliminar la discriminació sexista, per raó d'origen, color, idioma, religió, opinió política o d'una altra índole [...] o qualsevol altra condició personal pròpia o de llurs progenitors o representants legals.”

Són especialment destinataris dels serveis socials, entre d'altres, les persones que són discriminades per raó de la seva religió.

3.

PRINCIPIS D'ACTUACIÓ

3.1. Principis generals

La gestió pública de la diversitat religiosa s'ha de basar en l'existència d'uns principis ètics d'actuació que garanteixin la igualtat de totes les persones, així com una gestió respectuosa amb totes les opcions espirituals i/o religioses. En aquest sentit, el Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa proposa, al document *La diversitat religiosa en les societats obertes: Criteris de discerniment*, els principis generals d'actuació següents, basats en la Declaració Universal dels Drets Humans (1948):

1. El respecte mutu.
2. La mútua coneixença i benvolença.
3. La desconstrucció de prejudicis negatius i ofensius.
4. L'equitat en la dignitat de les persones, independentment de les seves opcions espirituals i/o religioses.
5. La llibertat de creences i d'expressió de les creences i de les conviccions.
6. El respecte a la integritat física i moral de totes les persones.
7. La cura pels grups minoritaris, perquè puguin expressar-se en el conjunt social.
8. La condemna de qualsevol forma d'extremisme i de violència en qualsevol de les seves formes.

3.2. Principis propis de l'àmbit de serveis socials

Amb la finalitat de brindar una atenció respectuosa amb la diversitat de creences i la llibertat religiosa, els serveis socials especialitzats han de contemplar els principis recollits en la Llei 12/2007, d'11 d'octubre, d'entre els quals destaquem, com ja es va fer a la guia sobre els serveis socials bàsics, els corresponents al marc ampli dels serveis socials:

- **Universalitat:** els poders públics han de garantir a tothom el dret d'accés als serveis socials i llur ús efectiu en condicions d'igualtat, equitat i justícia redistributiva. Aquest principi no exclou, però, que l'accés es pugui condicionar al fet que les persones usuàries compleixin determinats requisits i paguin una contraprestació econòmica per assegurar la corresponsabilitat entre els usuaris i les administracions públiques i la sostenibilitat del sistema.
- **Igualtat:** s'ha de poder accedir als serveis socials i utilitzar-los sense cap mena de discriminació arbitrària per raó de les circumstàncies personals, de gènere, socials o territorials. Tanmateix, aquest principi és compatible amb una discriminació positiva si aquesta es justifica en una recerca de la igualtat real i facilita la integració social.

La gestió pública de la diversitat religiosa s'ha de basar en l'existència d'uns principis ètics que garanteixin una gestió respectuosa amb totes les opcions espirituals i/o religioses.

Els serveis socials especialitzats han de contemplar els principis recollits en la Llei 12/2007, d'11 d'octubre.

- **Participació cívica:** el funcionament dels serveis socials ha d'incorporar la participació de la ciutadania en la programació, l'avaluació i el control. També s'ha de garantir la participació dels usuaris en el seguiment i l'avaluació de la gestió dels serveis.
- **Globalitat:** els serveis han de donar una resposta integral a les necessitats personals, familiars i socials considerant conjuntament els aspectes relatius a la prevenció, l'atenció, la promoció i la inserció.
- **Foment de la cohesió social:** els serveis socials han de contribuir a la cohesió social incorporant elements que afavoreixin la inclusió i la integració social.
- **Normalització:** els serveis socials s'han de prestar a través dels mitjans habituals, i s'ha d'evitar que separin les persones de llur unitat de convivència i de la comunitat o que no les hi integrin, a fi d'afavorir que s'insereixin en les activitats familiars, conviviales, laborals i socials.
- **Atenció personalitzada i integral:** els serveis socials han d'assegurar una atenció personalitzada mitjançant la valoració integral de la situació personal, familiar i comunitària de l'usuari o la usuària.
- **Respecte pels drets de la persona:** les actuacions en matèria de serveis socials han de respectar sempre la dignitat de la persona i els seus drets.

- **Foment de l'autonomia personal:** els serveis socials han de facilitar que les persones disposin de les condicions adequades per desenvolupar els projectes vitals, dins la unitat de convivència que desitgin, d'acord amb la naturalesa dels serveis i llurs condicions d'utilització.

- **Continuïtat dels serveis:** el sistema de serveis socials ha de garantir la continuïtat en el temps de les prestacions establertes per llei i per reglament, i n'ha de millorar la gestió i la qualitat, sense que es produeixi una reducció o supressió injustificada de qualsevol dels serveis que l'integren.

L'atenció a la diversitat religiosa en els serveis socials especialitzats ha de contemplar, d'acord amb l'article 86 de la Llei, alguns principis que emanen dels codis deontològics de les professions socials i que, com també ha glosat la guia dirigida als serveis socials bàsics, passem a esmentar:

- **Principi de justícia social:** per bé que l'accés als serveis socials bàsics és universal, pot haver-hi circumstàncies que en dificultin l'accessibilitat d'alguns col·lectius. Els serveis socials bàsics han de vetllar sempre, i especialment en la primera acol·lida, per oferir un servei transparent i inclusiu.

- **Principi d'empoderament:** el principi de respecte per les persones ateses està vinculat al respecte per la seva autonomia i llibertat. L'atenció a les persones no pot ignorar la seva història de vida. Un bon diagnòstic social ha d'incorporar tot allò que forma part del passat i del present de les persones. Empoderar vol dir acompanyar des de la realitat de l'altre, és a dir, coneixent i posant en valor les seves potencialitats amb una mirada esperançada vers el futur.

- **Principi de participació:** tothom té dret a participar en l'organització de la comunitat a la qual pertany. Els professionals han d'intentar aconseguir que sigui la mateixa comunitat la que cerqui i generi recursos i capacitats per solucionar els problemes que l'afecten, per tal de poder transformar i millorar la qualitat de vida de les persones.
- **Principi de responsabilitat i competència professionals:** els i les professionals dels serveis socials bàsics basen les seves actuacions en la competència, capacitat i qualificació professional. Treballar en entorns d'alta complexitat demana també als i les professionals capacitat d'autocontrol i de reflexió sobre la pràctica professional. L'actualització i la formació continuada són imprescindibles per comprendre els canvis que s'estan produint de forma vertiginosa en la societat.



4.

RECOMANACIONS

4.1. Generals

Cal oferir un mateix tracte qualitatiu a totes les persones, independentment de les seves creences i opcions de pensament.

Els professionals de serveis socials especialitzats han de conèixer i reconèixer els drets a què fa referència l'apartat "Principis d'actuació" i tenir-los presents.

Cal que els professionals que treballen en serveis socials especialitzats a Catalunya rebin formació sobre el pluralisme religiós present a l'entorn social. També és convenient que rebin formació específica relativa als drets i deures en matèria de diversitat i de llibertat religiosa, de pensament i de consciència, de no discriminació i també en relació amb els drets i deures dels mateixos professionals.

Cal tenir en compte que les persones usuàries dels serveis socials especialitzats tenen dret a no declarar sobre la seva ideologia, religió o creences.

En cap cas no s'ha d'importunar ningú ni entrar-hi en cap discussió per raó de les seves creences. Només per motius de salut, d'higiene, de seguretat públiques, i per respecte als drets de les altres persones, es pot demanar a les persones usuàries que renunciïn a pràctiques derivades de les seves conviccions.

Com a principi general d'actuació, cal respectar les creences i les pràctiques reli-

gioses que se'n deriven. En la mesura del possible, cal satisfer les peticions que les persones usuàries dels serveis socials especialitzats formulin per raó de les seves creences, sempre que s'ajustin a la legalitat, no suposin molèsties importants per a la resta de persones usuàries ni cap despesa inassolible.

Cal recordar que els drets de llibertat religiosa tenen com a límits els drets fonamentals de les altres persones, la seguretat, la salut i la moralitat públiques i les lleis del país.

És important facilitar l'assistència i l'acompanyament religiós o espiritual a aquelles persones que el sol·licitin.

Una atenció integral és aquella que té en compte la globalitat de la persona, també en relació amb la seva dimensió religiosa o espiritual. En aquest sentit, és important facilitar l'assistència i l'acompanyament religiós o espiritual a aquelles persones que el sol·licitin. Igualment, cal respectar la voluntat d'aquelles persones que no desitgen rebre cap acompanyament d'aquest tipus i garantir-los aquest dret.

La Direcció General d'Afers Religiosos pot oferir més informació i assessorament en qüestions i dubtes ètics sobre l'exercici dels drets de llibertat religiosa i sobre la diversi-

Cal que els professionals que treballen en serveis socials especialitzats a Catalunya rebin formació sobre el pluralisme religiós present a l'entorn social.

Els centres de serveis socials especialitzats han d'informar les persones usuàries dels drets de què disposen relatius a les seves conviccions religioses, així com del procediment per realitzar les sol·licituds o demandes que se'n derivin.

tat religiosa present a Catalunya i les seves característiques.

Cal que el Comitè d'Ètica dels Serveis Socials de Catalunya i els consells de participació dels serveis socials especialitzats esdevinguin espais de referència on consultar dubtes ètics en relació amb la llibertat religiosa, especialment en relació amb menors d'edat i/o persones que estiguin en situació de manca de capacitat per expressar la seva voluntat.

Els centres de serveis socials especialitzats han d'informar les persones usuàries dels drets de què disposen relatius a les seves conviccions religioses, així com del procediment per realitzar les sol·licituds o demandes que se'n derivin. Aquesta informació s'ha d'oferir de forma accessible a les persones amb qualsevol tipus de discapacitat (llenguatge clar, senzill i accessible, tenint en compte les seves característiques personals i les seves necessitats, fent ús de mitjans com els documents de lectura fàcil, llengua de signes, pictogrames, etc.).

En ocasions, certs fenòmens vinculats a qüestions culturals es poden interpretar com a com a pràctiques vinculades a creences religioses o conviccions. És important no treure conclusions anticipades sobre l'origen de les peticions que es reben i evitar relacionar-les,

en tot cas, amb les idees prèvies i els prejudicis que cadascú pugui tenir. A més, s'ha de tenir en compte que dins d'una mateixa religió hi pot haver molta diversitat tant en les interpretacions doctrinals com en les pràctiques. Per tant, hi pot haver molta diversitat pel que fa a les sol·licituds o peticions per part de les persones que s'hi identifiquen.

És important que els centres de serveis socials especialitzats coneguin les comunitats religioses de l'entorn, especialment aquelles a les quals pertanyen les persones usuàries, i que hi col·laborin en la mesura del possible.

4.2. Recomanacions relatives a la cuina i als preceptes alimentaris

En alguns serveis socials especialitzats, els centres es fan càrrec de l'alimentació de les persones usuàries.

- Pot haver-hi persones que, amb motiu de les seves creences religioses, rebutgin determinats menús perquè consideren que la forma en què s'han elaborat o els aliments que contenen són prohibits. Cal que el centre intenti oferir menús adaptats, en la mesura del possible, a les opcions alimentàries específiques de les persones per raó de les seves creences.
- De la mateixa manera, cal tenir en compte aquesta diversitat d'opcions alimentàries en la gestió de menús o pícnic que es preparin en sortides d'oci i de lleure.

És important que els centres de serveis socials especialitzats coneguin les comunitats religioses de l'entorn.

Cal que el centre intenti oferir menús adaptats, en la mesura del possible, a les opcions alimentàries específiques de les persones per raó de les seves creences.

- Puntualment, quan no sigui possible oferir menús adaptats als preceptes alimentaris de les diferents religions que hi són presents, el centre pot oferir un menú alternatiu vegetarià, al qual es podrien acollir moltes persones vinculades a confessions religioses que tenen uns preceptes alimentaris determinats.
- Els dejunis i les abstinències alimentàries són quelcom comú a diverses tradicions religioses. En funció de cada confessió, aquests dejunis o abstinències poden comportar:
 - La renúncia total a l'aliment en determinades jornades.
 - La renúncia a l'aliment només durant algunes hores del dia o en un o més àpats.
 - El rebuig de determinats aliments.
- A l'hora de preparar els menús alimentaris, cal tenir en compte la possibilitat que hi hagi persones residents que segueixin aquests dejunis o abstinències i, arribat el cas, plantejar la possibilitat d'establir mesures alternatives, com poden ser:
 - La confecció de menús lliures de determinats aliments, que poden ser substituïts per d'altres.
 - L'oferiment de líquids nutritius (sucs, brou, etc.) perquè facin un dejuni només d'aliment sòlid.
 - La possibilitat d'establir mecanismes per tal que puguin alimentar-se fora de l'horari habitual.
- Algunes comunitats religioses commemoren determinades diades consumint uns aliments concrets. En aquest sentit, es recomana que els serveis de cuina i/o càtering tinguin en compte les demandes expressades pel seus usuaris en relació amb les festivitats religioses.

4.3. Recomanacions relatives a les mostres de pertinença (vestimenta, símbols, etc.)

Les persones usuàries de serveis socials especialitzats, professionals i persones que viuen en centres residencials poden voler mostrar determinats símbols o dur determinades peces de roba per raó de les seves creences religioses.

L'ús de determinada indumentària o altres signes externs de motius religiosos és una forma de manifestació pública o d'actuació conforme a les pròpies creences i, per tant, una manera d'exercir el dret fonamental de llibertat religiosa que cal respectar i protegir d'acord amb l'ordenament jurídic establert.

- Cal permetre que les persones usuàries que ho desitgin manifestin les seves creences mitjançant la indumentària i símbols religiosos, sempre que això no suposi una violació del marc legal vigent, coarti els drets i les llibertats de les altres persones o impedeixi la realització adequada del servei que s'està prestant.

Cal permetre que les persones usuàries que ho desitgin manifestin les seves creences mitjançant la indumentària i símbols religiosos.

- Si, per raons justificades, és imprescindible que una persona es retiri un símbol religiós, és preferible demanar-li que ho faci ella mateixa i en un entorn de privacitat. Així mateix, en cap cas s'ha de manipular aquests símbols de forma irrespectuosa, com ara deixant-los a terra o en llocs mancats d'higiene.
- Entenem que el ciutadà sempre és titular del dret de llibertat religiosa i que, per tant, els professionals de serveis socials especialitzats no en queden desposseïts quan estan exercint.
- En cas que una entitat prestadora de serveis socials especialitzats adopti un codi de vestimenta o indumentària, és recomanable que es tinguin en compte les expressions religioses de les persones que hi treballen.
- Cal recordar que l'exercici del dret de llibertat religiosa està limitat per la protecció de l'ordre, la salut i la moralitat públiques. Per tant, només per aquestes causes es pot limitar l'ús d'indumentària vinculada a les conviccions per part del personal dels serveis.

En cas que una entitat prestadora de serveis socials especialitzats adopti un codi de vestimenta o indumentària, és recomanable que es tinguin en compte les expressions religioses de les persones que hi treballen.

4.4. Recomanacions relatives a les celebracions i pràctiques religioses col·lectives

S'ha de facilitar a les persones usuàries dels centres socials especialitzats que ho desitgin l'assistència a cultes i celebracions religioses, tant si es realitzen en el mateix centre com si es realitzen en un centre de culte extern o un altre espai on calgui desplaçar-se.

Cal tenir presents els horaris i el calendari de les celebracions i pràctiques religioses de les persones usuàries a l'hora d'organitzar les activitats dels centres. És important facilitar, en la mesura del possible i en funció de les demandes, les activitats religioses dels usuaris.

Sempre que es pugui, i d'acord amb les necessitats i les demandes expressades per les persones usuàries del centre, és recomanable preveure un espai multiconfessional neutre que pugui emprar-se com a "espai de silenci" destinat a la pregària, la meditació o altres pràctiques religioses.

En funció de les sol·licituds rebudes i de les possibilitats del centre, pot convenir que aquest espai s'empri per a la realització de cultes col·lectius de les diverses confessions.

En cas que un centre de serveis socials especialitzats disposi d'un espai destinat a l'oració i el culte, cal vetllar perquè s'adeqüi a les necessitats de culte de les diverses confessions. És recomanable que aquest espai tingui les característiques següents:



S'ha de facilitar a les persones usuàries dels centres socials especialitzats que ho desitgin l'assistència a cultes i celebracions religioses.

mobilitat de cadires i de la taula o l'altar; absència de símbols religiosos fixos i previsió d'un espai on es puguin desar els objectes utilitzats per cada confessió religiosa.

Les pràctiques religioses col·lectives que es realitzin en un centre de serveis socials especialitzats han d'estar obertes al conjunt de les persones usuàries i les seves famílies i tenir un caràcter voluntari.

En cas que existeixi un espai multiconfessional com el citat, cal garantir l'accés de qualsevol persona usuària per poder-hi dur a terme les pràctiques religioses prescrites per la seva confessió. La informació sobre els horaris i usos de la sala han d'estar a disposició dels usuaris.

4.5. Recomanacions relatives a l'assistència religiosa

Cal que els professionals dels serveis socials especialitzats contemplin les necessitats espirituals de les persones usuàries, en cas que en tinguin.

És important respectar i facilitar les demandes d'assistència religiosa o espiritual establint, si escau, un contacte fluid entre els centres i les diverses comunitats religioses locals.

És recomanable que els centres comptin amb una persona de l'equip de direcció que es responsabilitzi, entre altres coses, de la coordinació i l'atenció de les diverses peticions d'assistència religiosa i espiritual. De

És recomanable que els centres comptin amb una persona de l'equip de direcció que es responsabilitzi, entre altres coses, de la coordinació i l'atenció de les diverses peticions d'assistència religiosa i espiritual.

cara oferir una atenció integral i de qualitat, cal posar en context les demandes d'assistència religiosa i, si escau, complementar-les amb les atencions que es considerin oportunes (mèdiques, psicològiques, etc.).

S'ha de garantir tant el dret a rebre assistència religiosa de les persones que la demanin, com el dret a no rebre-la per part d'aquelles que no ho desitgin.

En cas que un centre de serveis socials especialitzats disposi d'un espai destinat a l'oració i el culte, cal vetllar perquè s'adeqüi a les necessitats de culte de les diverses confessions.

4.6. Recomanacions relatives a les activitats dins les habitacions en centres residencials

Les habitacions són espais on les persones residents poden voler dur a terme algunes de les seves pràctiques religioses quotidianes. És per això que, en general, cal permetre que les persones residents puguin tenir dins la seva habitació les imatges, els objectes i els llibres religiosos que desitgin tenir a prop o a la seva disposició.

Cal permetre i respectar que les persones residents facin pràctiques religioses de manera individual a les seves habitacions, sempre respectant el descans o l'activitat de la resta de residents amb qui comparteixen l'espai.

És recomanable que els professionals que treballen als centres residencials tractin amb el màxim respecte els símbols religiosos que les persones residents puguin tenir a l'interior de les seves habitacions. Si, per alguna raó (neteja, etc.), cal moure'ls o tocar-los, cal que això es faci amb el màxim respecte. En aquest sentit és important:

- No deixar objectes religiosos a terra o en llocs mancats d'higiene.
- No trepitjar catifes o coixins que s'utilitzen per a les pràctiques religioses quotidianes, ni deixar-los en llocs mancats d'higiene.
- Agafar les imatges de manera respectuosa, és a dir, per la base.

Es poden establir normes de funcionament que estableixin els horaris i llocs habilitats per desar aquests objectes adequadament quan no s'estiguin utilitzant, a fi de facilitar el treball dels professionals del centre.

4.7. Recomanacions en relació amb l'autonomia de les persones menors d'edat i/o en situació d'incapacitat legal o de discapacitat

Com a criteri general, l'educació religiosa dels menors d'edat ha de ser d'acord amb les conviccions de les seves mares i pares o persones tutores legals. Tanmateix, cal escoltar l'opinió de la persona menor d'edat respecte a la seva identificació religiosa i les demandes que se'n puguin derivar tenint en compte la seva edat i maduresa.

No s'ha de pressuposar la vinculació religiosa ni les creences de cap persona -tampoc de les menors d'edat- a partir de la seva procedència o la dels seus familiars.

Com a criteri general, l'educació religiosa dels menors d'edat ha de ser d'acord amb les conviccions de les seves mares i pares o persones tutores legals.

En el cas de persones majors d'edat que han estat declarades incapacitades, les decisions relatives a les pràctiques religioses s'han de basar tant en la seva trajectòria com en el criteri de la persona que exerceixi la seva tutoria, amb el propòsit de vetllar per la seva integritat personal i econòmica. Aquestes persones han de gaudir dels mateixos drets i oportunitats que la resta, tot respectant la seva autonomia individual i la capacitat de prendre les seves pròpies decisions, d'acord amb la seva voluntat i preferències.

4.8. Recomanacions relatives a la salut de les persones usuàries i als tractaments mèdics

Els centres de serveis socials especialitzats, tot i no ser estrictament centres sanitaris, són espais on les persones que hi viuen poden rebre tractaments mèdics.

- Les decisions que les persones prenen sobre els tractaments que els són proposats i que estan basades en raons de caire religiós no han de ser relativitzades ni qüestionades per aquesta raó. En aquestes situacions, és aconsellable que els professionals promoguin una deliberació empàtica amb l'usuari, evitant sempre imposar el seu propi criteri i respectant les decisions preses per la persona afectada sense debatre ni qüestionar les seves creences, conviccions o opcions de pensament.
- La pràctica de dejunis o abstinències pot ser contraproduent si es fa paral·lelament a determinats tractaments mèdics. Hi ha medicaments que no es poden prendre en dejú. Cal recordar que en la majoria de confessions religioses la pràctica de dejunis és opcional i preveu exempcions, entre d'altres, per motius vinculats a la manca de salut o a la malaltia. És important que les persones siguin informades de la durada dels tractaments i que, en la mesura del possible, els professionals de la salut puguin saber si la persona que els ha de seguir té previst fer algun tipus de dieta o dejuni durant aquest temps.
- Cal que el personal mèdic que atén persones en centres de serveis socials especialitzats informi clarament de les opcions de tractament que considera més indicades i dels riscos de no seguir les indicacions mèdiques, però també de les opcions alternatives i de les conseqüències d'optar per cadascun dels tractaments possibles.
- Davant la negativa d'una persona adulta i capaç a rebre determinats tractaments per motius religiosos, és convenient que el personal respecti aquesta voluntat i permeti l'exercici real de l'autonomia de les persones, així com l'exercici del dret de llibertat religiosa d'aquesta persona. Així mateix, cal respectar allò establert en el document d'últimes voluntats de les persones que no estiguin en situació d'expressar la seva voluntat, sempre que l'hagin omplert amb anterioritat.
- Quan la persona afectada ha perdut la capacitat per fer arribar la seva voluntat directament, la figura del representant legal o assimilat donarà l'acceptació o el rebutj al tractament proposat en funció de la interpretació que pugui fer de la voluntat de la persona basant-se tant en allò que pugui expressar com en allò que hagi expressat amb anterioritat. Els representants han de defensar la voluntat, les conviccions i els valors dels malalts, i no els propis. Cal tenir en compte el que la persona hagi pogut disposar per al futur

Davant la negativa d'una persona adulta i capaç a rebre determinats tractaments per motius religiosos, és convenient que el personal respecti aquesta voluntat i permeti l'exercici real de l'autonomia de les persones, així com l'exercici del dret de llibertat religiosa.

en un document notarial i/o de voluntats anticipades.

- En el cas de les persones menors d'edat, el consentiment en relació amb els tractaments mèdics el dona la persona que n'ostenta la potestat o la tutoria legal

No obstant això:

- A partir dels 12 anys, l'opinió de les persones menors d'edat ha de ser escoltada i tinguda en compte.
- A partir dels setze anys, les persones poden donar el consentiment per elles mateixes.
- En situacions greus i per a tractaments mèdics considerats vitals per l'equip mèdic, sempre es pot sol·licitar la intervenció judicial en benefici de la salut de la persona menor d'edat.¹

4.9. Recomanacions relatives als processos de mort en centres residencials de serveis socials especialitzats

Cal que les creences i conviccions de qualsevol persona, així com les seves voluntats anticipades si hi son i es coneixen, siguin

respectades durant els processos de mort en l'àmbit dels serveis socials especialitzats.

És important que els professionals dels serveis socials especialitzats treballin per detectar les necessitats espirituals de les persones que són ateses i que es prevegi l'acompanyament espiritual com una dimensió important i integradora de l'atenció al final de la vida.

Alguns tractaments pal·liatius són indicats en determinats processos que generen dolor i patiment. Tanmateix, pot haver-hi persones que per raó de les seves creences sol·licitin establir límits o no rebre aquests tractaments. És necessari tenir en compte i respectar la voluntat d'aquestes persones.

Cal que els centres residencials facilitin la màxima intimitat a l'usuari i als seus acompanyants durant els moments anteriors i posteriors a la mort. És recomanable que facilitin, també, les condicions més adequades per tal que es puguin dur a terme els rituals propis de la confessió de la persona moribunda i dels seus acompanyants, quan manifestin la voluntat de celebrar-los i siguin compatibles amb l'entorn residencial.

És convenient consultar la família o els acompanyants d'una persona que acaba de morir si les seves creences religioses impliquen alguna mena de capteniment en relació amb el

Pot haver-hi persones que per raó de les seves creences sol·licitin establir límits o no rebre determinats tractaments pal·liatius.

¹ Vegeu COMITÈ DE BIOÈTICA DE CATALUNYA. *La persona menor d'edat en l'àmbit de la salut* [en línia]. Juliol de 2009 [consulta: 3 d'octubre de 2023]. Disponible a https://canalsalut.gencat.cat/web/.content/_Sistema_de_salut/CBC/recursos/documents_tematica/info8juliol2009.pdf

És convenient consultar la família o els acompanyants d'una persona que acaba de morir si les seves creences religioses impliquen alguna mena de capteniment en relació amb el cos del difunt

cos del difunt. Per a algunes persones, pot ser important que el personal del centre no el toqui i que el puguin manipular només determinades persones o membres de la comunitat.

A l'hora d'atendre situacions de defunció des del respecte a la religió o les conviccions de les persones pot ser útil consultar la *Guia per al respecte a la diversitat de creences en l'àmbit funerari*,² la publicació *Atenció religiosa al final de la vida*³ i la *Guia sobre celebracions funeràries de creences i conviccions*.⁴



- 2 GENERALITAT DE CATALUNYA. *Guia per al respecte a la diversitat de creences en l'àmbit funerari* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2008 [consulta: 3 d'octubre de 2023]. Disponible a: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/02_que-oferim/recursos-gestio-diversitat-religiosa/serveis-funeraris/guia-respecte-creences/guia_creences__ambit_funerari.pdf
- 3 SOBREVIA, X. i TORRADEFLOT, F. (Coord.) *Atenció religiosa al final de la vida. Coneixements útils sobre creences i conviccions* [en línia]. Barcelona: Obra Social "la Caixa" i Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós, 2014 [consulta: 3 d'octubre de 2023]. Disponible a: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/02_que-oferim/recursos-gestio-diversitat-religiosa/salut/atencio-religiosa-final-de-la-vida/atencioreligiosaalfinaldelavida.pdf
- 4 ASSOCIACIÓ UNESCO PER AL DIÀLEG INTER-RELIGIÓS (Coord.). *Duellum: no tan sols. Guia sobre celebracions funeràries de creences i conviccions*. Barcelona, Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós (AUDIR), Grup Mémora i Direcció General d'Afers Religiosos, 2015 [consulta: 3 d'octubre de 2023]. Disponible a: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/02_que-oferim/recursos-gestio-diversitat-religiosa/serveis-funeraris/guia-celebracions-funeraries/Guia_celebracions_funeraries.pdf

4.10. Recomanacions relatives a la biblioteca

Alguns centres residencials disposen de biblioteca. En aquest sentit:

Algunes persones residents poden voler tenir al seu abast lectures de temàtica religiosa. Cal que les peticions en aquest sentit siguin ateses de la mateixa manera que poden ser-ho les d'altres persones residents.

És convenient que les biblioteques disposin d'alguns exemplars dels textos més importants de les principals religions, com ara la Bíblia, l'Alcorà, la Torà i d'altres.

Algunes persones residents poden voler tenir al seu abast lectures de temàtica religiosa.

5.

ANNEX I. REFERÈNCIES LEGALS

Declaració Universal dels Drets Humans (1948)

Article 18

Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió; aquest dret inclou la llibertat de canviar de religió o de creença, i la llibertat, individualment o col·lectivament, en públic o en privat, de manifestar la seva religió o creença per mitjà de l'ensenyament, la pràctica, el culte i l'observança.

Article 25

1. Tota persona té dret a un nivell de vida que asseguri la seva salut, el seu benestar i els de la seva família, especialment quant a alimentació, vestir, habitatge, atenció mèdica i els serveis socials necessaris; tota persona té dret a la seguretat en cas de desocupació, malaltia, invalidesa, viduïtat, vellesa o en altres casos de pèrdua dels mitjans de subsistència a causa de circumstàncies independents de la seva voluntat.
2. La maternitat i la infantesa tenen dret a una ajuda i a una assistència especials. Qualsevol infant nascut en el matrimoni o fora d'ell gaudeix de la mateixa protecció social.

Conveni Europeu de Drets Humans (1950)

Article 9. Llibertat de pensament, de consciència i de religió

1. Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió;

aquest dret implica la llibertat de canviar de religió o de convicció, així com la llibertat de manifestar la seva religió o convicció individualment o col·lectivament, en públic o en privat, mitjançant el culte, l'ensenyament, les pràctiques i l'acompliment dels ritus.

1. La llibertat de manifestar la seva religió o les seves conviccions no pot ser objecte d'altres restriccions més enllà de les que preveu la llei, que constitueixen mesures necessàries, en una societat democràtica, per a la seguretat pública, la protecció de l'ordre, de la salut o de la moral públiques, o per a la protecció dels drets i les llibertats d'altri.

Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics de les Nacions Unides (1976)

Article 18

1. Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió; aquest dret inclou la llibertat de tenir o d'adoptar la religió o les creences de la seva elecció, així com la llibertat de manifestar la seva religió o les seves creences, individualment o col·lectivament, tant en públic com en privat, mitjançant el culte, la celebració del ritus, les pràctiques i l'ensenyament.
2. Ningú no serà objecte de mesures coercitives que puguin disminuir la seva llibertat de tenir o adoptar la religió o les creences de la seva elecció.

3. La llibertat de manifestar la pròpia religió o les pròpies creences estarà subjecta únicament a les limitacions prescrites per la llei que siguin necessàries per protegir la seguretat, l'ordre, la salut o la moral públiques, o els drets i les llibertats fonamentals dels altres.
4. Els estats parts d'aquest Pacte es comprometen a respectar la llibertat dels pares i, si escau, dels tutors legals, per tal de garantir que els fills rebin l'educació religiosa i moral que estigui d'acord amb les seves pròpies conviccions.

Convenció sobre els drets de l'infant, Nacions Unides (1989)

Article 2

1. Els estats membres han de respectar els drets enunciats en aquesta Convenció i assegurar-los a tots els infants sota la seva jurisdicció sense cap mena de discriminació, independentment de la raça, el color, el sexe, la llengua, la religió, l'opinió política o d'altra mena, l'origen nacional, ètnic o social, la posició econòmica, la incapacitat física, el naixement o qualsevol altra condició de l'infant, dels seus pares o dels seus tutors legals.

Article 14

1. Els estats membres han de respectar el dret de l'infant a la llibertat de pensament, de consciència i de religió.
2. Els estats membres han de respectar els drets i els deures dels pares i, si convé, dels tutors legals, a dirigir l'infant en l'exercici del seu dret d'acord amb el desenvolupament de les seves facultats.
3. La llibertat de manifestar la pròpia religió o les pròpies creences només pot tenir les limitacions legals necessàries per protegir la seguretat, l'ordre, la salut o la

moral públiques, i els drets i les llibertats fonamentals dels altres.

Article 17

Els estats membres reconeixen la importància de la funció dels mitjans de comunicació i han de vetllar perquè l'infant tingui accés a informacions i materials informatius procedents de diverses fonts nacionals i internacionals, especialment les que tenen com a finalitat promoure el seu benestar social, espiritual i moral, i la seva salut física i mental. [...]

Article 20

1. Un infant privat temporalment o permanentment del seu entorn familiar, o quan pel seu interès primordial no es pugui permetre que hi romangui, té dret a la protecció i l'ajuda especials de l'estat.
2. Els estats membres, d'acord amb les seves legislacions nacionals, han d'assegurar una atenció alternativa a aquest infant.
3. Aquesta atenció pot comprendre, entre d'altres, l'acolliment familiar, la kafala de la llei islàmica, l'adopció o, si fos necessari, la col·locació en institucions apropiades per a l'atenció de l'infant. En considerar les solucions, s'ha de prestar una especial atenció al fet que és desitjable que l'infant continuï la seva educació en el seu propi medi ètnic, religiós, cultural i lingüístic.

Article 29

1. Els estats membres convenen que l'educació de l'infant ha d'anar adreçada a:
 - a. Desenvolupar tant com es pugui la personalitat, el talent i la capacitat mental i física de l'infant.
 - b. Infondre en l'infant el respecte envers els seus pares, la seva pròpia identitat cultural, llengua i valors, i envers

els valors nacionals del país on viu o del país d'on podria procedir i envers les civilitzacions diferents de la seva.

- c. Preparar l'infant per a una vida responsable en una societat lliure, amb esperit de comprensió, pau, tolerància, igualtat entre els sexes i amistat entre tots els pobles, grups ètnics, nacionals i religiosos, i persones d'origen indígena.
 - d. Infondre en l'infant el respecte a l'entorn natural.
2. Cap punt d'aquest article o de l'article 28 ha de ser interpretat de manera que restringeixi la llibertat dels individus i de les entitats per establir i dirigir institucions d'ensenyament, sempre que es respectin els principis del paràgraf 1 d'aquest article i que l'educació donada en aquestes institucions s'ajusti a les normes mínimes de l'estat.

Article 27

1. Els estats membres reconeixen el dret de tots els infants a un nivell de vida adequat per al seu desenvolupament físic, mental, espiritual, moral i social.

Article 30

Als estats on hi hagi minories ètniques, religioses o lingüístiques, o persones d'origen indígena, a l'infant que pertanyi a una minoria o que sigui indígena no se li pot negar mai, en comunitat amb els altres membres del seu grup, el dret a gaudir de la seva pròpia cultura, a professar i practicar la seva pròpia religió i a utilitzar la seva pròpia llengua.

Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea (2001)

Article 10. Llibertat de pensament, de consciència i de religió

1. Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió. Aquest dret implica la llibertat de canviar de religió o de conviccions, com també la llibertat de manifestar la seva religió o les seves conviccions individualment o col·lectivament, en públic o en privat, a través del culte, l'ensenyament, les pràctiques i l'observança dels ritus.
2. Es reconeix el dret a l'objecció de consciència d'acord amb les lleis nacionals que en regulin l'exercici.

Article 34. Seguretat social i ajut social

1. La Unió reconeix i respecta el dret d'accés a les prestacions de seguretat social i als serveis socials que garanteixen una protecció en casos com la maternitat, la malaltia, els accidents laborals, la dependència o la vellesa, i també en cas de pèrdua de feina, segons les modalitats establertes pel dret comunitari i les legislacions i pràctiques nacionals.
2. Tota persona que resideixi i es desplaci legalment dins de la Unió té dret a les prestacions de seguretat social i als avantatges socials conforme al dret comunitari i a les legislacions i pràctiques nacionals.
3. Per tal de combatre l'exclusió social i la pobresa, la Unió reconeix i respecta el dret a un ajut social i a un ajut d'habitatge que garanteixin una existència digna a tots els qui no disposin de recursos suficients, segons les modalitats establertes pel dret comunitari i les legislacions i pràctiques nacionals.

Constitució espanyola (1978)

Article 14

Els espanyols són iguals davant la llei, sense que pugui prevaler cap discriminació per raó de naixença, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.

Article 16

1. Es garanteix la llibertat ideològica, religiosa i de culte dels individus i de les comunitats sense cap més limitació, quan siguin manifestats, que la necessària per al manteniment de l'ordre públic protegit per la llei.
2. Ningú no podrà ser obligat a declarar quant a la seva ideologia, religió o creences.
3. Cap confessió tindrà caràcter estatal. Els poders públics tindran en compte les creences religioses de la societat espanyola i mantindran les conseqüents relacions de cooperació amb l'Església Catòlica i les altres confessions.

Article 50

Els poders públics garantiran la suficiència econòmica als ciutadans durant la tercera edat, mitjançant pensions adequades i actualitzades periòdicament. Amb independència de les obligacions familiars, en promouran el benestar mitjançant un sistema de serveis socials que atendran els problemes específics de salut, habitatge, cultura i lleure.

Estatut d'autonomia de Catalunya (2006)

Article 16. Drets en l'àmbit de les famílies

Totes les persones tenen dret, d'acord amb els requisits establerts per la llei, a rebre

prestacions socials i ajuts públics per atendre les càrregues familiars.

Article 17. Drets dels menors

Els menors tenen dret a rebre l'atenció integral necessària per al desenvolupament de llur personalitat i llur benestar en el context familiar i social.

Article 18. Drets de les persones grans

Les persones grans tenen dret a viure amb dignitat, lliures d'explotació i de maltractaments, sense que puguin ésser discriminades a causa de l'edat.

Article 19. Drets de les dones

1. Totes les dones tenen dret al lliure desenvolupament de llur personalitat i capacitat personal, i a viure amb dignitat, seguretat i autonomia, lliures d'explotació, maltractaments i de tota mena de discriminació.
2. Les dones tenen dret a participar en condicions d'igualtat d'oportunitats amb els homes en tots els àmbits públics i privats.

Article 24. Drets en l'àmbit dels serveis socials

1. Totes les persones tenen dret a accedir en condicions d'igualtat a les prestacions de la xarxa de serveis socials de responsabilitat pública, a ésser informades sobre aquestes prestacions i a donar el consentiment per a qualsevol actuació que les afecti personalment, en els termes que estableixen les lleis.
2. Les persones amb necessitats especials, per mantenir l'autonomia personal en les activitats de la vida diària, tenen dret a rebre l'atenció adequada a llur situació, d'acord amb les condicions que legalment s'estableixin.

3. Les persones o les famílies que es troben en situació de pobresa tenen dret a accedir a una renda garantida de ciutadania que els asseguri els mínims d'una vida digna, d'acord amb les condicions que legalment s'estableixin.
4. Les organitzacions del tercer sector social tenen dret a complir llurs funcions en els àmbits de la participació i la col·laboració socials.

Article 40. Protecció de les persones i de les famílies

1. Els poders públics han de tenir com a objectiu la millora de la qualitat de vida de totes les persones.
2. Els poders públics han de garantir la protecció jurídica, econòmica i social de les diverses modalitats de família que regulen les lleis, com a estructura bàsica i factor de cohesió social i com a primer nucli de convivència de les persones. Així mateix, han de promoure mesures econòmiques i normatives de suport a les famílies dirigides a garantir la conciliació de la vida laboral i familiar i a tenir descendència, amb una atenció especial a les famílies nombroses.
3. Els poders públics han de garantir la protecció dels infants, especialment contra tota forma d'explotació, d'abandonament, de maltractament o crueltat i contra la pobresa i els seus efectes. En totes les actuacions portades a terme pels poders públics o per institucions privades l'interès superior de l'infant ha d'ésser prioritari.
4. Els poders públics han de promoure polítiques públiques que afavoreixin l' emancipació dels joves, facilitant-los l'accés al món laboral i a l'habitatge per tal que puguin desenvolupar llur propi projecte

de vida i participar en igualtat de drets i deures en la vida social i cultural.

5. Els poders públics han de garantir la protecció jurídica de les persones amb discapacitats i han de promoure'n la integració social, econòmica i laboral. També han d'adoptar les mesures necessàries per suplir o complementar el suport de llur entorn familiar directe.
6. Els poders públics han de garantir la protecció de les persones grans perquè puguin portar una vida digna i independent i participar en la vida social i cultural. També han de procurar la plena integració de les persones grans en la societat per mitjà de polítiques públiques basades en el principi de la solidaritat intergeneracional.
7. Els poders públics han de promoure la igualtat de les diferents unions estables de parella, tenint en compte llurs característiques, amb independència de l'orientació sexual de llurs membres. La llei ha de regular aquestes unions i altres formes de convivència i llurs efectes.
8. Els poders públics han de promoure la igualtat de totes les persones amb independència de l'origen, la nacionalitat, el sexe, la raça, la religió, la condició social o l'orientació sexual, i també han de promoure l'erradicació del racisme, de l'antisemitisme, de la xenofòbia, de l'homofòbia i de qualsevol altra expressió que atempti contra la igualtat i la dignitat de les persones.

Article 42. Cohesió i benestar social

1. Els poders públics han de promoure polítiques públiques que fomentin la cohesió social i que garanteixin un sistema de serveis socials, de titularitat pública i

concertada, adequat per als indicadors econòmics i socials de Catalunya.

2. Els poders públics han de vetllar per la plena integració social, econòmica i laboral de les persones i dels col·lectius més necessitats de protecció, especialment els que es troben en situació de pobresa i de risc d'exclusió social.
3. Els poders públics han de vetllar per la dignitat, la seguretat i la protecció integral de les persones, especialment de les més vulnerables.
4. Els poders públics han de garantir la qualitat del servei i la gratuïtat de l'assistència sanitària pública en els termes que estableix la llei.
5. Els poders públics han de promoure polítiques preventives comunitàries i han de garantir la qualitat del servei i la gratuïtat dels serveis socials que les lleis determinen com a bàsics.
6. Els poders públics han d'emprendre les accions necessàries per establir un règim d'acolliment de les persones immigrades i han de promoure polítiques que garanteixin el reconeixement i l'efectivitat dels drets i deures de les persones immigrades, la igualtat d'oportunitats, les prestacions i els ajuts que en permeten la plena acomodació social i econòmica i la participació en els afers públics.
7. Els poders públics han de vetllar per la convivència social, cultural i religiosa entre totes les persones a Catalunya i pel respecte a la diversitat de creences i conviccions ètiques i filosòfiques de les persones, i han de fomentar les relacions interculturals per mitjà de l'impuls i la creació d'àmbits de coneixement recíproc, diàleg i mediació. També han de garantir el reconeixement de la cultura

del poble gitano com a salvaguarda de la realitat històrica d'aquest poble.

Llei orgànica 7/1980, de llibertat religiosa

Article primer

1. L'Estat garanteix el dret fonamental a la llibertat religiosa i de culte, reconeguda a la Constitució, d'acord amb el que preveu aquesta Llei orgànica.
2. Les creences religioses no constitueixen un motiu de desigualtat o discriminació davant la llei. No es poden al·legar motius religiosos per impedir a ningú l'exercici de qualsevol treball o activitat o el desenvolupament de càrrecs o funcions públiques.
3. Cap confessió no té caràcter estatal.

Article segon

1. La llibertat religiosa i de culte garantida per la Constitució comprèn, amb la immunitat de coacció consegüent, el dret de qualsevol persona a:
 - a. Professar les creences religioses que lliurement elegeixi o no professar-ne cap; canviar de confessió o abandonar la que tenia; manifestar lliurement les seves pròpies creences religioses o l'absència d'aquestes o abstenir-se de declarar sobre les seves creences.
 - b. Practicar els actes de culte i rebre assistència religiosa de la seva pròpia confessió; commemorar les seves festivitats; celebrar els seus ritus matrimonials; rebre sepultura digna, sense discriminació per motius religiosos, i no ser obligat a practicar actes de culte o rebre assistència religiosa

contrària a les seves conviccions personals.

- c. Rebre i impartir ensenyament i informació religiosa de qualsevol índole, ja sigui oralment, per escrit o per qualsevol altre procediment; elegir per a si mateixa, i per als menors no emancipats i incapacitats, sota la seva dependència, dins i fora de l'àmbit escolar, l'educació religiosa i moral que estigui d'acord amb les seves pròpies conviccions.
 - d. Reunir-se o manifestar-se públicament amb fins religiosos i associar-se per dur a terme comunitàriament les seves activitats religioses de conformitat amb l'ordenament jurídic general i el que estableix aquesta Llei orgànica.
2. Així mateix, comprèn el dret de les esglésies, confessions i comunitats religioses a establir llocs de culte o de reunió amb fins religiosos, a designar i formar els seus ministres, a divulgar i propagar el seu propi credo, i a mantenir relacions amb les seves pròpies organitzacions o amb altres confessions religioses, siguin en territori nacional o a l'estranger.
 - 3 Per a l'aplicació real i efectiva d'aquests drets, els poders públics han d'adoptar les mesures necessàries per facilitar l'assistència religiosa en els establiments públics militars, hospitalaris, assistencials, penitenciaris i altres sota la seva dependència, així com la formació religiosa en centres docents públics.

Reglament (UE) 2016/679 del Parlament Europeu i del Consell, de 27 d'abril de 2016, relatiu a la protecció de les persones físiques pel que fa al tractament de dades personals i a la lliure circulació d'aquestes dades i pel qual es deroga la Directiva 95/46/CE (Reglament general de protecció de dades)

Article 9. Tractament de categories especials de dades personals

1. Es prohibeix el tractament de dades personals que revelin l'origen ètnic o racial, les opinions polítiques, les conviccions religioses o filosòfiques o l'afiliació sindical, i el tractament de dades genètiques, dades biomètriques destinades a identificar de manera unívoca una persona física, dades relatives a la salut o dades relatives a la vida sexual o les orientacions sexuals d'una persona física.
- 2 L'apartat 1 no s'aplica quan concorre una de les circumstàncies següents:
 - a. L'interessat ha donat el seu consentiment explícit per al tractament d'aquestes dades personals per a una o més de les finalitats especificades, tret que el dret de la Unió o dels estats membres estableixi que l'interessat no pot aixecar la prohibició esmentada a l'apartat 1.
 - b. El tractament és necessari per complir obligacions i per exercir els drets específics del responsable del tractament o de l'interessat, en l'àmbit del dret laboral i de la seguretat i la protecció social, si ho autoritza el dret de la Unió dels estats membres o un conveni col·lectiu conforme al dret

dels estats membres que estableixi garanties adequades del respecte dels drets fonamentals i dels interessos de l'interessat.

- c. El tractament és necessari per protegir interessos vitals de l'interessat o d'una altra persona física, en el supòsit que l'interessat no estigui capacitat físicament o jurídicament per donar el consentiment.
- d. El tractament l'efectua, en l'àmbit de les seves activitats legítimes i amb les garanties adequades, una fundació, una associació o qualsevol altre organisme sense ànim de lucre que tingui una finalitat política, filosòfica, religiosa o sindical. Això, sempre que el tractament es refereixi exclusivament als membres actuals o antics d'aquests organismes o a persones que hi mantenen contactes regulars en relació amb les seves finalitats, i si les dades personals no es comuniquen fora d'aquests organismes sense el consentiment dels interessats.
- e. El tractament es refereix a dades personals que l'interessat ha fet manifestament públiques.
- f. El tractament és necessari per formular, exercir o defensar reclamacions o quan els tribunals actuen en exercici de la seva funció judicial.
- g. El tractament és necessari per raons d'un interès públic essencial, d'acord amb el dret de la Unió o dels estats membres, que ha de ser proporcional a l'objectiu perseguit, respectar el dret a la protecció de dades en l'essencial i establir mesures adequades i específiques per protegir els interessos i els drets fonamentals de l'interessat.

h. El tractament és necessari per a finalitats de medicina preventiva o laboral, d'avaluació de la capacitat laboral del treballador, de diagnòstic mèdic, de prestació d'assistència o de tractament de tipus sanitari o social, o de gestió dels sistemes i els serveis d'assistència sanitària i social, sobre la base del dret de la Unió o dels estats membres o en virtut d'un contracte amb un professional sanitari i sens perjudici de les condicions i garanties que preveu l'apartat 3.

i. El tractament és necessari per raons d'interès públic en l'àmbit de la salut pública, com la protecció davant d'amenaques transfrontereres greus per la salut, o per garantir nivells elevats de qualitat i de seguretat de l'assistència sanitària i dels medicaments o productes sanitaris, sobre la base del dret de la Unió o dels estats membres que estableixi mesures adequades i específiques per protegir els drets i les llibertats de l'interessat, en particular el secret professional.

j. El tractament és necessari amb finalitats d'arxiu en interès públic, amb finalitats de recerca científica o històrica o amb finalitat estadístiques, de conformitat amb l'article 89, apartat 1, sobre la base del dret de la Unió o dels estats membres, que ha de ser proporcional a l'objectiu perseguit, respectar el dret a la protecció de dades en l'essencial i establir mesures adequades i específiques per protegir els interessos i els drets fonamentals de l'interessat.

3. Les dades personals a què es refereix l'apartat 1 es poden tractar amb les finalitats esmentades a l'apartat 2, lletra h),

si les tracta un professional subjecte a l'obligació de secret professional o sota la seva responsabilitat, d'acord amb el dret de la Unió o dels estats membres o d'acord amb les normes establertes pels organismes nacionals competents, o per qualsevol altra persona subjecta també a l'obligació de secret, d'acord amb el dret de la Unió o dels estats membres o de les normes establertes pels organismes nacionals competents.

Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals

Article 9. Categories especials de dades

1. Als efectes de l'article 9.2.a) del Reglament (UE) 2016/679, a fi d'evitar situacions discriminatòries, el mer consentiment de l'afectat no és suficient per aixecar la prohibició del tractament de dades la finalitat principal de la qual sigui identificar la seva ideologia, afiliació sindical, religió, orientació sexual, creences o origen racial o ètnic.

El que disposa el paràgraf anterior no impedeix el tractament de les dades esmentades a l'empara de la resta de supòsits que preveu l'article 9.2 del Reglament (UE) 2016/679, quan així escaigui.

- 2 Els tractament de dades que preveuen les lletres g), h) i i) de l'article 9.2 del Reglament (UE) 2016/679 fonamentats en el dret espanyol han d'estar emparats en una norma amb rang de llei, que pot establir requisits addicionals relatius a la seva seguretat i confidencialitat.

En particular, aquesta norma pot emparar el tractament de dades en l'àmbit de la salut quan així ho exigeixi la ges-

tió dels sistemes i els serveis d'assistència sanitària i social, pública i privada, o l'execució d'un contracte d'assegurança del qual l'afectat sigui part.

Llei 12/2007, de l'11 d'octubre, de serveis socials

Article 3. Finalitat dels serveis socials

1. Els serveis socials tenen com a finalitat assegurar el dret de les persones a viure dignament durant totes les etapes de la vida mitjançant la cobertura de llurs necessitats personals bàsiques i de les necessitats socials, en el marc de la justícia social i del benestar de les persones.
2. Són necessitats socials, als efectes del que estableix l'apartat 1, les que repercuteixen en l'autonomia personal i el suport a la dependència, en una millor qualitat de vida personal, familiar i de grup, en les relacions interpersonals i socials i en el benestar de la col·lectivitat. Les necessitats personals bàsiques són les pròpies de la subsistència i la qualitat de vida de cada persona.

Article 7. Situacions amb necessitat d'atenció especial

Són destinataris dels serveis socials, especialment, les persones que estiguin en alguna o algunes de les situacions següents:

- i. Discriminació per raó de sexe, lloc de procedència, discapacitat, malaltia, ètnia, cultura o religió o qualsevol altra raó.

Article 8. Garantia dels drets i les llibertats fonamentals

1. S'ha de tenir una cura especial a garantir els drets i les llibertats fonamentals i facilitar-ne l'exercici en la relació que s'estableix amb les persones per a la prestació dels serveis socials.

2. Els professionals i les entitats que gestionen serveis socials han d'orientar llur activitat de manera que es garanteixi especialment la dignitat de les persones, llur benestar i el respecte a llur autonomia i intimitat.
3. L'Administració pública ha de vetllar per l'efectivitat dels drets dels destinataris dels serveis socials.

Article 9. Dret d'accés als serveis socials

1. Totes les persones tenen dret a accedir a l'atenció social i a gaudir-ne, sense discriminació per raó de lloc de naixement, ètnia, sexe, orientació sexual, estat civil, situació familiar, malaltia, religió, ideologia, opinió o qualsevol altra circumstància personal o social.
2. Els destinataris dels serveis socials, d'acord amb el que estableix l'apartat 1 tenen dret a:
 - f. Renunciar a les prestacions i els serveis concedits, llevat que la renúncia afecti els interessos de menors d'edat o de persones incapacitades o presumptament incapaces.
 - g. Decidir si volen rebre un servei social i escollir lliurement el tipus de mesures o de recursos que s'han d'aplicar, d'entre les opcions que els siguin presentades, i també participar en la presa de decisions sobre el procés d'intervenció acordat.

Article 10. Dret a la informació en l'àmbit dels serveis socials

En l'àmbit dels serveis socials totes les persones tenen dret a reclamar i a rebre informació veraç sobre els serveis i, en especial tenen dret a:

- a. Rebre informació suficient i entenedora sobre els serveis i les prestacions dis-

ponibles, els criteris d'adjudicació i les prioritats per a rebre'ls, sobre els drets i deures dels destinataris i els usuaris, i sobre els mecanismes de presentació de queixes i reclamacions, que han d'ésser exposats de forma visible en els centres d'atenció.

- c. Rebre informació prèvia amb relació a qualsevol intervenció que els afecti a fi que, si escau, hi puguin donar llur consentiment específic i lliure. El consentiment s'ha de donar per escrit quan impliqui l'ingrés en un establiment residencial de serveis socials. En el cas de les persones incapacitades i de les que, per raó de llurs circumstàncies personals, poden ésser declarades incapaces, s'ha de seguir el procediment legal establert.
- e. Presentar suggeriments, obtenir informació, poder presentar queixes i reclamacions i rebre'n resposta dins el període legalment establert.
- f. Disposar dels ajuts i els suports necessaris per a comprendre la informació que els sigui donada si tenen dificultats derivades del desconeixement de la llengua o si tenen alguna discapacitat física, psíquica o sensorial, a fi garantir l'exercici de llurs drets i facilita que puguin participar plenament en el procés d'informació i de presa de decisions.

Article 11. Protecció dels drets dels infants i els adolescents

En el cas dels infants i els adolescents en situació de risc, el règim jurídic de protecció ha d'establir la forma d'exercir els drets establerts pels articles 8, 9 i 10 en l'àmbit dels serveis i els recursos per als infants i els adolescents.

Llei 10/2010, del 7 de maig, d'acollida de les persones immigrades i de les retornades a Catalunya

Article 4. Principis generals dels serveis d'acollida

Els serveis d'acollida es regeixen pels principis generals següents:

Segon. Promoció de l'autonomia i de la igualtat d'oportunitats. Els serveis d'acollida es destinen a promoure l'autonomia personal i a afavorir la igualtat efectiva i l'equitat, amb l'eliminació de condicions o circumstàncies arbitràries.

Setè. Promoció de la ciutadania. Els serveis d'acollida han de difondre i promoure el coneixement dels drets i deures que la ciutadania té pel fet de formar part de la comunitat, i també fomentar-ne la participació i el compromís amb la societat.

Article 5. Principis de gestió dels serveis d'acollida.

Els principis de gestió dels serveis d'acollida són els següents:

Novè. Participació cívica. El funcionament dels serveis d'acollida ha d'incorporar, en la programació, el seguiment i l'avaluació, la participació de la ciutadania i, en particular, la dels immigrants i els retornats. Especialment, cal impulsar la participació de les dones.

Dotzè. Protecció de dades de caràcter personal i protecció contra els actes discriminatoris. Els titulars del dret d'accés als serveis tenen dret a la protecció de llurs dades de caràcter personal, i també a la protecció contra els actes discriminatòries derivats de la utilització de les dites dades o del funcionament dels serveis, d'acord amb la legislació en matèria de protecció de dades de caràcter personal, d'estrangeria i penal.

Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i oportunitats en la infància i l'adolescència

Article 4. Interpretació de les normes relatives als infants i adolescents

2. Els poders públics han d'interpretar i aplicar aquesta llei garantint la igualtat en la diferència dels infants i els adolescents d'ambdós sexes, per tal d'eliminar la discriminació sexista, per raó d'origen, color, idioma, religió, opinió política o d'una altra índole, ètnica o social, posició econòmica, condicions físiques o sensorials, estat de salut, naixement, orientació sexual o qualsevol altra condició personal pròpia o de llurs progenitors o representants legals.

Article 5. L'interès superior de l'infant o l'adolescent

1. L'interès superior de l'infant o l'adolescent ha d'ésser el principi inspirador i fonamental de les actuacions públiques.
3. L'interès superior de l'infant o l'adolescent ha d'ésser també el principi inspirador de totes les decisions i actuacions que el concerneixen adoptades i dutes a terme pels progenitors, pels titulars de la tutela o de la guarda, per les institucions públiques o privades encarregades de protegir-lo i d'assistir-lo o per l'autoritat judicial o administrativa.
4. Per a determinar l'interès superior de l'infant o l'adolescent se n'han d'atendre les necessitats i els drets, i s'ha de tenir en compte la seva opinió, els seus anhels i aspiracions, i també la seva individualitat dins el marc familiar i social.

Article 6. Desenvolupament de les potencialitats personals

La criança i la formació dels infants i els adolescents ha de garantir-ne el desenvolupament físic, mental, espiritual, moral i social, d'una manera lliure, integral i harmònica, i ha de potenciar en tot moment llurs capacitats educatives i d'aprenentatge, i procurar-los benestar físic, psicològic i social.

Article 9. No-discriminació

1. Els poders públics han de garantir el principi d'igualtat i eliminar qualsevol discriminació a infants o adolescents per raó de raça, sexe, idioma, religió, opinió política o d'una altra índole, origen nacional, ètnic o social, posició econòmica, condicions físiques, psíquiques o sensorials, estat de salut, naixement, orientació sexual o qualsevol altra condició personal o de llurs progenitors o representants legals.
2. Els poders públics han d'identificar d'una manera activa els infants o els adolescents que, individualment o en grup, requereixen l'adopció de mesures protectores especials per a reduir o eliminar factors de discriminació.

Article 12. Respecte i suport a les responsabilitats parentals

3. Les necessitats dels infants i els adolescents s'han de satisfer allà on viuen i creixen, sempre que sigui possible, i s'ha de tenir en compte, alhora, llur benestar material i espiritual.

Article 13. Foment i suport a l'educació

4. El dret a l'educació, incloses les activitats extraescolars, esportives, de lleure i les activitats culturals dels infants i els adolescents, ha de prevaler per damunt de les pràctiques culturals, la tradició i la religió, i llurs manifestacions; aques-

tes pràctiques no poden justificar en cap cas una discriminació limitació o exclusió d'infants i adolescents en el ple exercici d'aquest dret.

Article 17. Exercici dels drets propis pels infants i adolescents.

1. Els infants i els adolescents poden exercir i defensar ells mateixos llurs drets, llevat que la llei limiti aquest exercici. En qualsevol cas, poden fer-ho mitjançant llurs representants legals, sempre que no tinguin interessos contraposats als propis.
2. Les limitacions a la capacitat d'obrar dels infants i els adolescents s'han d'interpretar sempre de manera restrictiva.

Article 33. Llibertat de pensament, consciència i religió

1. Els infants i els adolescents tenen dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió en els termes constitucionalment establerts.
2. Els pares i les mares, els titulars de la tutela o que en tinguin la guarda i els educadors tenen el dret i el deure de cooperar perquè els infants i els adolescents exerceixin aquesta llibertat, de manera que contribueixin a llur desenvolupament integral.

Article 43. Suport a la integració social dels infants i adolescents immigrants

1. Les administracions públiques han de fomentar, mitjançant serveis i programes d'acollida, la integració social dels infants o els adolescents immigrants.
2. Els infants i els adolescents estrangers que són a Catalunya tenen els drets que reconeix aquesta llei i, especialment, tenen dret a ésser escoltats i a rebre informació de manera entenedora sobre

qualsevol actuació que porti a terme l'Administració amb relació a llur persona.

Llei 19/2020, del 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació

Article 1. Objecte

1. L'objecte d'aquesta llei és garantir el dret a la igualtat de tracte i a la no-discriminació i erradicar qualsevol actuació o comportament que puguin atemptar contra la dignitat de les persones i contra el lliure desenvolupament i la lliure expressió, sense cap mena de discriminació, de la pròpia personalitat i de les capacitats personals.
2. La Llei regula els drets i les obligacions de les persones físiques i de les persones jurídiques, tant públiques com privades, a l'efecte del que disposa l'apartat 1, i estableix els principis d'actuació que han de regir les mesures dels poders públics destinades a prevenir, eliminar i corregir tota forma de discriminació, directa o indirecta, tant en el sector públic com en l'àmbit privat.
3. La finalitat d'aquesta Llei és evitar qualsevol de les formes de discriminació que prenen per pretext qualsevol dels motius següents:
 - a. Origen territorial o nacional i xenofòbia.
 - b. Sexe o gènere, orientació o identitat sexual, i qualsevol forma d'LGBTI-fòbia o de misogínia.
 - c. Edat.
 - d. Raça, origen ètnic o color de pell, i qualsevol forma de racisme com l'antisemitisme o l'antigitanisme.

- e. Llengua o identitat cultural.
- f. Ideologia, opinió política o d'altra índole o conviccions ètiques de caràcter personal.
- g. Conviccions religioses, i qualsevol manifestació d'islamofòbia, de cristianofòbia o de judeofòbia.
- h. Condició social o econòmica, situació administrativa, professió o condició de privació de llibertat, i qualsevol manifestació d'aporofòbia o d'odi a les persones sense llar.
- i. Discapacitat física, sensorial, intel·lectual o mental o altres tipus de diversitat funcional.
- j. Alteracions de la salut, estat serològic o característiques genètiques.
- k. Aspecte físic o indumentària.
- l. Qualsevol altra característica, circumstància o manifestació de la condició humana, real o atribuïda, que siguin reconegudes pels instruments de dret internacionals.

Article 10.7. Educació

El departament competent en matèria educativa, d'acord amb el principi de coeducació, ha de vetllar perquè es respecti, en tot el sistema educatiu, en els centres i les entitats de formació, en l'educació d'adults, en la formació de mares i pares, en les activitats esportives escolars i en les activitats d'oci infantil i juvenil, la diversitat pel que fa a la religió o les conviccions, la capacitat o la discapacitat, l'edat, l'origen racial o ètnic, la diversitat sexual i afectiva, l'orientació sexual, la identitat o l'expressió de gènere, els diferents models de família o qualsevol altra condició social o personal a què fa referència aquesta llei. En aquest sentit, el dit departament:

- a. Ha d'incorporar el principi de coeducació en els plans d'acció tutorial i els plans i reglaments de convivència dels centres educatius.
- b. Ha de vetllar perquè els continguts dels materials escolars, educatius i formatius, en qualsevol format, i el llenguatge que s'hi empri tinguin en compte la diversitat i evitin qualsevol mena de discriminació per aquest motiu.
- c. Ha de garantir el desplegament del que estableix aquest article i vetllar perquè les escoles, els instituts i la resta de centres educatius siguin un entorn amable, en què els alumnes i els professors puguin viure d'una manera natural la diversitat, i contribueixin a crear models positius per a la comunitat educativa.

Article 13. Atenció a infants, adolescents, joves, gent gran i persones amb discapacitat

Les administracions públiques, les entitats i les persones incloses en l'àmbit d'aplicació subjectiu d'aquesta llei han de garantir els drets d'infants, adolescents, joves, gent gran, persones amb discapacitat o trastorn mental, minories culturals i religioses i joves migrants sols a una vida digna, a l'autonomia personal i a no ésser subjectes de discriminació, i han d'establir, si s'escau, les accions positives destinades a protegir-los, amb l'objectiu de millorar-ne les condicions de vida, afavorir-ne la incorporació al món laboral o l'accés a béns i serveis essencials, promoure'n l'apoderament i garantir-los l'acompanyament necessari per a poder desenvolupar llur projecte de vida.

Article 19. Llibertat religiosa

1. Les administracions públiques, en l'àmbit de llurs competències, han d'aplicar mesures per a la igualtat de tracte i la prevenció de la discriminació per raó de

religió o creença i garantir que les polítiques públiques respectin el dret a la llibertat religiosa en els termes que estableix la legislació.

2. Les polítiques públiques a què fa referència l'apartat 1 han de garantir la llibertat religiosa en l'espai públic, amb respecte dels principis de pluralisme i igualtat de condicions.
3. Les administracions públiques han de vetllar especialment per la no-discriminació en l'ús d'indumentària relacionada amb la identificació ètnica, cultural o religiosa en els àmbits en què es detecten més casos de discriminació, com ara l'educatiu, el laboral i el sanitari, i emprendre mesures per a evitar-ho.

Instrument de ratificació de l'Acord entre l'Estat espanyol i la Santa Seu sobre afers jurídics, firmat el 3 de gener de 1979 a la Ciutat del Vaticà

Article IV

1. L'Estat reconeix i garanteix l'exercici del dret a l'assistència religiosa dels ciutadans internats en establiments penitenciaris, hospitalaris, sanatoris, orfenats i centres similars, tant privats com públics.
2. El règim d'assistència religiosa catòlica i l'activitat pastoral dels sacerdots i dels religiosos als centres esmentats que siguin de caràcter públic seran regulats de comú acord entre les autoritats de l'església competents i l'Estat. En tot cas, quedarà salvaguardat el dret a la llibertat religiosa de les persones i el degut respecte als seus principis religiosos i ètics.

Article V

1. L'església pot dur a terme per si mateixa activitats de caràcter benèfic o assistencial. Les institucions o entitats de caràcter benèfic o assistencial de l'església o dependents d'ella es regiran per les seves normes estatutàries i gaudiran dels mateixos drets i beneficis que els ens classificats com de beneficència privada.
2. L'església i l'estat podran, de comú acord, establir les bases per a una cooperació adequada, entre les activitats de beneficència o d'assistència, realitzades per les seves respectives institucions.

Llei 24/1992, de 10 de novembre, per la qual s'aprova l'Acord de cooperació de l'Estat amb la Federació d'Entitats Religioses Evangèliques d'Espanya.

Article 3

2. Els ministres de culte de les Esglésies pertinents a la FEREDe no estaran obligats a declarar sobre fets que els hagin estat revelats en l'exercici de funcions de culte o d'assistència religiosa.

Article 9

1. Es garanteix l'exercici del dret a l'assistència religiosa dels interns en centres o establiments penitenciaris, hospitalaris, assistencials o altres anàlegs del sector públic, proporcionada pels ministres de culte que designin les esglésies respectives, amb conformitat de la FEREDe i degudament autoritzats pels centres o establiments públics corresponents.
2. L'accés d'aquests ministres als centres esmentats ha de ser, amb aquesta finalitat, lliure i sense cap limitació d'horari.

3. En tot cas, l'assistència religiosa s'ha de prestar amb ple respecte al principi de llibertat religiosa i amb observança de les normes d'organització i règim intern dels centres, en especial al que disposa la legislació penitenciària.
4. Les despeses que l'exercici d'aquesta assistència espiritual originin són a càrrec de les esglésies que pertanyen a la FEREDe, sense perjudici de la utilització dels locals que, amb aquesta finalitat, hi hagi al centre corresponent.

Article 10

1. A fi de fer efectiu el que disposa l'article 27.3 de la Constitució, així com la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació, i la Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu, es garanteix als alumnes jueus, als seus pares i als òrgans escolars de govern que ho sol·licitin, l'exercici del dret dels primers a rebre ensenyament religiós jueu als centres docents públics i privats concertats, sempre que, pel que fa a aquests últims, l'exercici d'aquell dret no entri en contradicció amb el caràcter propi del centre, als nivells d'educació infantil, educació primària i educació secundària.

Article 12

1. Per als fidels de la Unió d'Esglésies Adventistes del Setè Dia i d'altres esglésies evangèliques pertanyents a la Federació d'Entitats Religioses Evangèliques d'Espanya el dia de precepte de les quals sigui el dissabte, el descans laboral setmanal podrà comprendre, sempre que hi hagi acord entre les parts, la tarda del divendres i el dia complet del dissabte, en substitució del que estableix l'article 37.1 de l'Estatut dels treballadors coma regla general.

2. Els alumnes de les esglésies esmentades en el número 1 d'aquest article que cursin estudis en centres d'ensenyament públics i privats concertats estaran dispensats de l'assistència a classe i de la realització d'exàmens des de la posta de sol del divendres fins a la posta de sol del dissabte, a petició pròpia o dels qui exerceixen la pàtria potestat o tutela.

(...)

Llei 25/1002, de 10 de novembre, per la qual s'aprova l'Acord de cooperació de l'Estat amb la Federació de Comunitats Israelites d'Espanya

Article 3

2. Els ministres de culte de les Comunitats que pertanyin a la FCI no estaran obligats a declarar sobre fets que els hagin estat revelats en l'exercici de funcions de culte o assistència religiosa.

Article 9

1. Es garanteix l'exercici del dret a l'assistència religiosa dels interns en centres penitenciaris, així com en establiments hospitalaris, assistencials i altres anàlegs del sector públic, proporcionada pels ministres de culte que designin les Comunitats Israelites pertinents a la Federació de Comunitats Israelites, amb la conformitat d'aquesta. La seva designació ha de ser autoritzada pels organismes administratius competents. Les direccions dels centres i establiments públics estan obligades a transmetre a la comunitat israelita corresponent les sol·licituds d'assistència espiritual rebudes dels interns o dels seus familiars,

si els mateixos interessats no estan en condicions de fer-ho.

2. L'accés d'aquests ministres als centres esmentats ha de ser, amb aquesta finalitat, lliure i sense cap limitació d'horari, i l'assistència religiosa s'ha de prestar amb ple respecte al principi de llibertat religiosa i amb observança de les normes d'organització i règim intern dels centres. Pel que fa als establiments penitenciaris, l'assistència religiosa s'ha de fer d'acord amb el que disposa la legislació penitenciària.

L'assistència religiosa que preveu aquest article inclou la que es dispensi als moribunds, així com les honres fúnebres del ritu jueu.

3. Les despeses que originin l'exercici de l'assistència espiritual han de ser sufragades per les comunitats respectives, sense perjudici de la utilització dels locals que, amb aquesta finalitat, hi hagi al centre corresponent.

Article 10

1. Per tal de fer efectiu el que disposa l'article 27.3 de la Constitució, així com la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació, i la Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu, es garanteix als alumnes, als seus pares i als òrgans escolars de govern que ho sol·licitin, l'exercici del dret dels primers a rebre ensenyament religiós evangèlic als centres docents públics i privats concertats, sempre que, pel que fa a aquests darrers, l'exercici d'aquest dret no entri en conflicte amb el caràcter propi del centre, en els nivells d'educació infantil, educació primària i educació secundària.

Article 12

1. El descans laboral setmanal, per als fidels de comunitats israelites pertanyents a l'FCl, podrà comprendre, sempre que hi hagi acord entre les parts, la tarda del divendres i el dia complet del dissabte, en substitució del que estableix l'article 37.1 de l'Estatut dels treballadors com a regla general.
 2. Les festivitats que s'expressen a continuació, que segons la llei i la tradició jueves tenen el caràcter de religioses, podran substituir les establertes amb caràcter general per l'Estatut dels treballadors, en l'article 37.2, amb el mateix caràcter de retribuïdes i no recuperables, a petició de les persones a què es refereix el número anterior, i en els termes que s'hi preveuen.
 - Any Nou (*Roix ha-Xanà*), dies 1 i 2
 - Dia de l'Expiació (*Yom Kippur*).
 - Festa de les Cabanes (*Sucot*), dies 1, 2, 7 i 8.
 - Pasqua (*Péssah*), dies 1, 2, 7 i 8.
 - Pentecosta (*Xavuot*), dies 1 i 2.
 3. Els alumnes jueus que cursin estudis en centres d'ensenyament públics i privats concertats estaran dispensats de l'assistència a classe i de la celebració d'exàmens els dissabtes i les festivitats religioses expressades en el número anterior, a petició pròpia o dels qui exerceixin la pàtria potestat o tutela.
- (...)

**Llei 26/1992, de 10 de novembre,
per la qual s'aprova l'acord de
cooperació de l'Estat amb la
Comissió Islàmica Espanyola**

Article 3

1. A efectes legals, són dirigents religiosos islàmics i imams de les Comunitats Islàmiques les persones físiques dedicades, amb caràcter estable, a la direcció de les comunitats a les quals es refereix l'article 1 del present acord, a la direcció de l'oració, formació i assistència religiosa islàmica i que acreditin el compliment d'aquests requisits mitjançant certificació expedida per la comunitat a la qual pertanyen, amb conformitat de la Comissió Islàmica d'Espanya.
2. En cap cas les persones expressades en el número anterior estaran obligades a declarar sobre fets que els hagin estat revelats en l'exercici de les seves funcions de culte o d'assistència religiosa islàmica, en els termes legalment establerts per al secret professional.

Article 9

1. Es garanteix l'exercici del dret a l'assistència religiosa dels internats en centres o establiments penitenciaris, hospitalaris, assistencials o altres anàlegs del sector públic, proporcionada pels imams o persones designades per les comunitats, que han de ser autoritzats pels organismes administratius competents. Les direccions dels centres o establiments públics estan obligades a transmetre a la comunitat islàmica corresponent les sol·licituds d'assistència religiosa rebudes dels interns o dels seus familiars, si els mateixos interessats no estan en condicions de fer-ho.

L'assistència religiosa que preveu aquest article comprèn la que es dispensi als moribunds, així com les honres fúnebres del ritu islàmic.

2. En tot cas, l'assistència religiosa a què es refereix el número anterior s'ha de prestar amb ple respecte al principi de llibertat religiosa amb observança de les normes d'organització i règim intern dels centres, lliure i sense cap limitació d'horari. Pel que fa als establiments penitenciaris, l'assistència religiosa s'ha de fer d'acord amb el que disposa la legislació penitenciària.
3. Les despeses que originin el desenvolupament de l'assistència religiosa han de ser sufragades en la forma que acordin els representants de la Comissió Islàmica d'Espanya, amb la direcció dels centres i establiments públics que preveu el número 1 d'aquest article, sense perjudici de la utilització dels locals que, amb aquesta finalitat, hi hagi als centres o establiments esmentats.

Article 10

1. A fi de fer efectiu el que disposa l'article 27.3 de la Constitució, així com la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació, i la Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu, es garanteix als alumnes musulmans, als seus pares i als òrgans escolars de govern que ho sol·licitin, l'exercici del dret dels primers a rebre ensenyament religiós islàmic en els centres docents públics i privats concertats, sempre que, pel que fa a aquests darrers, l'exercici d'aquell dret no entri en contradicció amb el caràcter propi del centre, en els nivells d'educació infantil, educació primària i educació secundària.

Article 12

1. Els membres de les comunitats islàmiques pertanyents a la Comissió Islàmica d'Espanya que ho desitgin podran sol·licitar la interrupció de la feina els divendres de cada setmana, dia de pregària col·lectiva obligatòria i solemne dels musulmans, des de les tretze trenta fins a les setze trenta hores, així com la conclusió de la jornada laboral una hora abans de la posta de sol, durant el mes de dejuni (ramadà).

En ambdós casos, serà necessari l'acord previ entre les parts. Les hores deixades de treballar hauran de ser recuperades sense compensació.

2. Les festivitats i commemoracions que a continuació s'expressen, que, segons la llei islàmica, tenen el caràcter de religioses, podran substituir, sempre que hi hagi acord entre les parts, les establertes amb caràcter general per l'Estatut dels treballadors, a l'article 37.2, amb el mateix caràcter de retribuïdes i no recuperables, a petició dels fidels de les comunitats islàmiques pertanyents a la Comissió Islàmica d'Espanya.

- *Hègira*, corresponent a l'1 de muharram, primer dia de l'Any Nou islàmic.
- *Aixurà*, desè dia de muharram.
- *Maulid*, correspon al 12 de *rabiul al Awwal*, naixement del profeta.
- *Al-Isra wa al-mi'raj*, correspon al 27 de rajab, data del viatge nocturn i l'ascensió del profeta.
- *Aidu l-fitr*, correspon als dies 1, 2 i 3 de shawwal i celebra la culminació del dejuni del Ramadà.
- *Aidu l-adha* (o *aïdu l-kabir*), correspon als dies 10, 11 i 12 de *du Al-Hyyah* i

celebra el sacrifici protagonitzat pel profeta Abraham.

3. Els alumnes musulmans que cursin estudis en centres d'ensenyament públics o privats concertats estaran dispensats de l'assistència a classe i de la celebració d'exàmens el dia del divendres durant les hores a què es refereix el número 1 d'aquest article i en les festivitats i commemoracions religioses anteriorment expressades, a petició pròpia o dels qui exerceixen la pàtria potestat o tutela.

(...)

Article 14

4. L'alimentació dels internats en centres o establiments públics i dependències militars, i la dels alumnes musulmans dels centres docents públics i privats concertats que ho sol·licitin, es procurarà adequar als preceptes religiosos islàmics, així com l'horari dels àpats durant el mes de dejuni (ramadà).

6.

ANNEX II. INFORMACIÓ SOBRE CONFESSIONS RELIGIOSES

ESGLÉSIA CATÒLICA

L'Església catòlica és la comunitat d'homes i dones de religió cristiana i de confessió catòlica que s'agrupen territorialment per diòcesis entorn del bisbe de Roma (Sant Pare o Papa) com a fonament de la unió entre tots els catòlics del món. En l'actualitat, el nombre de catòlics és de més de 1.000 milions. A Catalunya, l'Església catòlica és, de llarg, la institució religiosa amb un nombre més alt de seguidors. El cristianisme va arribar a Catalunya al segle I, i al segle III ja hi estava consolidat.

El cristianisme, religió a la qual pertany l'Església catòlica, va ser fundat per Jesús de Natzaret, que agrupà entorn seu els seus seguidors els anys de la seva predicació per les terres de Palestina, durant el primer terç del segle I.

En sentit estricte, el qualificatiu de "catòlica" (universal) s'aplica a l'Església dels cristians units al bisbe de Roma com a conseqüència de les separacions que hi ha hagut entre els cristians en els transcurso dels segles, i especialment de la produïda des de la Reforma de Luter al segle XVI.

Doctrina

Els cristians creuen en un déu únic que és Pare, Fill i Esperit Sant, i que ha estat revelat per Jesús, el Crist, el Fill de Déu. La doctrina catòlica té com a font la Sagrada Escriptura (la Bíblia), la qual és interpretada

d'acord amb l'anomenada "Tradició", que és la fe i la vida, la litúrgia i la pregària activa en l'església al llarg dels segles.

L'Església reconeix en el seu si un marc de guiatge dels bisbes, anomenat "Magisteri", que té competència tant pel que fa a la interpretació de la Bíblia com pel que fa a la seva aplicació a la doctrina i als comportaments dels catòlics.

Llibres sagrats i textos fonamentals

Els textos sagrats dels cristians catòlics són els escrits bíblics, agrupats en dues parts: l'Antic Testament (història sagrada del poble d'Israel) i el Nou Testament, que consta dels Evangelis (testimonis de la vida de Jesús), del llibre dels Fets dels Apòstols (història dels primers cristians), de les Cartes Apostòliques (sobretot de sant Pau) i del llibre de l'Apocalipsi.

Hi ha altres textos que, malgrat no ser considerats revelats, són d'importància per a la fe i la vida de les persones catòliques. El primer d'aquests és el "catecisme", un text nascut al segle XVI per facilitar l'ensenyament dels elements doctrinals de creença obligada i que es va actualitzant periòdicament. Igualment, i ja de caràcter més esporàdic, hi ha els textos del Papa, en especial les "encícliques", que contenen instruccions doctrinals i exhortacions morals, i també "documents episcopals", tant de les

conferències episcopals com de cada bisbe diocesà.

Ritus més importants

Els set ritus més destacats són els “set sacraments” que l'Església catòlica considera signes sagrats (o actes en què hi ha una presència eficaç de la gràcia salvadora de Déu) mitjançant els quals es realitza de manera especial la unió espiritual i personal amb Déu, Pare, Fill i Esperit Sant, i amb la humanitat sencera, sobretot amb els altres cristians.

- El baptisme, per a l'Església catòlica, uneix la persona a Jesucrist i la fa filla de Déu i germana de tots els homes i dones; pel baptisme, les persones s'incorporen a l'Església. Es pot rebre en qualsevol etapa de la vida. El ritus usa l'aigua vessada sobre el cap de la persona que és batejada.
- L'eucaristia és la celebració en la qual els catòlics es reuneixen, com a mínim els diumenges i altres festes preceptives, per commemorar la resurrecció de Crist, tot fent-lo present a través del pa i del vi consagrats. La primera vegada que un nen o una nena participen plenament en l'eucaristia combregant, fet que s'anomena “primera comunió”, se celebra d'una manera especial.
- La confirmació és el sacrament del do de l'Esperit; el reben, mitjançant la unció amb oli sagrat, aquelles persones catòliques que es reafirmen en la fe catòlica.
- La reconciliació o penitència és el sacrament del perdó de Déu dels pecats comesos després del baptisme, confessats al sacerdot, i a través de l'absolució.

- La unció dels malalts és el sacrament en el qual els malalts i les persones grans són ungides amb l'oli sagrat per tal de rebre la força de Déu davant la malaltia i la mort.
- L'orde sacerdotal és el sacrament pel qual un home que hagi seguit la formació i el discerniment adequat es consagra al servei de l'Església i esdevé diaca, prevere o bisbe, segons els tres graus d'aquest sacrament.
- El matrimoni és el sacrament pel qual l'home i la dona es prometen amor i fidelitat entre ells i es comprometen a viure la seva relació segons l'Evangelí i els ensenyaments de l'Església.

Autoritats religioses i persones consagrades al culte

- Els bisbes: són aquells preveres que reben l'orde episcopal, que és el sacrament de l'orde sacerdotal en la seva plenitud. Reben l'encàrrec de presidir una església particular o diòcesi. Són la màxima autoritat per al seu bisbat com a mestres i pastors, sempre en comunió amb el Papa.
- Els preveres: són els homes que, en rebre el sacrament de l'Orde, han estat constituïts sacerdots (anomenats també popularment capellans o mossens), i poden administrar sacraments i guiar en el camí de la fe i de la vida cristiana les agrupacions de fidels que el bisbe els confia. Estan obligats a mantenir-se cèlibes, i resten sota l'autoritat directa del bisbe en el cas d'estar vinculats a un bisbat, o sota l'autoritat del seu superior si pertanyen a un institut religiós.

- Els diaques: són els homes, casats o no, que són constituïts servidors qualificats de la Paraula i de la caritat, sempre al redós d'un bisbe.
- Els laics i les laiques: són els cristians i les cristianes que, pel baptisme, són considerats amb la dignitat de membres del Poble de Déu, i comparteixen la responsabilitat d'anunciar l'Evangeli de Jesús a tots els homes i dones, a través de la seva presència en el món.
- Vida religiosa: són homes i dones que viuen en comunitats de vida religiosa on tant els preveres com el laïcat poden optar per una vida cristiana en comunitat, amb un carisma determinat: missions, ensenyament, salut, vida contemplativa, etc. Es comprometen a viure els vots de castedat, obediència i pobresa. Són els monjos i les monges, els religiosos i les religioses i els que segueixen altres formes de comunitat o d'organització reconegudes per l'Església.

Organització

L'Església catòlica s'estructura territorialment en bisbats o diòcesis, els quals es divideixen en parròquies i s'agrupen en províncies eclesiàstiques.

L'Església reconeix en el bisbe de Roma aquell que, en nom de Crist, presideix no sols l'Església de Roma que li és confiada, sinó també el conjunt de totes les esglésies particulars o diòcesis.

L'Església catòlica considera que en cada una de les diòcesis hi és present l'única Església de Jesucrist. Les parròquies poden agrupar-se en arxiprestats, per tal de coordinar-se i compartir tasques.

A Catalunya hi ha deu seus episcopals agrupades entorn de dues esglésies metropolitanes, que formen dues províncies eclesiàstiques. La seu de Tarragona té les seus sufragànies de Girona, Lleida, Solsona, Tortosa, Urgell i Vic; la seu de Barcelona té les seus sufragànies de Sant Feliu de Llobregat i Terrassa. Els bisbes de les deu diòcesis amb seu episcopal a Catalunya formen la Conferència Episcopal Tarraconense, constituïda l'any 1969 com a organisme intern de l'Església catòlica a Catalunya i presidida per l'arquebisbe de Tarragona.

D'altra banda, els fidels també poden vincular-se a moviments, congregacions religioses o prelatures.

Costums i rituals que poden incidir en l'àmbit dels serveis socials especialitzats

Els símbols

Algunes persones catòliques porten símbols que formen part de la seva indumentària, com ara una creu. A més, poden desitjar tenir a prop o dur objectes de significat religiós, com ara estampes, rosaris, crucifixos o imatges de Jesucrist, de la Mare de Déu i d'alguns sants. També poden desitjar tenir un exemplar de la Bíblia o d'altres textos religiosos.

Calendaris i horaris

Les persones catòliques acostumen a participar setmanalment (els diumenges) o amb una certa freqüència en l'eucaristia o santa missa.

En el calendari catòlic, hi destaquen dos cicles festius:

- El cicle de Nadal: l'Església celebra, després de quatre setmanes d'Advent, la solemnitat del Nadal (el naixement de Jesús, el dia 25 de desembre) i la solemnitat de l'Epifania o Dia de l'adoració dels Reis (el dia 6 de gener).
- El cicle de Pasqua: comença amb la celebració del Dimecres de Cendra, que dona entrada a la Quaresma (que són els quaranta dies abans de la Pasqua); conté la Setmana Santa, que comença el Diumenge de Rams i que acaba el dia de Pasqua, setmana en la qual cal destacar el Dijous Sant o dia de la Institució de l'Eucaristia, el Divendres Sant -que commemora la Passió i la mort de Jesucrist—, el Dissabte Sant —dia de la seva sepultura— i la culminació en el Diumenge de Pasqua —anomenada popularment Pasqua Florida (el primer diumenge després de la primera lluna plena de la primavera)—, que celebra la resurrecció de Jesucrist.

Set setmanes després de la Pasqua se celebra el Diumenge de Pentecosta, que commemora la vinguda de l'Esperit Sant (festa anomenada popularment Pasqua Granda o Segona Pasqua). Dos diumenges després de Pentecosta, se celebra la festa del Corpus, dedicada a l'eucaristia; amb motiu d'aquesta festa, a molts llocs s'organitzen processons pels carrers.

A banda de les celebracions indicades, l'Església catòlica també celebra festes dedicades a Maria, la Mare de Déu: l'Assumpció de la Mare de Déu (el dia 15 d'agost), Tots Sants (el dia 1 de novembre) i la Immaculada Concepció (el dia 8 de desembre), o a d'altres sants: Sant Esteve (el dia 26 de desembre), Sant Joan Baptista (el dia 24 de juny). Així mateix, cal tenir en compte que en molts municipis es consideren festius, i en molts casos festa major, els dies dels sants patrons de la població.

Altres pràctiques religioses

Les persones catòliques poden sol·licitar ser acompanyades espiritualment de manera regular i rebre els sagraments. En aquest sentit, poden expressar la voluntat de rebre la Comunió, de confessar-se o de rebre la unció dels malalts.

També poden demanar que els sigui impartida formació cristiana (catequesi) per rebre algun sagrament o aprofundir en la fe catòlica.

Els serveis de menjador i l'alimentació

L'Església catòlica manté el precepte de l'abstinència de carn (i derivats) els divendres de Quaresma. El Dimecres de Cendra, inici de la Quaresma, i el Divendres Sant són dies d'abstinència de carn i també de dejuni (reducció o privació d'ingerir aliments).

D'aquestes dues obligacions, n'estan exempts els malalts, els infants i les persones ancianes. Tanmateix, algunes persones creients tindran la voluntat d'abstenir-se de consumir carn durant els divendres de Quaresma (els 40 dies abans de la festa de Pasqua) i de fer dejuni durant el Dimecres de Cendra i el Divendres Sant.

Davant de situacions de defunció

Algunes persones usuàries desitjaran ser acompanyades espiritualment i rebre els sagraments, en especial, la unció dels malalts, la comunió, la confessió i el viàtic.

Les persones catòliques acomiaden els seus difunts amb pregàries durant el període de vetlla, amb la celebració d'un funeral amb el cos present al tanatori o a l'església i amb un ritu de comiat al cementiri.

ESGLÉSIES EVANGÈLIQUES

Les esglésies evangèliques o protestants són esglésies cristianes que van néixer a partir de la reforma protestant que va impulsar Martí Luter (1483-1546) durant el segle XVI i dels posteriors moviments de renovació que s'han donat en el si de l'Església protestant. Cadascuna d'aquestes esglésies, unides en el que és fonamental, pot tenir una orientació doctrinal i una forma d'organització específiques.

L'origen del terme “protestant” el trobem en les protestes que cinc prínceps van dur a terme quan a Alemanya es van intentar prohibir els ensenyaments de Luter.

En funció de la seva organització, les esglésies evangèliques es poden classificar en diverses denominacions, com la luterana, la baptista, la metodista, la presbiteriana i el pentecostal, entre moltes d'altres. En funció de la seva estructura organitzativa, es pot distingir entre esglésies de règim episcopal, presbiterià o congregacionalista.

Les esglésies evangèliques són la segona confessió cristiana amb un nombre més alt de seguidors arreu del món, després del catolicisme. A Catalunya, els evangèlics també són la segona confessió cristiana, i es compten per desenes de milers. Bona part dels immigrants que han arribat a Catalunya els darrers anys són protestants, sobretot entre els procedents d'Amèrica del Sud, de l'Àfrica subsahariana i de determinats països de l'est d'Europa.

Els termes “evangèlic”, “reformat” o “protestant” són vàlids per referir-se a una persona o allò relatiu a les esglésies sorgides de la Reforma. D'altra banda, cal reservar el terme “evangelista” exclusivament per referir-se als autors a qui s'atribueixen res-

pectivament els quatre Evangelis (Mateu, Marc, Lluc i Joan).

Doctrina

La reforma protestant es fonamenta en tres principis bàsics, coneguts per la seva forma llatina:

- ***Sola gratia***: la salvació només és possible per la iniciativa de la gràcia de Déu. Per tant, no es pot assolir a través dels possibles mèrits de la persona.
- ***Sola fides***: la persona ha de tenir fe en Déu i en la seva voluntat de perdó envers la humanitat.
- ***Sola scriptura***: l'única font de la doctrina i d'autoritat espiritual és la Bíblia. Per tant, cap dictamen de cap persona no pot ser equiparat al missatge diví.
- ***Solus Christus***: Jesucrist és l'únic mitjà per arribar a Déu. Entre Déu i les persones no hi ha cap altre intermediari que Jesucrist.
- ***Soli Deo Gloria***: tota la glòria és només per a Déu. La salvació només s'obté a través de la seva voluntat.

A més, les esglésies evangèliques proclamen el sacerdocí universal dels fidels. És a dir, en el context evangèlic, el sacerdocí ministerial —el sacerdocí d'unes quantes persones escollides que es caracteritzen per dedicar la seva vida a Déu i a la seva obra— deixa de tenir sentit, ja que tot bon cristià ha de tenir present Déu i els seus ensenyaments en totes les esferes de la vida quotidiana.

Llibres sagrats i textos fonamentals

L'únic text que els evangèlics reconeixen com a sagrat és la Bíblia.

Ritus més importants

La majoria dels evangèlics consideren que Déu només va establir dos sacraments o ordenances:

- El baptisme: molts grups protestants el realitzen per immersió i només quan el fidel ha arribat a l'edat adulta i té plena capacitat per decidir el seu ingrés a la comunitat cristiana. En algunes esglésies evangèliques, especialment en les de caire pentecostal o carismàtic, caracteritzades per donar una especial importància als dons de l'Esperit Sant, també es du a terme el "bateig de l'Esperit Sant", pel qual el cristià entra en contacte amb l'esperit de Déu.
- El sant sopar: se celebra amb pa i vi, que normalment es reparteixen entre tots els membres de la comunitat. La freqüència amb què es du a terme aquest ritus varia molt en funció de cada església.
- Els evangèlics solen dur a terme altres pràctiques i ritus que poden variar força en funció de l'església a la qual pertanyin. Tot i això, podem fer algunes observacions que poden servir d'orientació general:
- És molt habitual que celebrin un culte d'adoració a Déu durant la jornada del diumenge. Generalment, aquest culte inclou lectures de les Sagrades Escripures, cants de lloança a Déu, una predicació per part del pastor, etc.
- Al llarg de la setmana, els protestants també acostumen a dur a terme reunions d'estudi bíblic i reunions d'oració.

Autoritats religioses i persones consagrades al culte

En la majoria d'esglésies evangèliques, la màxima autoritat religiosa és el pastor o la pastora. Aquest no és un intermediari entre Déu i la comunitat, sinó que dirigeix la vida comunitària i el culte i, en funció dels seus coneixements, pot proporcionar formació i consell espiritual. En una mateixa església hi pot haver diversos pastors, i sovint aquests poden ser auxiliats per altres càrrecs dins de l'església.

Organització

En general, entre els evangèlics, cada església és una unitat independent, tot i que diferents esglésies que comparteixen una mateixa visió doctrinal poden unir-se bo i formant denominacions.

Alhora, diferents esglésies també poden federar-se per defensar amb més força els seus posicionaments i interessos davant la societat. Així, a Catalunya, tradicionalment, les diferents entitats evangèliques s'han agrupat en el si del Consell Evangèlic de Catalunya, creat el 1981. A Catalunya també existeixen algunes entitats que agrupen els pastors protestants, com l'AMEC (Associació de Ministres de l'Evangeli de Catalunya) o la COMEC (Confraternitat de Ministres de l'Evangeli de Catalunya).

Costums i rituals que poden incidir en l'àmbit dels serveis socials especialitzats

Els símbols

Algunes persones evangèliques poden portar símbols que formen part de la seva indumentària, com ara una creu.

Generalment, en les celebracions evangèliques són molt sobries. Això no obstant, hi trobem alguns símbols: una Bíblia, simbolitzacions del pa i el vi, la creu sense el crist i, en algunes ocasions, alguns símbols pedagògics que poden reforçar visualment el text bíblic o el sermó.

Calendaris i horaris

Les principals festes evangèliques són el Dia de la Reforma (31 d'octubre), Nadal (el 25 de desembre) i el Diumenge de Resurrecció (el diumenge posterior a la primera lluna plena de primavera).

La majoria de persones evangèliques tenen el costum de celebrar periòdicament el Sant Sopar amb pa i vi o bé most, especialment durant la celebració del culte dominical.

Altres pràctiques religioses

És habitual entre les persones cristianes evangèliques que es dediqui temps a l'oració i a la lectura i l'estudi de la Bíblia. És possible que tinguin interès a disposar d'un espai de pregària.

Algunes persones usuàries, especialment si estan vinculades a les denominades esglésies de Filadèlfia, poden sol·licitar fer cants i oracions en grup.

Pot haver-hi persones que vulguin rebre el baptisme per immersió.

Les persones usuàries de tradició cristiana evangèlica poden voler disposar de la Bíblia o d'altres textos religiosos.

Algunes persones desitjaran rebre acompanyament espiritual per part d'un pastor o pastora.

Davant de situacions de defunció

Algunes persones desitjaran rebre acompanyament espiritual per part d'un pastor o pastora.

Les persones evangèliques acomiaden els seus difunts amb una cerimònia de record amb el cos present al tanatori o a l'església i amb la lectura bíblica o pregàries al cementiri.

ISLAM

L'Islam és la religió que creu que Déu (Al·là) es va revelar a Muhàmmad a principis del segle VII dC.

Islam significa "pau" i també "tenir cura de si mateix", "asserenar", "calmar", "submissió" o "lliurament" en àrab. El terme prové de l'àrab *muslim*, participi actiu del verb *as-lama*, que significa "cedir", "abandonar" o "lliurar-se" (a Déu). Els fidels són anomenats "musulmans", mentre que "islàmic" fa referència a allò relacionat amb aquesta religió (pregària, art, corrents, moviments, etc.) En canvi, habitualment es reserva el terme "islamista" per al corrent polític partidari de la implantació de la Llei islàmica com a llei civil.

L'Islam és la segona religió en nombre de seguidors arreu del món, després del cristianisme. En l'actualitat, a Catalunya, els musulmans són alguns centenars de milers.

Doctrina

La doctrina de l'Islam es fonamenta essencialment en els principis següents:

- La creença en Al·là com a Déu Únic, Misericordiós i Totpoderós.
- La creença en els àngels: l'Alcorà parla dels àngels i diu que n'hi ha de bons i de dolents. L'Islam creu que cada creient roman sota la custòdia de dos àngels que prenen nota de tots els seus actes.
- La creença en els llibres sagrats: segons els musulmans, profetes com Moisès, David o Jesús van rebre també la revelació divina i van transmetre literalment els llibres que els foren revelats. Per això l'Islam considera a jueus i cristians com a "Gent del Llibre".
- La creença en els profetes: l'Islam considera que Al·là ha enviat a cada poble un profeta. A l'Alcorà, per tant, hi trobem citats profetes com Adam, Noè, Abraham, Moisès o Jesús, entre molts d'altres. En qualsevol cas, Muhàmmad és considerat el darrer profeta, mitjançant el qual Déu va completar la seva revelació.
- La creença en el judici final: un dels dogmes centrals de l'Islam és que després de la fi del món els humans s'hauran d'enfrontar al judici final, moment en què seran valorats els seus actes i en què, en funció del veredict de Déu Jutge però també Misericordiós, aniran al cel o "Jardí" o a l'infern o "Foc".
- La creença en el destí o en la predestinació, és a dir, que tot allò que succeeix depèn d'Al·là.

Llibres sagrats i textos fonamentals

El llibre sagrat dels musulmans és l'Alcorà, considerat revelat per Al·là a Muhàmmad. Un altre text fonamental en què es basen els musulmans és la Sunna o Tradició del Profeta, un recull de dites i fets atribuïts a Muhàmmad.

Ritus més importants

L'Alcorà estableix cinc obligacions bàsiques que tot bon musulmà ha de complir. Són els Arkan al-islam, o cinc pilars de l'Islam:

1. La **xahada**, la professió de fe. És la frase que resumeix els principis de l'Islam. Diu així: "No hi ha cap Déu llevat d'Al·là i Muhàmmad és l'Enviat d'Al·là". La recitació d'aquest verset és el ritual que fa que hom pugui considerar-se musulmà.
2. La **salat**, la pregària ritual. Els musulmans l'han de practicar 5 cops al dia: a l'albada, al migdia, a mitja tarda, al capvespre i a la nit. Dura entorn d'uns 10 minuts i es poden fer individualment o en grup en qualsevol lloc. L'oració del divendres al migdia és especialment rellevant. Els musulmans sempre preguen en direcció a la Meca.
3. La **zakat**, l'impost alcorànic. Es tracta d'un impost ritual obligatori destinat als pobres, que vol contribuir a redistribuir la riquesa en pro de la igualtat. Hi ha dos tipus d'impost: un consisteix en una quantitat per persona (i és habitual fer-lo al final del Ramadà) i l'altre, en un percentatge (un 2,5%) dels guanys. Es considera que aquest excedent no pertany a qui el posseeix, sinó a qui realment ho necessita.

4. El **sawm**, el dejuni. Durant el mes islàmic del Ramadà, els musulmans celebren el dejuni obligatori o sawm, consistent a abstenir-se de menjar, beure, fumar i mantenir relacions sexuals, des de l'albada fins que es pon el sol. Per als musulmans, el Ramadà és un mes sagrat de perdó, de pietat, de reflexió personal i de celebració col·lectiva. Es commemora la nit de la primera revelació de l'Alcorà a Muhàmmad.
5. El **haji**, el pelegrinatge a la Meca. Tots els musulmans han de viatjar a la Meca almenys un cop a la vida, si tenen la possibilitat i les condicions per fer-ho. El pelegrinatge s'ha de fer durant el dotzè mes. A la Meca, entre d'altres coses, els musulmans circumval·len al voltant de la Ka'ba, un petit temple de forma cúbica que segons l'Alcorà fou fundat per Adam i posteriorment reconstruït per Ibrahim i per Ismaïl.

Malgrat compartir els fonaments doctrinals i els principals ritus, l'Islam ha donat lloc a múltiples branques i a diferents grups de musulmans. La principal divisió fou la que s'establí entre els xiïtes i els sunnites després de la mort de Muhàmmad. Els xiïtes creien —i continuen creient— que únicament Alí Ibn Abi Talib (gendre i cosí de Muhàmmad) i els seus descendents podien ser designats dirigents de la comunitat de fidels, mentre que els sunnites s'hi oposaven. Això generà un enfrontament que ha donat lloc a dues escoles religioses de característiques diferenciades. Avui dia, els xiïtes representen aproximadament el 10% dels musulmans d'arreu del món, fonamentalment concentrats a l'Iran, l'Iraq i el Pakistan. Els sunnites suposen aproximadament el 90% de la població islàmica mundial, i en el seu si s'han format quatre escoles jurídiques: el malikisme, el hanafisme, el hanba-

lisme i el xafiisme que divergeixen en la forma d'analitzar els nous reptes doctrinals als quals s'enfronten els musulmans. Les persones musulmanes amb vincles amb el Marroc, amb l'Àfrica Occidental o amb el llegat andalusí d'Ibn Arabi, són, en gran part, inspirades pel codi jurídic malikí. Les persones d'origen pakistantès sunnita solen seguir l'escola hanafí; altres formen part de la branca xiïta.

Autoritats religioses i persones consagrades al culte

En l'islam sunnita, majoritari a Catalunya, no existeix una autoritat consagrada. L'imam és la persona encarregada de presidir i dirigir les oracions, però no se'l considera un mitjancer entre l'home i Déu. Habitualment, però, l'imam porta a terme algunes tasques complementàries, com són la formació religiosa dels infants i dels adults, l'acompanyament a la mort o l'atenció religiosa individual.

Organització

Molts dels musulmans de Catalunya s'agrupen al voltant d'oratoris i aquests, al seu torn, s'agrupen en federacions. A Catalunya, existeixen, entre altres federacions, la Unió de Comunitats Islàmiques de Catalunya, la Federació Consell Islàmic de Catalunya i la Federació Islàmica Catalana. A l'Estat espanyol, l'entitat que n'ostenta la representació oficial és la Comisión Islámica de España, composta, entre d'altres, per la Federación de Entidades Religiosas Islámicas (FEERI) i per la Unión de Comunidades Islámicas de España (UCIDE). En l'àmbit internacional, no hi ha cap òrgan o entitat que agrupi i pugui representar el conjunt dels musulmans, si bé existeixen consells de savis que estableixen dictà-

mens sobre aspectes diversos de la vida dels musulmans. No obstant això, la majoria de la comunitat musulmana no se sent representada per una autoritat concreta.

Costums i rituals que poden incidir en l'àmbit dels serveis socials especialitzats

Els símbols

Hi ha homes i dones musulmans que interpreten com una obligació religiosa el fet que les dones es cobreixin els cabells. Hi ha diversitat d'opinions sobre com i a partir de quina edat han d'adoptar aquesta indumentària. En general, és habitual que tant homes com dones prefereixin una vestimenta modesta que no marqui les formes del cos.

Calendari i horaris

Les dues principals festes musulmanes, són l'Id al Fitr, la celebració del final del mes de dejuni del Ramadà, i l'Id al Adha, la "Festa del sacrifici", que commemora l'episodi narrat en l'Alcorà sobre el sacrifici realitzat pel profeta Ibrahim i que se celebra amb el sacrifici d'un animal, generalment un xai.

Durant el mes del Ramadà, els musulmans realitzen el *sawm*, el dejuni ritual. Des de l'albada fins la posta de sol s'abstenen de menjar, de beure, de fumar i de mantenir relacions sexuals. És molt habitual trencar el dejuni en comunitat, després de la posta de sol i realitzar pregàries nocturnes. És un període de reflexió espiritual profunda.

L'Acord de Cooperació de 1992 reconeix legalment més festes islàmiques: l'**Al-Hijra**, que correspon a l'any nou islàmic; l'**Aixura**, el desè dia del mes de Muharram, el primer mes del calendari islàmic, commemoració en què els xiïtes recorden el martiri de Hus-

sein fill d'Alí amb mostres externes de dol i de dolor, i festa en què els sunnites acostumen a visitar els cementiris i a fer regals a la mainada; **Mawlidu al-Nabi**, la festa del naixement del profeta Muhàmmad, i l'**Al-Is-ra wa al-mi'raj**, data que evoca el viatge nocturn i l'ascensió del profeta Muhàmmad fins al setè cel.

Altres pràctiques religioses

Les persones musulmanes poden sol·licitar assistència religiosa regular i, en alguns casos, acompanyament religiós individual.

Les persones usuàries de tradició musulmana poden sol·licitar espais per fer-hi les pregàries diàries (*salat*), en especial els divendres al migdia. Poden sol·licitar rentar-se abans de fer les oracions.

Les persones usuàries poden voler disposar de l'Alcorà o d'objectes com un *tasbeih* (un collaret que acostuma a tenir 99 grans, pels 99 noms de Déu, que s'utilitza per a la repetició d'oracions), una gel·laba o una catifa dins les habitacions o altres espais, per tal de fer les oracions diàries o d'estudiar els textos sagrats.

Els serveis de menjador i l'alimentació

Els musulmans distingeixen entre els aliments *halal* (permesos) i *haram* (prohibits). Fonamentalment, els productes prohibits són: el porc i tots els seus derivats, la sang, els animals aquàtics que no tenen escates, l'alcohol i tots els animals terrestres que no han estat sacrificats de manera ritual. Per això és probable que els creients musulmans sol·licitin menús *halal* o, de manera alternativa, vegetarians.

Cal recordar que un dels cinc pilars de l'islam és el dejuni durant el mes del Ramadà, en què els musulmans han d'abstenir-se

de menjar, beure, fumar i mantenir relacions sexuals des de l'albada fins a la posta de sol. En no ser obligatori fins a la pubertat, alguns menors d'edat s'hi inicien gradualment. L'Alcorà autoritza les dones embarassades, les qui estan alletant, les qui tenen la menstruació i les persones que estan de viatge, a no fer aquest dejuni. Malgrat això, algunes poden tenir la voluntat de celebrar-lo. Aquelles que decideixen no dejunar han de recuperar posteriorment els dies de dejuni que no han fet. Les persones malaltes i els infants no tenen l'obligació de dejunar.

Durant el Ramadà és possible que les persones musulmanes vulguin trobar alguns productes específics als serveis d'adquisició d'aliments (ingredients per fer la *harira*, dàtils, mel, etc.). Les dates en què se celebra el Ramadà varien anualment i rigideses regeixen pel calendari lunar. Cada any se celebrarà deu o onze dies abans que l'any anterior, segons el calendari gregorià.

Davant de situacions de defunció

Durant els moments abans de la mort, és habitual que els musulmans o els seus familiars vulguin recitar fragments de l'Alcorà. Així mateix, desitjaran tombar el malalt sobre el seu costat dret i orientar el llit cap a la Meca. Just abans de morir, alguna persona en nom seu pronuncia la *xahada*, la professió de fe islàmica.

- Després de la defunció, la majoria de persones musulmanes no voldran que el cos del difunt sigui tocat per cap persona del sexe contrari (excepte en cas de marit i muller o infants de curta edat), i desitjaran que el cos sigui rentat completament de forma ritual, en un espai íntim i per una persona especialista. Per això és probable que sol·licitin un espai on poder rentar el cadàver.

- Un cop fet el bany ritual, és habitual que els musulmans vulguin estirar el cadàver completament i cobrir-lo amb una tela de cotó.
- Per acomiadar els difunts es fa una pregària en la seva presència al tanatori o a l'oratori. Al cementiri també es fa una pregària col·lectiva abans d'enterrar el cadàver.
- Es recomana fer l'enterrament al més ràpid possible.

En casos de persones nascudes o amb una forta vinculació a fora de l'Estat espanyol, és freqüent que la família vulgui repatriar el cos del difunt. En alguns casos poden sol·licitar ajuda als serveis socials.

TESTIMONIS CRISTIANS DE JEHOVÀ

"Testimonis Cristians de Jehovà" és el nom amb què actualment es coneix l'entitat religiosa que va organitzar el ciutadà dels Estats Units Charles Russell l'any 1886. A Catalunya, actualment hi ha més de 30.000 membres dels Testimonis de Jehovà.

Doctrina

Alguns dels principis sobre els quals es basa la doctrina dels Testimonis de Jehovà, i que els diferencien de la resta de tradicions religioses d'arrel cristiana són:

- La no creença en la Trinitat: hi ha un sol Déu, Jehovà, i Jesús és el primer ésser que Déu ha creat; per tant, Jesús no és Déu, sinó la primera creació de Déu; l'Esperit Sant no és un ésser que té entitat personal, sinó la força activa que Déu pot exercir.

- La creença en la imminència de la segona vinguda de Crist.
- La creença que una quantitat indefinida de persones de totes les èpoques, cultures i societats sobreviuran a la fi d'aquest sistema i viuran al Regne de Déu a la Terra, i que hi haurà alguns escollits que passaran a ser "cogovernants" al costat de Crist.
- Creença que la mort és material i espiritual. Negació de l'existència d'un infern al qual hagin d'anar les persones que no han estat salvades; el destí d'aquestes persones és la no existència. Creença en la resurrecció a la terra de la major part de les persones mortes, amb la possibilitat que visquin per sempre en un planeta paradisiac.

De la interpretació bíblica que fan els Testimonis Cristians de Jehovà en deriven alguns principis doctrinals que es tradueixen en pràctiques i comportaments quotidians específics. Així, basant-se en el precepte d'abstinència de sang, consideren que les transfusions de sang són pràctiques que vulnereu la voluntat de Déu. Això es tradueix en una negativa general a rebre transfusions de sang.

La interpretació de la Bíblia els du, també, a practicar força radicalment la neutralitat política. Això els condueix no tan sols a no votar i a no jurar bandera, sinó també a oposar-se a fer el servei militar, a agafar armes i a col·laborar amb l'exèrcit en situacions de conflicte o de guerra declarada. En aquests casos, els Testimonis Cristians de Jehovà opten per un exercici radical de la no violència i de l'objecció de consciència.

Llibres sagrats i textos fonamentals

El llibre sagrat dels testimonis de Jehovà és la Bíblia, de la qual han elaborat una traducció pròpia a partir del text més antic disponible. Els Testimonis també dediquen bona part del seu temps a l'estudi d'altres llibres d'exegesi bíblica i de les revistes *La torre de guaita* i *¡Despertad!* que edita la mateixa organització.

Ritus més importants

Els testimonis de Jehovà consideren que Crist únicament va instituir dos ritus talment dits:

- El baptisme: es realitza per immersió horitzontal i en l'edat adulta.
- El Sopar del Senyor: serveix per commemorar la mort i la resurrecció de Jesucrist. Aquesta cerimònia és purament simbòlica, en tant que cap membre pren generalment el pa i el vi. Aquest és un privilegi que es reserva a aquells que es consideren ungits.
- Tot i que no són pròpiament ritus, els testimonis acostumen a dur a terme una sèrie de reunions al llarg de la setmana:
 - Estudi bíblic: en aquesta reunió es llegeixen determinats llibres i es comparen amb la Bíblia. Generalment es duu a terme en casos particulars.
 - Escola del ministeri teocràtic: els diversos membres de la congregació fan unes breus intervencions de cinc minuts al voltant de la Bíblia. Aquesta activitat té com a finalitat el perfeccionament de les seves habilitats a l'hora de presentar els continguts bíblics.

- Reunió de servei: té dues parts. En la primera es fan els anuncis de la congregació. En la segona, es fan suggeriments i s'expliquen mètodes útils a l'hora d'anar a predicar per les cases.
- Reunió pública: un membre de la comunitat fa un discurs d'aproximadament 45 minuts al voltant d'un tema bíblic.
- Estudi de *La torre de guaita*: un ancià o un serf ministerial fa la lectura pública d'un article d'aquesta revista, incloent-hi diverses preguntes que els assistents han de respondre.

Així mateix, al llarg de l'any els testimonis es reuneixen en algunes ocasions amb les altres congregacions del seu circuit i districte.

Autoritats religioses o persones consagrades al culte

Entre els testimonis de Jehovà no existeix un personal religiós com a tal, sinó únicament responsables de diferents nivells organitzatius. Allò que més s'hi podria assemblar és la figura de l'ancià, tot i que cal deixar clar que la seva tasca no és la de fer d'intermediari amb Déu, sinó únicament dirigir les reunions d'estudi que du a terme cada congregació.

Organització

Els testimonis de Jehovà afirmen que estan organitzats en una estructura jeràrquica composta per onze nivells, al capdamunt de la qual hi situen Crist i el mateix Déu.

- Publicadors: tots els testimonis de Jehovà.
- Congregacions: unitat bàsica d'organització dels testimonis de Jehovà. Les

congregacions es reuneixen al llarg de la setmana en els Salons del Regne per estudiar la Bíblia, predicar la fe, etc. Són dirigides pels ancians, tot i que també pot haver-hi serfs ministerials que s'encarreguin de determinades àrees d'activitat. Molt sovint, dues, tres o quatre congregacions utilitzen un mateix Saló del Regne en dies alternatius.

- Circuit: conjunt d'unes 20 congregacions al capdavant del qual hi ha un superintendent de circuit.
- Districte: unitat d'abast regional dirigida per un superintendent de districte. Catalunya està integrada en dos districtes, dels qual també formen part les congregacions de l'Aragó i de les Illes Balears.
- Sucursal: ens d'abast estatal al capdavant del qual hi ha un Comitè de sucursal, compost per diversos superintendents, que tenen un coordinador o president.
- Zona: abasta diversos països d'una mateixa àrea geogràfica. Compta amb la figura d'un superintendent de zona.
- Consell Rector: comitè estable format actualment per 11 membres ungits. És l'encarregat d'establir les directrius terrenals de l'organització, des dels aspectes més globals fins als més concrets.

Costums i rituals que poden incidir en l'àmbit dels serveis socials especialitzats

Calendaris i horaris

Els testimonis de Jehovà commemoren la Mort de Jesucrist, el dia 14 de nissan, mes del calendari jueu, que habitualment s'escau al març o a l'abril.

Altres pràctiques religioses

Els testimonis de Jehovà poden sol·licitar rebre assistència religiosa tant col·lectiva com individual. Aquesta assistència sol consistir en l'estudi de la Bíblia i d'altres publicacions, així com orientació respecte a la seva aplicació pràctica en la quotidianitat.

Les persones usuàries poden voler rebre el baptisme, que es realitza per immersió. Rebutgen participar en celebracions pròpies d'altres confessions religioses o bé que violin la seva neutralitat política.

En cas de contraure una malaltia, acostumen a sol·licitar que se'ls ingressi en un hospital que respecti les seves posicions respecte a les transfusions de sang.

Poden voler disposar d'un exemplar de la Bíblia o d'altres publicacions pròpies.

Algunes persones desitjaran rebre acompanyament espiritual.

Els serveis de menjador i l'alimentació

Els testimonis de Jehovà no consumeixen aliments que tinguin sang en la seva composició, com ara la botifarra negra. Per això rebutjaran totes les dietes que en la seva composició continguin algun aliment com el descrit. També tenen prohibit el consum de tabac i de drogues.

Davant de situacions de defunció

Per acomiadar un difunt se celebra una cerimònia en record seu, en forma de conferència bíblica, que normalment té lloc el dia que es porta el difunt al cementiri i es pot fer tant al Saló del Regne com al tanatori. No és necessari fer-la en presència del cos de la persona difunta.

BUDISME

El budisme es fonamenta en els ensenyaments que va transmetre Siddharta Gautama, Buda, entre els segles VI i V aC. Nasqué a la ciutat de Lumbini (actual Nepal), es diu que fou un príncep ric que es transformà en un asceta després de conèixer el patiment al qual s'enfrontaven els humans. Després d'un llarg període de meditació, va arribar a la il·luminació (alliberament del patiment), moment a partir del qual es dedicà a la difusió dels seus coneixements, especialment a la zona del nord-est de l'Índia.

En l'actualitat, el budisme acull escoles doctrinals d'orientació molt diversa, tot i que podem identificar tres grans corrents budistes:

- Theravada: és el corrent més antic del budisme i sobretot està estès pel sud-est asiàtic. De vegades, també és anomenat *Hinayana*. Considera que la saviesa només s'aconsegueix a través de la meditació individual i, per això, considera que l'ideal de persona és l'*arhat*, el deixeble que per ell mateix intenta arribar al nirvana (alliberament de tot dolor i absència de tot sentit d'individualitat). El camí per arribar a la il·luminació és una tasca a la qual hom s'hi ha de dedicar a temps complet. Per aquesta raó, la millor vida possible per tal d'arribar a la il·luminació és la del monjo.
- Mahayana: corrent que va aparèixer al segle I dC i que fonamentalment s'ha estès per la Xina, el Japó, Corea i el Vietnam. Segons aquest corrent, per tal d'arribar al nirvana, la qualitat fonamental que hom ha de desenvolupar és la compassió. El destí de l'individu està vinculat amb el de tota la resta d'éssers vius; aquests no es poden dividir, de manera que cal que hom aprengui a sentir una profunda pre-

ocupació pel patiment dels altres. El seu ideal del savi l'encarna la figura del *bodhi-sattva*, en el qual saviesa i compassió caminen de manera paral·lela.

- Vajrayana: corrent que es desenvolupa dins del budisme Mahayana a partir del segle III dC. El corrent Vajrayana també s'anomena budisme tibetà, ja que és bàsicament a la zona del Tibet on sobreui. Aquest corrent parteix de la idea que el millor sistema per tal de disciplinar la nostra ment i d'arribar a la il·luminació és seguir els tantres, uns textos que tracten temes com la mística, les pràctiques de meditació i els rituals.

El budisme és la quarta religió en nombre de seguidors arreu del món. Entre els budistes que hi ha a Catalunya, n'hi ha tant d'originaris de l'Extrem Orient com molts d'altres que són catalans d'origen i que han iniciat la pràctica a Catalunya.

Doctrina

La base de la doctrina budista es troba en el "Discurs de les Quatre Nobles Veritats", pronunciat pel mateix Buda. Segons aquest discurs:

- La vida és essencialment patiment.
- El patiment prové del desig.
- Hom pot alliberar-se del patiment, bo i transcendent el desig.
- Per alliberar-se del patiment, cal seguir el "noble camí dels vuit passos", segons els quals cal:
 1. Coneixement correcte: cal adonar-se del caràcter mutable de totes les coses que ens envolten.

2. Intenció correcta: els actes han d'orientar-se a la recerca de la màxima saviesa.
3. Paraules correctes: cal parlar reflexivament, evitant les mentides i usant un llenguatge conciliador.
4. Acció correcta: cal seguir una conducta moral correcta, no s'ha de ferir altres éssers i no s'ha de prendre el que no és propi.
5. Ocupació correcta: la forma en què hom es guanya la vida no pot anar en contra dels propis principis morals.
6. Esforç correcte: cal esforçar-se de manera intel·ligent.
7. Atenció correcta: cal intentar aconseguir una atenció mental contínua.
8. Concentració o meditació correcta: cal aprendre tècniques de meditació, fonamentals per a l'alliberament de l'esperit.

El budisme postula que aquestes són les recomanacions que cal seguir per arribar al nirvana, l'extinció del patiment i l'alliberament del cicle de renaixements al qual, segons la doctrina budista, està sotmès l'ésser humà. El *karma* és allò que determina el destí dels humans en les següents vides; aquest concepte fa referència en darrer terme a la llei de causa i efecte segons la qual les accions de cadascú tenen conseqüències en el futur. El *karma* condiciona si la persona arriba a l'alliberament, al nirvana, o bé si roman en el *samsara*, la roda de renaixements.

S'ha afirmat que el budisme és una religió atea (sense déu), ja que Buda no parla de cap déu. Alguns autors interpreten que aquest fet és un signe de respecte a la divinitat.

Llibres sagrats i textos fonamentals

No existeix un únic text reconegut per totes les escoles budistes. Durant segles, els ensenyaments de Buda es van transmetre de manera oral fins que, al voltant de l'any 250 aC, van quedar fixats en el Canon Pali o Tripitaka.

El Tripitaka és l'únic text de referència per al corrent Theravada. El Mahayana, en canvi, reconeix també centenars d'altres obres.

Per al budisme tibetà, les obres bàsiques són el Kanjur, que es correspon, a grans línies, amb el Tripitaka, i el Tanjur, que inclou un recull de sutres (textos que recullen els ensenyaments del Buda històric) i tantres (textos anònims de caràcter esotèric), així com extensos comentaris del Kanjur i un recull de literatura exegètica i filosòfica.

Ritus més importants

Buda no va establir cap mena de cerimònia ni ritual religiós més enllà de la pràctica de la meditació individual. La conversió al budisme es du a terme amb la “presa de refugi”, per la qual la persona assumeix la seva vinculació amb “les tres joies”: el Buda, el *dharma* (els ensenyaments de Buda) i la *sangha* (la comunitat budista).

Autoritats religioses i persones consagrades al culte

Tot i que en el budisme no existeix pròpiament la figura d'un sacerdot, pren una gran importància la figura del mestre o guru, que en el cas del Tibet rep el nom de lama. Habitualment, aquests mestres són els encarregats de dirigir les meditacions i els rituals que es duen a terme, tot i que la seva presència no és sempre imprescindible.

Organització

No hi ha cap organització que agrupi tots els budistes del món. Fonamentalment, els budistes creen organitzacions de centres al voltant d'un determinat mestre.

A Catalunya existeix, des de l'any 2007, la Coordinadora Catalana d'Entitats Budistes, que agrupa centres i organitzacions de corrents i tradicions budistes diferents.

Costums i rituals que poden incidir en l'àmbit dels serveis socials especialitzats

Calendaris i horaris

El calendari de festivitats budistes varia molt entre els diversos corrents. A Catalunya, podríem dir que la festivitat més important celebrada pel conjunt de comunitats dels diferents corrents és el Dia de Buda (Vesakha Puja), que acostuma a celebrar-se al maig i en el qual es commemora el naixement, la il·luminació i la mort de Buda.

Altres pràctiques religioses

Els rituals o pràctiques que duen a terme els budistes varien molt en funció del corrent a què estan vinculats, però el que és més habitual és que facin meditacions o recitacions de sons o frases sagrades anomenats *mantres*. Per això, és possible que sol·licitin espais per fer les meditacions diàries i també cremar encens o espelmes. A més, poden demanar tranquil·litat per poder meditar, especialment durant una crisi.

Les persones budistes poden desitjar tenir a l'abast imatges religioses, rosaris, cordons de protecció i altres objectes rituals.

En alguns casos, els usuaris budistes poden negar-se a prendre analgèsics com a conseqüència de la importància que donen a tenir consciència de tota l'experiència vital. No és, doncs, perquè desitgin patir, sinó perquè prefereixen tenir la claredat de consciència que alguns medicaments poden enterbolir.

Els budistes reconeixen cinc preceptes principals de la seva fe, entre els quals hi ha el precepte fonamental del respecte a la vida. D'acord amb això, alguns budistes poden sol·licitar no exercir tasques que comportin directament o indirectament la mort d'animals.

Els serveis de menjador i l'alimentació

Molts budistes són vegetarians. Tot i que no hi ha un acord unànimе respecte a si aquest és un precepte religiós o no, és possible que els creients budistes sol·licitin menús vegetarians.

Aquells budistes que siguin vegetarians estrictes és possible que es neguin a prendre medicaments que es produeixen utilitzant animals.

Davant de situacions de defunció

Per acomiadar un difunt, és habitual fer una pregària continuada a l'espai on resta el cadàver. Durant els últims moments de la vida, és habitual que es recitin determinats textos sagrats budistes.

En la majoria dels casos, els budistes demanaran que el cadàver no sigui tocat durant el màxim temps possible (de manera ideal, durant 72 hores) ja que creuen que l'esperit no es desvincula del cos en el moment de la mort física i, per això, cal deixar-li temps per abandonar l'organisme de manera adient.

Després de la defunció, moltes famílies budistes acostumen a fer una meditació al costat del cos del difunt.

ESGLÉSIES ORTODOXES

L'Església Ortodoxa és el conjunt de les esglésies cristianes fidels als set primers concilis ecumènics (trobadres de bisbes de tota l'Església entre els anys 325 i 787 de la nostra era) en comunió entre elles i que atorguen una primacia d'honor a Constantinoble.

Les esglésies ortodoxes són les continuadores dels apòstols en la part oriental de l'Imperi romà. A partir dels quatre patriarcats històrics d'orient (Constantinoble, Alexandria, Antioquia i Jerusalem), el Cristianisme ortodox s'anà estenent per l'Àsia Menor i per l'Europa de l'Est. A partir del segle V, començà una progressiva separació de l'Església Romana (Catòlica), que es consumà en cisma el 1054. A partir de la caiguda de Bizanci en mans dels turcs, l'Església es conformà en múltiples esglésies autocèfales, és a dir, independents les unes de les altres, però amb la mateixa fe i en comunió entre elles.

Doctrina

Els cristians ortodoxos creuen en un Déu únic que és Pare, Fill i Esperit Sant, i que ha estat revelat per Jesús, el Crist, el Fill de Déu. La doctrina ortodoxa es troba resumida en el credo (professió de fe) nicenoconstantinopolità (és a dir, el credo resultant de la doctrina expressament definida pels concilis ecumènics de Nicea i de Constantinoble). El conjunt de la doctrina va quedar fixat en els set primers concilis ecumènics, que són comuns amb l'Església Catòlica Romana.

Els assumptes que separen les esglésies ortodoxes i l'Església Catòlica Romana són principalment la discrepància sobre la supremacia universal de la jurisdicció del Papa de Roma i la qüestió doctrinal del Filioque.

Llibres sagrats i textos fonamentals

Els textos de referència són l'Antic Testament i el Nou Testament, més els textos patrístics (dels Pares de l'Església, és a dir, dels primers pensadors cristians).

Ritus més importants

Encara que les esglésies ortodoxes reconeixen set sagraments o "misteris", altres accions sacramentals completen la vida litúrgica de l'Església.

El baptisme es realitza per immersió total, i el segueixen els sagraments de crismació (confirmació) i d'eucaristia, que són administrats per un clergue. Els nens reben el baptisme i la crismació quan són petits, i això els permet participar en l'eucaristia.

L'acte central de l'Església Ortodoxa és la celebració de la Divina Litúrgia (eucaristia), la qual s'acostuma a dur a terme els dissabtes i diumenges. Se celebra en les llengües vernacles, encara que algunes esglésies prefereixen utilitzar les llengües litúrgiques clàssiques.

La veneració d'icones (imatges pintades de Jesucrist, de la Mare de Déu o d'un sant, especialment entre els orientals) té un paper important en el culte ortodox, fins a esdevenir un tret distintiu, i les oracions a la Mare de Déu i als sants enriqueixen els textos litúrgics.

Autoritats religioses i persones consagrades al culte

Les esglésies ortodoxes són d'àmbit jurisdiccional, i la principal autoritat depèn del reconeixement que tingui cada Església per part de les altres. Habitualment, la principal autoritat és un patriarca —títol de dignitat concedit als bisbes d'algunes esglésies importants (cas de Constantinoble, Moscou, Romania, Sèrbia, Bulgària, etc.)—, però en d'altres casos poden ser exarques —jerarques que governen un exarcato o territori administratiu de les esglésies ortodoxes— o, per exemple, l'arquebisbe d'Atenes per a l'Església grega.

Els preveres presideixen la Divina Litúrgia i poden administrar la majoria dels sagraments. Els homes casats poden accedir al presbiterat, i els bisbes procedeixen de l'estament monàstic.

Organització

Les esglésies ortodoxes estan organitzades al voltant de diversos patriarcats i esglésies autocèfals: Constantinoble, Alexandria, Antioquia, Jerusalem, Moscou, Sèrbia, Romania, Bulgària, Geòrgia, Ucraïna, etc.

Les diferents esglésies ortodoxes són independents, malgrat que els patriarques es reuneixen en concili, i totes elles atorguen una primacia d'honor al patriarca de Constantinoble.

Les esglésies ortodoxes tenen una estructura jeràrquica, de manera que els diaques i preveres estan sota l'autoritat de llur bisbe.

A Catalunya, trobem parròquies pertanyents a diversos patriarcats.

Costums i rituals que poden incidir en l'àmbit dels serveis socials especialitzats

Calendaris i horaris

La principal festa del calendari ortodox és la Pasqua. També són festes importants el Nadal, la Gran Quaresma (que precedeix la Pasqua), la Pentecosta i la Petita Quaresma (que s'esdevé quaranta dies abans de Nadal).

Les esglésies ortodoxes no es regeixen totes pel mateix calendari. Les esglésies ortodoxes dels patriarcats de Moscou i de Sèrbia, entre d'altres, es regeixen exclusivament pel calendari julià (calendari instituït per Juli Cèsar), mentre que altres esglésies, com les dels patriarcats de Constantinoble, Romania i Bulgària, es regeixen pel calendari julià per a les festes mòbils (com la Gran Quaresma, la Pasqua i la Pentecosta) i pel calendari gregorià (instituït pel papa Gregori XIII i utilitzat internacionalment com a calendari de referència) per a les festes fixes, com el Nadal i la Petita Quaresma. Actualment, la diferència entre els dos calendaris (julià i gregorià) és de tretze dies, però, amb els segles, aquesta distància creix.

Tots els ortodoxos celebren el Nadal el 25 de desembre, però alguns patriarcats es refereixen al 25 de desembre del calendari julià, que equival al 7 de gener del calendari gregorià, mentre que altres es refereixen al 25 de desembre del calendari gregorià.

Altres pràctiques religioses

Algunes persones ortodoxes poden sol·licitar rebre assistència religiosa. Poden voler combregar amb pa i vi, especialment els diumenges. Aquest ritual ha d'anar precedit

de la confessió per part d'un sacerdot ortodox.

És probable que vulguin disposar d'imatges sagrades a les habitacions i/o disposar d'una Bíblia.

És possible que sol·licitin espais per pregar. La celebració d'algunes festivitats pot implicar l'encesa d'espelmes.

Els serveis de menjador i l'alimentació

És comú que les persones ortodoxes duguin a terme jornades de dejuni i abstinència en la vigília de la Teofania (18 de gener) i durant les festivitats de la decol·lació de Sant Joan Baptista (11 de setembre) i de l'exaltació de la Creu (27 de setembre).

Durant la Quaresma, la Setmana Santa, l'Advent (del 28 de novembre al 6 de gener), la Quaresma de la Dormició de la Mare de Déu (del 14 al 27 d'agost), la Quaresma dels Sants Apòstols (del 27 de juny al 12 de juliol) i durant la majoria de dimecres i divendres de la resta de l'any, molts ortodoxos no mengen carn, ous ni productes làctics. En determinats moments d'aquests períodes tampoc està permès el consum de peix, oli i vi. Tot i que les persones amb problemes de salut estan exemptes de complir aquests dejunis, és possible que expressin la voluntat de consumir menús vegetarians durant determinats dies o de consumir oli d'oliva durant la Quaresma i la Setmana Santa.

Davant situacions de defunció

Algunes persones desitjaran rebre la unció dels malalts per part d'un sacerdot abans de morir.

Per acomiadar un difunt es fa un funeral amb el cos present, preferentment a l'es-

glésia i una pregària al cementiri, a peu de tomba. Just després d'haver fet la inhumació, alguns ortodoxos dibuixen una creu amb un vi especial sobre la terra que tapa el fèretre.

HINDUISME

L'origen de l'hinduisme se situa al voltant de l'any 1500 aC. L'hinduisme agrupa un conjunt de creences i de pràctiques de característiques molt diverses, i és la tercera religió en nombre de seguidors arreu del món. A Catalunya, entre els practicants de l'hinduisme, hi ha tant un important col·lectiu d'immigrants indis com nombrosos catalans d'origen.

Doctrina

L'enorme complexitat i riquesa internes de l'hinduisme fa que sigui difícil identificar una única doctrina que defineixi aquesta religió. Malgrat això, podem assenyalar algunes creences que comparteixen de manera generalitzada tots els grups hinduistes:

- L'univers està ordenat segons el *dharma*, un ordre d'origen diví que abasta qüestions de tipus ètic, social i cosmològic.
- L'existència de cada ésser humà està marcada pel seu *karma*, que pot ser més o menys pur en funció de quines hagin estat les seves accions (i les dels seus predecessors) en els seves vides anteriors.
- En morir, el cos humà desapareix, però no així l'*atman*, l'essència espiritual d'origen diví. El destí d'aquesta està lligat a l'estat del *karma*, de manera que, si no és prou pur, l'ànima tornarà a reencarnar-se en un nou organisme. Així, entra en el *samsara*, la roda de reencarnacions en la qual es troben tots els éssers del món físic. En

canvi, si el *karma* és pur, l'ànima aconseguirà alliberar-se d'aquesta roda de reencarnacions bo i arribant al *mokhsa*, l'estat d'unió amb la divinitat o el descobriment de la pròpia identitat eterna i no dual, segons les diferents escoles.

- Els rituals religiosos tenen com a objectiu fonamental la purificació del *karma*.
- El món evoluciona cíclicament: el temps està dividit en *kalpas*, que són cadascun dels períodes existents entre la creació i la destrucció del món. Dins de cada *kalpa* es produeixen quatre edats o *yugas*, i l'època actual es troba en una edat de *kali-yuga*, una època de dolor i destrucció.

L'hinduisme reconeix l'existència d'una llarga llista de divinitats, malgrat que alguns corrents teològics assenyalen que en realitat totes aquestes divinitats no són més que emanacions d'una única deïtat suprema o *Isvara*. Entre totes aquestes divinitats destaquen Brahma (el déu creador de l'univers), Vixnu (encarregat de la conservació) i Xiva (déu de la destrucció de l'univers). És també molt important la deessa Devi o Shakti, amb molts rostres i noms com Durga, Parvati, Saraswati, etc. Aquestes divisions entre deïtats han donat lloc a diferents escoles religioses.

Llibres sagrats i textos fonamentals

En general, hom divideix les obres sagrades de l'hinduisme en dos grups:

- *Sruti*: correspon a un grup d'obres que han estat escoltades en estat de meditació per alguns savis, els quals les han donades a conèixer a la resta de la humanitat. Entre aquestes obres hi ha els llibres següents: Vedes, Upanishads, Brahmanas i Aranyakas.

- Smrti: un grup de textos que hom considera que han estat elaborats sota inspiració divina, però sense la mateixa autoritat que els textos shruti. Els principals títols de la literatura smrti són: Mahabharata, Ramayana i Purana.

Ritus més importants

No existeixen unes cerimònies úniques que tots els hinduïstes segueixin de manera unitària; cada grup estableix les pràctiques rituals que considera més adequades en funció de les seves característiques. Alguns dels rituals que es duen a terme són:

- Mantres: recitació de determinades fórmules sagrades (normalment en sànscrit) considerades plenes d'energia divina.
- Puja: ofrena d'aliments, flors, encens o diners a la imatge d'una divinitat.
- Altres ritus relacionats amb les imatges de les divinitats (rentar-les, treure-les en processó, guarnir-les, etc.)
- Bhajan: cant ritual dedicat a la divinitat.
- Meditacions: els hinduïstes practiquen diferents formes de meditació; alguns reciten mantres interiorment, altres intenten mantenir la ment en silenci, sense pensar en res.
- Tantres: aparegueren a partir del segle VI dC. Es considera que permeten desenvolupar certes capacitats per mitjà de visualitzacions o de cants.

A més, l'hinduïsmes també ha donat lloc al ioga, un conjunt de tècniques psicofisiològiques destinades a aconseguir l'experiència de l'alliberament que s'ha fet enormement conegut a les nostres latituds.

Autoritats religioses o persones consagrades al culte

En l'hinduïsmes, la figura del guru o mestre hi té un paper central. El mestre s'encarrega d'orientar la vida espiritual del creient i li proposa les pràctiques que considera més adequades en cada moment.

Organització

Generalment, els hinduïstes s'agrupen al voltant de la figura d'un guru, a partir de la qual es generen diferents organitzacions. No hi ha cap òrgan que coordini els hinduïstes a nivell mundial. A Catalunya existeixen diverses entitats d'inspiració hinduista, que actuen de manera independent i sovint sense tenir contacte entre elles.

Costums i rituals que poden incidir en l'àmbit dels serveis socials especialitzats

Els símbols

Per demostrar que estan casades, moltes dones hinduïstes porten un rosari que no es treuen mai al llarg de la seva vida. Igualment, moltes dones porten el *bindi*, un punt que es dibuixa al front i que és considerat una forma de protecció de la família. També hi ha hinduïstes, en general, que empen objectes de protecció, pírcings, marques o objectes rituals dels quals no volen despendre's en cap moment.

Algunes persones desitjaran també tenir a l'abast imatges d'algunes divinitats.

Calendaris i horaris

Les festivitats hinduïstes poden variar molt en funció de la comunitat, la tradició de cadascú o la zona geogràfica d'origen. Tanmateix, algunes de les festivitats

més importants són el Holi o celebració de la primavera, que té lloc al voltant del mes de març, i la Dipavali o festa de la llum, que s'escau cap a l'octubre i és la festa d'adoració de la deessa Laksmi i dels déus Rama i Krishna. Durant aquesta festivitat, hom acostuma a il·luminar les cases amb petites llànties, fet que ha acabat donant nom a la festa. Ambdues festivitats segueixen el calendari lunar.

Altres pràctiques religioses

Per a algunes persones hinduïstes, especialment les que són originàries de l'Índia, hi ha una norma cultural que designa la mà dreta per a les tasques “netes”, com menjar, i la mà esquerra per a les “brutes”, com anar al bany.

Els serveis de menjador i l'alimentació

La majoria d'hinduïstes són vegetarians (en alguns casos tampoc consumeixen ous), i aquells que no ho són és habitual que rebutgin consumir porc i vedella. Per aquest motiu, és habitual que les persones hinduïstes sol·licitin menús vegetarians o lliures de porc i de vedella.

El consum d'alcohol és prohibit entre els hinduïstes, i en alguns casos els creients poden mostrar reticències a prendre productes com alls, cebes, determinats tipus de bolets, te o cafè.

L'acte de neteja amb aigua corrent, des de l'aixeta o amb aigua d'una gerra, és important per als hinduïstes. Per això, és possible que algunes persones creients vulguin rentar-se les mans amb aigua corrent abans i després de cada àpat.

El dejuni és una pràctica habitual en l'hinduisme.

Davant situacions de defunció

Els moments anteriors a la mort poden anar acompanyats de diversos rituals. També és habitual que s'encenguin espelmes al costat del pacient, que se li donin diners perquè els toqui o que se li ofereixi aigua del Ganges per beure.

Quan una persona es mor, acostumen a tapar el seu cos amb una tela. Hi ha col·lectius hinduïstes que desitgen posar el cadàver a terra tan aviat com sigui possible per tal de simbolitzar el retorn del difunt a la terra.

És habitual que les persones hinduïstes vulguin rentar el cos del difunt completament. En algunes ocasions es col·loquen fulles de determinades plantes a la boca del difunt.

Per acomiadar un difunt, hi ha diverses cerimònies prèvies i en el transcurs de la cremació amb l'objectiu d'atenuar els problemes de l'ànima durant els viatges ancestrals. És possible que els familiars d'algun pacient sol·licitin un espai on poder rentar el cadàver.

ESGLÉSIA ADVENTISTA DEL SETÈ DIA

L'Església Adventista del Setè Dia és una organització cristiana creada l'any 1863 als Estats Units d'Amèrica que té el seu origen en el moviment religiós mil·lenarista iniciat per William Miller. En l'actualitat, el nombre d'adventistes que hi ha a Catalunya supera els mil cinc-cents membres. Al món, el nombre d'adventistes supera els 15 milions de membres batejats.

El terme “adventista” prové del fet que una qüestió central en la doctrina de l'Església Adventista del Setè Dia és la “Segona Vin-

guda” de Crist a la Terra. És aquest èmfasi en la vinguda (adveniment) del Senyor el que acaba donant nom a aquesta Església, nom que destaca també l’observança del descans sabàtic, que rememora el descans del Creador, el setè dia de la creació.

Doctrina

En termes generals, la doctrina de l’Església Adventista és molt similar a la de les esglésies sorgides de la Reforma protestant del s. XVI. Hi ha, però, algunes diferències significatives quant a la comprensió de les Sagrades Escripures:

- Negació de la immortalitat de l'ànima i de l'existència de l'infern. El retorn a la vida només es produirà en el moment de la Segona Vinguda de Crist a la Terra.
- L’observança del dissabte com a dia de repòs i d’adoració. Per als adventistes, el dissabte comença el divendres quan es pon el sol i finalitza quan es pon el sol el dissabte.
- La creença en un santuari celestial en el qual Jesucrist atén i intercedeix per la humanitat en diferents fases, la darrera de les quals va començar l’any 1844. L’obra de redempció (salvació per mitjà de la passió i mort de Jesucrist) serà completada quan Crist torni a la Terra.
- Pràctica del delme, és a dir, donació voluntària a l’Església d’una desena part dels ingressos.

Llibres sagrats i textos fonamentals

Per als adventistes, l’única font d’autoritat i de revelació és la Bíblia. Tanmateix, també confereixen molta importància a les obres d’Ellen White, entre les quals cal destacar

El camí a Crist i la sèrie *El conflicte dels segles*.

Ritus més importants

Els adventistes acostumen a reunir-se dos cops en el transcurs d’una setmana:

- Reunió d’oració: se celebra habitualment el divendres a la nit. Inclou el cant d’himnes, una predicació i oracions públiques que els fidels diuen en veu alta.
- Culte d’adoració: es du a terme el dissabte a mig matí. Inclou cants congregacionals, oració, lectures bíbliques, ofrenes dels fidels i predicació. Aquest culte va precedit de l’escola sabàtica, en la qual s’estudia la Bíblia en petits grups de totes les edats.
- Els ritus més importants són:
 - El baptisme: es realitza per immersió quan el creient ho demana.
 - La Santa Cena: se celebra un cop cada tres mesos durant el culte d’adoració. Va precedida pel Lavatori de Peus entre els fidels. Durant la Santa Cena, els fidels comparteixen els símbols del pa (sense llevat) i del vi (suc de raïm).

Autoritats religioses i persones consagrades al culte

Cada església o congregació està dirigida per un Consell, del qual formen part el pastor (que presideix el Consell), els ancians, el primer diaca i els directors dels diferents departaments.

Les funcions que aquests realitzen són les següents:

- **Pastor:** és el principal responsable de l'església local i s'encarrega de dirigir els cultes.
- **Ancians:** dirigents escollits per la comunitat entre els membres de major antiguitat o entre aquells als quals s'atribueix una vàlua especial. Col·laboren amb el pastor en el desenvolupament de les seves tasques.
- **Diaques:** s'encarreguen de tenir cura del temple, conèixer les incidències que afecten els membres de l'església, donar ajuda als necessitats, etc.
- **Directors de departaments:** coordinen les tasques assignades a cada departament. Els departaments més importants són: Secretaria, Tresoreria, Escola Sabàtica, Societat de Joves, Menors, Família, etc.

Organització

L'òrgan central de direcció de l'Església Adventista és l'Associació General, que té la seva seu a Washington i que està formada per un president i un Consell Executiu escollit cada cinc anys. Les diferents comunitats d'arreu del món s'agrupen a escala continental, estatal i, en ocasions, regional. Amb tot, a dia d'avui no hi ha cap òrgan que formalment agrupi i coordini les esglésies adventistes de Catalunya.

Costums i rituals que poden incidir en l'àmbit dels serveis socials especialitzats

Calendaris i horaris

Els adventistes tenen establert el dissabte (específicament, des de la posta de sol del divendres fins la posta de sol del dissabte) com a dia de descans. És també el dia en

què duen a terme els principals actes religiosos.

Altres pràctiques religioses

Algunes persones desitjaran rebre acompanyament espiritual.

Aproximadament un dissabte de cada trimestre, els adventistes celebren el sant sopar amb pa sense llevat i suc de raïm. Per això és possible que alguns usuaris adventistes expressin la voluntat de celebrar el sant sopar i, prèviament, rentar-se els peus.

És possible que algunes persones adventistes desitgin participar en activitats de formació i estudi de la Bíblia. És possible que vulguin tenir un exemplar de la Bíblia o d'altres textos religiosos.

Els serveis de menjador i l'alimentació

Els adventistes segueixen les prescripcions alimentàries descrites en el Levític, 11, que, entre d'altres, prohibeixen el consum de porc, conill, marisc, etc. Tot i que no és obligatori, l'Església Adventista promou l'alimentació saludable i el vegetarianisme entre els seus seguidors. A més, és habitual que rebutgin el consum de te, cafè i altres productes que consideren poc saludables. En aquest sentit, hi pot haver sol·licitud de menús vegetarians entre el col·lectiu de creients adventistes.

Davant situacions de defunció

Per acomiadar un difunt, fan una cerimònia en record seu amb el cos present al tanatori o a l'església de la comunitat.

El dia que la persona és enterrada, se celebra una cerimònia religiosa a la capella del tanatori o a l'església de la comunitat amb el cos present. Al cementiri, quan hom en-

terra el difunt, s'hi acostuma a fer una breu lectura bíblica i una oració.

ESGLÉSIA DE JESUCRIST DELS SANTOS DELS DARRERS DIES

L'Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies va ser organitzada als Estats Units l'any 1830 per Joseph Smith Jr. Els membres d'aquesta Església són coneguts popularment com a mormons o "sants dels darrers dies". En l'actualitat, aquesta Església compta amb més de 6.000 membres a Catalunya.

Doctrina

Alguns dels postulats bàsics de l'Església dels Sants dels Darrers Dies són:

- La creença en la Trinitat (Déu Pare, Fill i Esperit Sant).
- La revelació divina contínua de Déu a profetes i apòstols.
- Les famílies poden ser eternes.
- El mil·lenarisme o creença en la segona vinguda de Crist.

Llibres sagrats i textos fonamentals

La doctrina de l'Església dels Sants dels Darrers Dies es fonamenta en la Bíblia i en El Llibre de Mormó, considerat un altre testament de Crist. Aquesta obra narra l'arribada a Amèrica, en primer lloc, d'un grup de persones que havien participat en la construcció de la Torre de Babel (aproximadament l'any 2200 aC) i, posteriorment, d'un grup de jueus encapçalats per Lehi (apro-

ximadament l'any 600 aC). També narra la visita de Crist a Amèrica després de la seva resurrecció, l'elecció de dotze apòstols i l'establiment de la seva Església.

Ritus més importants

Cada diumenge se celebra la reunió sacramental, que consta fonamentalment de dues parts: una dedicada a l'aprenentatge de l'Evangelí i l'altra, a la celebració del sant sopar, amb pa i aigua.

Setmanalment, també es duen a terme diverses reunions paral·leles, en funció del sexe i de l'edat, en les quals es proporciona ensenyament religiós i s'organitzen diverses tasques socials i lúdiques, entre altres.

Autoritats religioses i persones consagrades al culte

Existeixen dos tipus de sacerdots:

- Sacerdots d'Aaron: tenen potestat per distribuir el sant sopar, preparar-lo, beneir i batejar.
- Sacerdots de Melquisedec: a part de les tasques dels sacerdots d'Aaron, també poden realitzar la unció dels malalts, l'oració de guia i benedicció de consolació, i la confirmació.

Organització

A escala mundial, l'Església està dirigida per un president i dos consellers (que constitueixen la Primera Presidència) i un Consell de dotze apòstols. Les directrius establertes per aquests òrgans es porten a la pràctica a través dels anomenats grups dels setanta. Els homes que es troben en aquests grups s'encarreguen de dirigir l'Església en una àrea o en un àmbit més general. En tot cas, la tasca consisteix a aplicar

sobre el terreny les decisions dels 12 apòstols i de la Primera Presidència.

Territorialment, l'Església s'organitza en Estaques (circumscripcions), cadascuna de les quals agrupa de 2.000 a 4.000 membres aproximadament i està dirigida per un president d'Estaca i dos consellers. Cada Estaca està composta per un mínim de 5 Barris i cada Barri està dirigit per un sacerdot d'Aaron, al qual anomenen bisbe. També hi ha unitats més petites anomenades Branques que actuen sota la direcció d'un president de Branca.

A Catalunya, hi ha tres Estaques: la de Barcelona, la de l'Hospitalet de Llobregat i la de Lleida.

Costums i rituals que poden incidir en l'àmbit dels serveis socials especialitzats

Els símbols

Alguns mormons acostumen a fer servir una roba interior específica que els recorda les promeses que han fet a Déu.

Calendaris i horaris

Les principals festivitats que commemoren els mormons a Catalunya són el Nadal i la Setmana Santa. A més, dos cops l'any, durant els mesos d'abril i d'octubre, es duen a terme les "conferències generals" de l'Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies, durant les quals l'Església retransmet missatges a tot el món a través d'un canal de televisió per satèl·lit i també per Internet.

Altres pràctiques religioses

Algunes persones usuàries poden voler disposar d'un exemplar de la Bíblia o d'altres llibres propis de la seva religió.

Algunes persones malaltes poden demanar que els sigui impartida la "benedicció de salut". Aquest ritual consisteix bàsicament a estendre una petita quantitat d'oli beneït sobre el front o el cap de la persona i a recitar determinades paraules i benediccions per part del sacerdot, alhora que es duu a terme la imposició de mans.

Els serveis de menjador i l'alimentació

L'Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies té un "codi de salut" que aconsella l'abstenció de productes que generen addicció o que puguin resultar excitants (cafè, alcohol, te, tabac i drogues en general).

Els mormons practiquen el dejuni durant dos àpats d'un dia al mes (generalment el primer diumenge de mes). Aquesta pràctica no és aconsellada en el cas de persones malaltes, dones embarassades, infants o gent gran.

Davant situacions de defunció

És possible que durant els moments anteriors a la mort hi hagi persones que vulguin que se'ls imparteixi la benedicció de salut. Després de la defunció, alguns membres de l'Església poden demanar vestir el difunt amb un hàbit determinat.

Per acomiadar els difunts es fa una cerimònia en record del difunt a la capella de la comunitat o al tanatori, amb el cos present. Al cementiri s'acostuma a fer la dedicació de la tomba per part d'un membre del sacerdoci.

FE BAHÁ'Í

La Fe bahá'í és la religió dels seguidors de Bahá'u'lláh, el qual, al segle XIX, es va proclamar missatger de Déu per a aquesta època.

Els bahá'ís creuen en la unitat de Déu, la unitat i unitat de les religions i la unitat de la humanitat.

Al món hi ha més de sis milions de bahá'ís. A Catalunya, actualment són al voltant d'un miler.

Doctrina

Podem resumir la doctrina bahá'í a partir dels cinc principis següents:

- La unitat de Déu, la unitat de la religió i la unitat de la humanitat constitueixen els tres principis bàsics de la Fe bahá'í.
- Déu roman incognoscible en la seva essència. Tanmateix, la seva paraula es dona a conèixer a través dels seus missatgers escollits.
- Déu és un, encara que la humanitat l'ha anomenat amb diferents noms.
- Déu ha revelat la seva paraula en cada període de la història a través d'éssers escollits, que els bahá'ís anomenen missatgers de Déu. Buda, Zoroastre, Abraham, Moisès, Jesús i Mahoma, entre d'altres, han estat manifestacions de Déu.
- Bahá'u'lláh és la manifestació de Déu per a la nostra època.

Així mateix, els bahá'ís reconeixen una sèrie de principis entre els quals podem destacar: la unitat de la humanitat; la igualtat de l'home i de la dona; l'eliminació dels prejudicis; l'eliminació de la riquesa i de la pobresa extremes; la investigació independent de la veritat; l'educació universal; la tolerància; l'harmonia entre la ciència i la religió, i l'elecció d'un idioma internacional.

Llibres sagrats i textos fonamentals

El llegat literari de Bahá'u'lláh inclou més de 100 obres. Possiblement, els seus dos títols més destacats són Kitáb-i-Aqdas (El llibre més sagrat) i Kitáb-i-Iqán (El llibre de la certesa). En el primer, s'hi descriuen les lleis que regeixen la Fe bahá'í, mentre que el segon és una exposició dels ensenyaments essencials sobre la naturalesa de Déu i de la religió.

Algunes altres obres especialment venerades són Les paraules ocultes i Les set valls.

Ritus més importants

Els bahá'ís dediquen diàriament un espai a l'oració. Per dur a terme algunes d'aquestes oracions, s'orienten cap a l'est i prèviament es renten la cara i les mans.

Poden triar entre tres pregàries:

- Una oració curta: consisteix en una petita estrofa i s'ha de recitar cada migdia.
- Una oració mitjana: s'ha de recitar al matí, al migdia i al vespre. És acompanyada de diversos gestos i postures.
- Una oració llarga: s'ha de recitar un cop al dia, en el moment en què el fidel consideri més adequat. Cal fer també una sèrie de postures corporals.

Autoritats religioses o persones consagrades al culte

La Fe bahá'í no té persones consagrades al culte, sinó que les activitats de les comunitats bahá'ís estan regulades i supervisades per les institucions bahá'ís, especialment per les assemblees espirituals locals. Ningú no es dedica al proselitisme, perquè és una pràctica prohibida.

Organització

L'organització de la comunitat bahá'í s'estructura al voltant de dos tipus d'institucions. El primer tipus està format per institucions elegides democràticament, destinades a prendre decisions respecte a la vida i als objectius de la comunitat, institucions com la Casa Universal de la Justícia i les assemblees espirituals d'àmbit local i nacional. El segon tipus està format per institucions de caire consultiu, la funció de les quals és assegurar la unitat de la Fe i encoratjar les comunitats. Aquestes institucions són el Cos de Consellers i el Cos dels seus Auxiliars.

Costums i rituals que poden incidir en l'àmbit dels serveis socials especialitzats

Calendaris i horaris

El calendari bahá'í està basat en l'any solar, dividit en 19 mesos de 19 dies. Una de les dates més destacades per a la comunitat és la celebració del Naw Rúz, l'Any Nou bahá'í, celebrat el 20 o el 21 de març, que per als bahá'ís representa el dia 1 del mes de Bahá.

És possible que hi hagi bahá'ís que vulguin celebrar les festivitats que són preceptives d'acord amb la seva fe, durant les quals no es pot treballar, ni (els nens) anar a l'escola. Aquestes són: l'Any Nou bahá'í (*Naw Rúz*); el Primer, Novè i Dotzè Dia de la Declaració del Ridván, que cauen entre l'abril i el maig; la Declaració del Báb (el 23 o 24 de maig); l'Ascensió de Bahá'u'lláh (el 28 o 29 de maig); el Martiri del Báb (el 9 de juliol); el Naixement del Báb, i el Naixement de Bahá'u'lláh (s'escauen en dos dies seguits, que canvien cada any i que tenen lloc el pri-

mer i el segon dia després de la vuitena lluna nova posterior al Naw Rúz).

A part d'aquests 9 dies sagrats, també són dates significants del calendari Bahá'í el Dia de l'Aliança i el Dia de l'Ascensió d'Abdu'l-Bahá, que cauen a finals de novembre. També pren molta importància, al març, el dejuni bahá'í, que té lloc durant el mes d'Al-là del calendari bahá'í.

Altres pràctiques religioses

Els bahá'ís dediquen diàriament un espai a l'oració. Per dur a terme algunes d'aquestes oracions, s'orienten cap a l'est i prèviament es renten la cara i les mans. No obstant això, poden triar entre tres pregàries:

- Una oració curta: consisteix en una petita estrofa i s'ha de recitar cada migdia.
- Una oració mitjana: s'ha de recitar al matí, al migdia i al vespre. És acompanyada de diversos gestos i postures.
- Una oració llarga: s'ha de recitar un cop al dia, en el moment en què el fidel consideri més adequat. Cal fer també una sèrie de postures corporals.

Alguns bahá'ís poden sol·licitar rebre assistència religiosa de manera regular o acompanyament espiritual de forma individualitzada. També pot ser que vulguin rebre algun tipus de formació o seguir alguns cursos d'estudi de la Fe bahá'í.

És possible que algunes persones usuàries sol·licitin espais per a la realització de les oracions diàries.

Els serveis de menjador i l'alimentació

Els membres de la comunitat bahá'í no consumeixen begudes alcohòliques.

A partir dels quinze anys, els membres de la Fe bahá'í practiquen un dejuni durant el mes d'Al-là, el darrer mes de l'any del calendari bahá'í, que s'escau durant el mes de març. S'abstenen de menjar i beure qualsevol mena de producte des de la sortida fins a la posta del sol. Tot i que els nens, la gent gran, les persones malaltes i les dones embarassades estan exempts d'aquest dejuni, és probable que algunes persones expressin el desig de celebrar-lo.

Davant situacions de defunció

Immediatament després de la mort, els membres de la comunitat bahá'í volen rentar el cos i embolcallar-lo amb un sudari. Per aquest motiu, és possible que es facin requeriments d'espais per rentar el cadàver.

Per acomiadar els difunts, fan una cerimònia en record del difunt al tanatori o al cementiri. Al cementiri es fa l'oració pels difunts, prèvia a la inhumació.

SIKHISME

La religió sikh va sorgir al segle XV a la regió índia del Panjab i considera que Déu es va revelar a Guru Nanak Dev Ji (1469-1539). Guru Nanak fou succeït per nou gurus més. El darrer d'aquests gurus, Guru Gobind Singh, va establir com a guia etern i infal·lible de la comunitat sikh un llibre sagrat anomenat Guru Grant Sahib, que fonamentalment recull un conjunt d'himnes i pregàries elaborats pels deu gurus sota la inspiració d'un únic esperit.

El sikhisme és la cinquena religió en nombre de seguidors arreu del món. Tot i que és una religió d'implantació recent, a Catalunya ja hi ha diversos milers de persones, pràcticament totes procedents de l'Índia, que se'n declaren seguidores.

Doctrina

Els postulats bàsics del sikhisme són:

- Creença en un Déu únic i totpoderós, d'aparença incognoscible per als humans.
- Acceptació de la idea de la reencarnació. Tanmateix, a diferència de l'hinduisme o del budisme, el sikhisme considera que els humans poden aconseguir l'alliberament de la roda de reencarnacions en el transcurs d'una sola vida.
- Creença en la llei del *karma*, allò que determina el destí dels humans d'acord amb les accions de cadascú en el passat.
- Idea que el "món sensible" (*maya*) no és tan sols una il·lusió, sinó una realitat on també s'hi pot copsar la imatge de Déu.

Llibres sagrats i textos fonamentals

La doctrina sikh està recollida en un llibre sagrat anomenat Guru Grant Sahib. És considerat el guia etern i infal·lible de la comunitat sikh i, per tant, ningú no està autoritzat a introduir-hi cap mena de variació.

Ritus més importants

Els sikhs fan tres pregàries al llarg del dia (abans de l'alba, a la posta de sol i abans d'anar a dormir). El diumenge al matí solen celebrar una cerimònia llarga al temple sikh, anomenat *gurdwara*.

Autoritats religioses o persones consagrades al culte

En el sikhisme no hi ha cap figura semblant a la d'un sacerdot. El *granti* és la persona que s'encarrega de llegir el Guru Grant Sahib al temple. Sovint també és qui s'en-

carrega de donar assistència religiosa als malalts en moments determinats.

La màxima autoritat de la comunitat sikh correspon al jathedar, la persona que s'ocupa de l'Akal Takht o "tron etern", un temple situat a la ciutat d'Amritsar (Panjab, Índia).

Organització

No hi ha una estructura jeràrquica que organitzi els sikhs que es troben arreu del món. Malgrat que en determinades àrees existeixen associacions de temples que han esdevingut molt poderoses, en principi, cada *gurdwara* és plenament independent. Internament, cada *gurdwara* sol organitzar-se mitjançant una junta directiva amb un president, els càrrecs de la qual no necessàriament han de desenvolupar funcions religioses.

Costums i rituals que poden incidir en l'àmbit dels serveis socials especialitzats

Calendaris i horaris

Els sikhs tenen el seu calendari propi, el Nanakshahi. A partir d'aquest calendari determinen les seves festivitats, d'entre les quals destaquen la festa del naixement del seu fundador, el Guru Nanak, a mitjans de novembre; el Baisaki (13 o 14 d'abril), que commemora la creació de *khalsa*, un orde religiosomilitar sikh, i el Divali (octubre-novembre), que rememora l'alliberament d'un guru sikh del seu captiveri. En aquestes jornades, en els temples es reparteix un pastís ritual anomenat Karah prashad, tal com es fa en les celebracions de cada diumenge.

Els símbols

Els sikhs, tant homes com dones, poden triar formar part del *khalsa*, un ordre religiós creat pel desè guru sikh, amb l'objectiu de preservar l'essència del sikhisme davant de qualsevol adversitat. Quan un sikh s'uneix al *khalsa*, es du a terme una cerimònia especial anomenada *amrit*. Els sikhs que han dut a terme aquesta cerimònia són anomenats *amritdaris*. En canvi, els que no l'han dut a terme s'anomenen *sahidaris*. Els *amritdaris* porten sempre uns elements rituals coneguts com les 5 *kas*:

- *Kesh*: cabells i barba sense tallar. Lligat a aquest compromís, vesteixen un turbant per tal de mantenir els seus cabells nets i cuidats.
- *Kangha*: una pinta de fusta.
- *Katxera*: un tipus específic de roba interior.
- *Kara*: un braçalet d'acer.
- *Kirpan*: una daga no afilada que simbolitza el respecte, la justícia i l'autoritat i que mai no ha de ser usada com a arma ofensiva.

Alguns infants sikhs no es tallen el cabell i el porten recollit en un monyo i cobert amb un tros de roba, anomenada *ramal*.

Altres pràctiques religioses

Alguns sikhs poden sol·licitar rebre assistència religiosa de manera regular o, puntualment, un acompanyament individual. També poden mostrar la voluntat de tenir un *gutka*, un petit llibre amb textos sagrats.

Alguns sikhs fan tres pregàries diàries repartides al llarg del dia. Per això poden sol·licitar espais per dur a terme aquestes pregàries i és possible que vulguin rentar-se els cabells abans de fer-les. També pot ser

que vulguin fer recitacions del Guru Granth Sahib i/o escoltar-les a través del telèfon, la tauleta o altres mitjans.

Alguns sikhs poden mostrar-se reticents al fet que se'ls rasuri qualsevol part del cos.

Els serveis de menjador i l'alimentació

La majoria dels sikhs són vegetarians i no consumeixen ous. Per aquest motiu, els creients sikhs és probable que sol·licitin menús vegetarians. Els sikhs tenen prohibit el consum d'alcohol.

És possible que hi hagi sikhs que vulguin rebre el *karah prashad*, un pastís ritual que es reparteix als temples, de part dels familiars o amics.

Davant situacions de defunció

És habitual que durant el moment de la mort un *granthi* o algun membre de la comunitat sikh acompanyi el malalt i resi determinades pregàries.

Després de la defunció, els sikhs solen voler rentar completament el cos del difunt i untar-li la boca amb mantega.

Per acomiadar els difunts es fa una cerimònia abans, durant i després de la cremació. Abans de la cremació, el sacerdot recita pregàries al costat del fèretre i en presència de la comunitat. Durant la cerimònia no són habituals les mostres públiques de dolor. És costum vestir roba blanca, símbol de pau per l'ànima del difunt. Després de la cremació pot haver-hi la cerimònia de l'Akhand Paath al *gurdwara*, el lloc de culte sikh, o al domicili particular.

TAOISME

Les diverses escoles de pensament xineses són sincrètiques i, per tant, podem considerar el taoisme com una religió sempre que no la concebem com un corpus tancat i distingible de la resta de corrents de pensament. El taoisme és un conjunt de sistemes de creences que giren a l'entorn del concepte de Tao, que se sol traduir com via.

Doctrina

Tao. El Tao, com a entitat primordial i eterna, existeix abans que res. El Tao no té forma, no té límits, ni té nom. De fet, els taoistes condemnen tot coneixement discursiu en introduir multiplicitat a l'ànima, quan cal aspirar a la Unió, és a dir, la unió amb el Tao, preservant-se dels sentits i les passions. Els sentits són considerats obertures per on s'escapa el Tao si no és ben controlat, mentre que les passions i les emocions són causa d'exhauriment del poder vital i espiritual. El Tao no és una divinitat (de fet, hi està per sobre), però és sens dubte objecte dels sentiments religiosos.

Chi. En la cosmologia xinesa, el Chi és l'energia o substància energètica (literalment "vapor", "alè"), tant dels éssers humans (Zen Chi), com de la terra (Dih Chi) i l'univers (Tian Chi). Tot ésser viu posseeix el seu propi chi, que tendeix a reequilibrar-se. Quan aquest equilibri es perd, hi ha una malaltia, i per tant cal introduir algun canvi per mantenir o guanyar el chi.

Cada home té una part innata d'aquesta força vital, i ha de pretendre no dissipar-la amb activitat sensorial, sinó controlar-la, fer-la circular a través del sistema de meridians i incrementar-la, eixamplant així la vida (objectiu implícit de tot el taoisme). El sistema de meridians consisteix en el complex de canals i òrgans vitals per on circu-

la l'energia, i és la base de tota la medicina xinesa. Acupuntura, herbes, alquímia interior, meditació, massatges, fengshui, respiració guiada, fangchung (pràctiques sexuals), txikung i la resta d'arts marcial no són més que tècniques que, a través de mecanismes diversos, pretenen una circulació del chi més fluida.

Com els antics xinesos, entenen l'univers com un tot dinàmic, en constant canvi i transformació, dintre del qual hi ha l'home com un microcosmos, amb correspondència entre els seus òrgans i les parts de l'univers.

Divinitats. En el taoisme es lloen divinitats i el mateix Tao Te King es pot interpretar amb i sense divinitats (encara que les traduccions occidentals solen fer prevaldre aquesta última versió). De fet, el Tao és tan genèric i insondable que les divinitats en representen una part o, millor dit, una fase. Així i tot, cada escola adora una sèrie de divinitats, que no sempre coincideixen amb les dels altres corrents, encara que hi tenen un paper afí. Els temples, per exemple, sempre estan dedicats a alguna divinitat, que alhora està subjecta a altres divinitats, dintre d'una complexa jerarquia divina.

Llibres sagrats i textos fonamentals

El Daozang (cànon taoista) es compon de més d'un miler i mig d'obres d'estils i èpoques molt diverses. En destaca el Daodejing, atribuït a Laozi, que la tradició situa entre els segles VI i IV aC.

Ritus més importants

El nucli de tot ritual taoista és l'ordre i l'harmonia a tots els nivells: el cosmos, la societat i la interioritat de les persones. Els ri-

tuals impliquen purificació, meditació i ofrenes a les deïtats. El ritual taoista més important és el *chiao*, un ritu de renovació còsmica que al seu torn es compon de diversos rituals. Els rituals del temple es poden utilitzar per regular el chi i equilibrar el flux del yin i el yang, tant per persones com per la comunitat. Inclouen pregàries, meditacions sobre talismans, cants i recitacions.

Autoritats religioses o persones consagrades al culte

Cada mestre crea la seva escola, i no hi ha cap autoritat que els representi o que esdevingui un referent per sobre dels altres.

Organització

Actualment hi ha dos grans corrents taoistes: Quanzhen i Zhengyi, que difereixen únicament en la pràctica. Si bé existeixen monestirs, la forma habitual d'organitzar-se és a partir de la relació mestre-deixeble. A casa nostra, els seguidors d'un mestre se solen agrupar en una associació.

Costums i rituals que poden incidir en l'àmbit dels serveis socials especialitzats

Els símbols

Alguns taoistes poden mostrar la voluntat de tenir determinats talismans, llibres, miralls o plantes.

Hi ha una vestimenta tradicional xinesa que facilita els exercicis físics, però no és la indumentària habitual.

Calendaris i horaris

Les principals festes taoistes s'escauen en els solsticis i equinoccis. Tot i així, hi ha més

festes locals i sovint es confonen amb altres de caràcter secular allunyades del sentit originari. Cal destacar les següents:

- Any Nou xinès o Festival de Primavera (celebrada amb balls, focs artificials, flors i regals).
- Yuanxiao / Shangyuan: Festival dels Fànals sota la bandera del cel (primera part de l'Any Nou Xinès), que marca el final de les festes de Cap d'Any.
- Taishang Laojun: festival en honor de Laozi.
- Qingming: Festa de la llum pura. Visita i neteja de les tombes de la família.
- Duanwu: curses tradicionals amb vaixells decorats amb forma de drac.
- Guijie / Zhongyuan: Festival de les Ànimes sota el signe de la Terra (segona part de l'any xinès). Són les cerimònies i ofrenes a les "ànimes perdudes".
- Zhongqiu: festa del festival de mitjans de tardor en honor de la lluna, coneguda pels seus pastissos.
- Xiayuan: festa que celebra la tercera i última part de l'any xinès. Està dedicada a la divinitat de l'aigua.

Altres pràctiques religioses

Alguns taoistes poden sol·licitar rebre assistència religiosa de manera regular o, puntualment, un acompanyament individual.

És possible que sol·licitin espais per meditar o per practicar txikung o taitxí.

És possible que alguns interns taoistes vulguin fer recitacions del Tao Te King.

Davant de problemes de salut, pot ser que es vulguin dur a terme algunes pràctiques terapèutiques destinades a restaurar l'harmonia física i espiritual amb la natura i, de fet, amb el Tao, i a permetre la fluïdesa del chi a través dels meridians del cos. Algunes d'aquestes pràctiques són l'acupuntura, els exercicis marcial, la ingesta d'herbes medicinals —com el ginseng— o la moxibustió. Poden demanar l'ús de talismans, llibres, miralls o plantes.

Els serveis de menjador i l'alimentació

Els taoistes es fixen tant en els aliments com en la forma de prendre'ls, per tal que l'alimentació ajudi el chi a fluir (estar relaxat, no tenir pressa, seure en posició correcta, mastegar bé, no ingerir aliments a temperatures extremes, etc.) Els monjos són vegetarians i algunes persones taoistes poden sol·licitar seguir una dieta vegetariana.

Davant situacions de defunció

El taoisme presta més atenció a la immortalitat que a una vida més enllà de la mort. A través de la pràctica taoista, la mort pot esdevenir una porta a la immortalitat i un alliberament del cos. Una sèrie de rituals serveixen per conjurar l'energia interior i aconseguir que protegeixi el cos.

Per acomiadar els difunts, és tradicional que la família transporti el fèretre durant una part del trajecte en el camí cap a la tomba. Abans que se li doni una destinació final, els familiars i amics s'acomiaden del difunt.

Durant la vetlla, de vegades es cremen alguns papers que representen béns materials que, segons la religiositat popular xinesa, la persona tindrà en la pròxima vida.

Preferiblement, el difunt és enterrat en tombes fengshui, després d'un mínim de dos dies a partir de la defunció.

JUDAISME

El judaisme és la religió del poble d'Israel i es fonamenta en el pacte entre Déu i Abraham narrat en el llibre del Gènesi. La comunitat jueva calcula que en l'actualitat a Catalunya són uns 15.000, molts d'ells originaris de l'Amèrica del Sud. S'organitzen al voltant de diverses comunitats amb diferents orientacions doctrinals.

Cal tenir en compte que també es pot parlar del judaisme com a cultura, i en aquest cas podem referir-nos als jueus independentment de la seva fe.

Cal aclarir que els termes "jueu" i "israelita" es poden utilitzar com a sinònims, mentre que "israelià" fa referència a l'Estat d'Israel, creat el 1948.

Doctrina

És difícil especificar amb poques paraules quina és la doctrina jueva, ja que no existeixen uns "articles de fe" de caire dogmàtic. Per això, al llarg dels segles, diverses persones han intentat sistematitzar les creences del judaisme. El més famós d'aquests intents fou el que realitzà Maimònides al segle XIII. Va donar lloc als Tretze principis de fe que, de manera resumida, són aquests:

1. El món va ser creat per Déu i és dirigit per Ell.
2. Existeix un únic Déu.
3. Déu no té un caire corporal.
4. Déu és el principi i l'eternitat.

5. Les oracions només poden ser dirigides a Déu.

6. Les paraules dels profetes són veritats.

7. Moisès és el patriarca dels profetes de tots els temps.

8. La Torà d'avui dia és la mateixa que Déu va lliurar a Moisès.

9. La Torà és eterna i no està sotmesa a modificacions.

10. Déu és omniscient.

11. Déu premia els que segueixen els preceptes religiosos i castiga els que no ho fan.

12. Un messies arribarà en el futur.

13. Els morts ressuscitaran quan sigui voluntat de Déu.

En general, hom sol distingir entre el judaisme ortodox (o tradicional), el conservador (o moderat) i el reformat (progressista o liberal). Les fronteres entre l'un i l'altre són imprecises. Les diferències provenen de la interpretació de la llei jueva de forma estricta (ortodoxos), flexible (conservadors) o adaptada a la societat (reformats). Aquestes diferències són més perceptibles en aquells rituals que caracteritzen els jueus: lleis alimentàries, ús de la llengua vulgar a la sinagoga, igualtat entre homes i dones, el rigor en el compliment del sàbat, l'estatus dels conversos, etc. En termes religiosos, les diferències entre sefardites (jueus d'origen hispànic) i asquenases (jueus amb origen a l'Europa nord-occidental) no són tan significatives com les que separen per opcions ideològiques que hem esmentat.

Llibres sagrats i textos fonamentals

Tanaj: és el nom que els jueus donen a les Escriptures (que corresponen a les que els catòlics anomenen Antic Testament), que estan compartimentades en tres grans seccions: la Torà, que inclou el cinc primers llibres de la Bíblia (Gènesi, Èxode, Levític, Nombres i Deuteronomi) i especifica quines són les lleis per les quals s'ha de regir la vida dels jueus; els llibres dels Profetes o Nevi'im, i els altres Escrits o Ketuvim.

Talmud: és un recull de comentaris rabínics a la llei jueva. Es divideix en la Mishnà (que conté tractats sobre la llei civil i criminal, matrimoni, rituals, festes, etc.) i la Guemará (consistent en comentaris de la Mishnà).

Ritus més importants

Els jueus duen a terme tres oracions al llarg del dia:

- *Saharit*: l'oració del matí, dins de les tres hores següents a la sortida del sol. Per dur a terme aquesta pregària, els jueus utilitzen el tal·lit, un xal ritual, i els *tefilim*, unes petites caixes que se situen a diferents parts del cos i a l'interior de les quals hi ha fragments de les Escriptures Sagrades.
- *Minha*: oració del migdia-tarda.
- *Arbit*: oració del capvespre-nit.

La principal celebració dels jueus al llarg d'una setmana és el Xavat (el "sàbat"), que s'allarga des de la posta de sol del divendres fins al crepuscle del dissabte. Aquesta jornada ha d'estar plenament dedicada a Déu, de manera que no es pot dur a terme cap mena de treball. A la sinagoga, el dissabte, igual que els dies festius, es duen a terme les oracions esmentades. Als domici-

lis particulars, la jueva ha de rebre el Xavat encenent dues espelmes i posant a la taula un mantell blanc sobre el qual es disposen dos pans trenats i una copa plena de vi. El cap de família recita la benedicció anomenada *quidduix*.

Autoritats religioses i persones consagrades al culte

La màxima autoritat religiosa a l'interior d'una sinagoga és el rabí. El rabí no és un sacerdot, sinó un erudit en la llei jueva. La seva tasca principal és la de proporcionar formació religiosa a les persones que assisteixen a la sinagoga, tot i que sovint també és l'encarregat de realitzar la circumcisió dels infants, celebrar casaments i funerals, controlar la mort dels animals de manera ritual, etc.

Organització

Els jueus s'organitzen fonamentalment al voltant de les sinagogues. Dins de cada sinagoga s'acostumen a constituir diversos grups destinats a atendre les diferents necessitats que es deriven de la llei jueva (alimentació, funerals, etc.). D'altra banda, a escala internacional, sovint sorgeixen unions de diverses sinagogues que comparteixen una mateixa orientació doctrinal.

Costums i rituals que poden incidir en l'àmbit dels serveis socials especialitzats

Els símbols

Els homes acostumen a dur el cap cobert amb una quipà (petita gorra jueva) o una gorra. La quipà es porta sobretot durant els àpats, les pregàries i els dies festius. Simbolitza la necessitat de tenir sempre pre-

sent Déu, que està per sobre de tot i de tothom. També és costum que els homes jueus portin, per sota de la camisa, un tal·lit petit, una peça de roba blanca amb serrells que pengen de les quatre puntes i que recorden totes les observances. Algunes dones jueves casades poden voler cobrir-se els cabells.

En aquest sentit, les persones usuàries poden voler romandre en tot moment amb el cap cobert.

Calendaris i horaris

En el calendari jueu (solar i lunar alhora), l'any comença la primera quinzena de setembre, en la festivitat de Roix ha-Xanà (any nou jueu), i vuit dies més tard és el dia del perdó o de l'expiació, el Yom Kippur, el dia més solemne del calendari, en què tots els jueus fan dejuni estricte. Una altra festa important és Sukkot, o festa de les cabanes, en què commemoren el temps en què Israel caminà pel desert. Cap a la primavera se celebren dues festes molt importants, la Pessàh (la Pasqua jueva) i el Xavuot (Pentecosta), dues festes que es viuen principalment en l'àmbit familiar.

Aquestes cinc festes són les que es reconeixen com a principals a l'Acord de Cooperació de 1992 citat anteriorment. Segons l'article 12 d'aquest l'Acord de Cooperació, l'alumnat d'aquesta confessió religiosa estarà dispensat de l'assistència a classe i de la celebració d'exàmens els dissabtes i les festivitats religioses esmentades, a petició pròpia o de qui n'exerceixi la pàtria potestat o la tutela.

Altres festes que s'acostumen a celebrar són la Simhat Torà (la festa de la Torà) i, cap a primers de desembre, la Hanukkà, que és la festa de la llum.

Algunes persones jueves poden voler seguir de forma molt estricta la regla de no treballar des de la posta de sol de divendres fins a la posta de sol de dissabte o en les festivitats religioses. Aquesta norma religiosa també és contrària a l'ús de certes eines o a fer certes tasques.

És possible que alguns jueus sol·licitin espais per fer les pregàries diàries.

Altres pràctiques religioses

Alguns jueus poden sol·licitar rebre assistència religiosa de manera regular i, en alguns casos, acompanyament religiós individual, així com disposar d'exemplars dels llibres sagrats i d'altres textos religiosos.

Els serveis de menjador i l'alimentació

Els jueus distingeixen els aliments entre caixer (aptos) i *taref* (no aptos) en funció dels aliments i del seu procés de cocció, basant-se en el capítol 11 del Levític. És possible que en serveis de menjador demanin una dieta vegetariana.

A l'hora de menjar, els homes es posen la quipà, que és un signe de respecte a Déu i de que la divinitat està per sobre de les persones i les protegeix, i han de dir una oració en veu alta o baixa, abans i després de l'àpat, com a agraïment.

Al llarg de l'any, els jueus poden dur a terme diversos dejunis. Els més seguits són els que es realitzen durant les festivitats del Yom Kippur (celebrat el dia 10 del mes jueu de tixrí) i de Tisha B'Av (9 d'av). És per això que algunes persones poden tenir la voluntat de dur a terme determinats dejunis.

Algunes persones jueves poden voler dur a terme determinats dejunis.

Davant situacions de defunció

En els moments que precedeixen la mort, és probable que la persona demani ser acompanyada per un rabí, que resarà determinats salms i farà diversos rituals.

Just abans de morir, el malalt o alguna persona en nom seu pronuncia la Shemà Israel, la professió de fe dels jueus.

Un cop mor la persona, és habitual que es vulgui estirar completament el cos i cobrir-li la cara amb una tela. Probablement no es voldrà deixar sol ni a les fosques. Habitualment la hevrà qaddixà (o “germandat santa”), un grup existent en moltes sinagogues i que està format per persones que s’ofereixen voluntàries per condicionar el cos dels difunts i fer les tasques d’acompanyament dels moribunds, s’encarrega de totes aquestes tasques.

Després de la defunció d’una persona, és possible que els familiars desitgin fer l’enterrament de manera immediata i que no vulguin que es faci l’autòpsia del cos. A més, pot ser que algun familiar demani acompanyar el difunt constantment.

Per acomiadar els difunts, es fa una cerimònia en record seu al tanatori, a la sinagoga o al cementiri. Al cementiri, es fan oracions i la cerimònia de la *keria* (esquinçat de vestidures). Entre els jueus no és habitual que s’enviïn flors en homenatge al difunt. Un cop al cementiri, entren el rabí i la família darrere del fèretre. Es baixa el fèretre a la tomba i es recita: “Ha arribat al seu lloc de descans en pau”. Després, el rabí agafa una mica de terra i la llença damunt la tomba. La família i els coneguts fan el mateix. Es resen dues oracions: el rabí recita el *maleh rajamin*, mentre que els familiars més propers al difunt reciten el *qaddix* (oració de dol).

Molts jueus posen pedres sobre les tombes com a senyal de record cap al difunt.

7.

ANNEX III.

QUADRE-RESUM SOBRE LES CONFESSIONS RELIGIOSES

Confessió religiosa	Pràctica religiosa habitual	Símbols i indumentària	Calendari	Alimentació	Final de vida
Església Catòlica	Voluntat de disposar d'un espai per fer-hi oracions. Voluntat de rebre els sagraments. Petició d'instal·lar imatges sagrades o determinats objectes de significat religiós a l'habitació.	Desig de dur alguns símbols, com collarets amb crucifixos o rosaris.	Voluntat de celebrar el Nadal, la Pasqua i altres festes del calendari litúrgic.	Voluntat d'abstenir-se de menjar carn els divendres de Quaresma i de dejunar el Dimecres de Cendra i el Divendres Sant.	Voluntat de rebre la unció dels malalts, la comunió, la confessió i el viàtic.
Esglésies evangèliques i protestants	Voluntat de disposar d'un espai per fer-hi oracions. Voluntat de rebre el baptisme.	Desig de dur alguns símbols, com una creu penjada al coll.	Voluntat de celebrar el Nadal i la Setmana Santa, i de commemorar el Dia de la Reforma.		Voluntat de rebre acompanyament espiritual.
Islam	Voluntat de disposar d'un espai per fer-hi les pregàries diàries (<i>salat</i>) damunt d'una catifa. Voluntat de rentar-se amb aigua corrent abans dels àpats i abans de les oracions.	Voluntat de moltes dones de romandre amb el cap cobert.	Voluntat de celebrar el Ramadà i la Festa del Sacrifici.	Sol·licituds de menús <i>halal</i> , vegetarians o lliures de porc. Voluntat de celebrar el <i>sawm</i> , el dejuni diürn durant el mes del Ramadà.	Abans de la defunció, voluntat de recitar fragments de l'Alcorà al costat de la persona, d'orientar-la cap a la Meca i de pronunciar la professió de fe en nom seu. Després de la defunció, voluntat de realitzar el rentat ritual. Voluntat que el cos no sigui tocat per persones del sexe contrari.

Confessió religiosa	Pràctica religiosa habitual	Símbols i indumentària	Calendari	Alimentació	Final de vida
Testimonis Cristians de Jehovà	Voluntat de tenir una Bíblia i altres publicacions de l'organització. Voluntat de rebre el baptisme per immersió.		Commemoració de la Mort de Jesucrist, el dia 14 de nissan. Rebuig de participar en celebracions diferents de les religioses pròpies.	Rebuig de qualsevol aliment que tingui sang en la seva composició.	Rebuig de rebre transfusions de sang en qualsevol tractament. Cerimònia en forma de conferència bíblica, en nom del difunt.
Budisme	Voluntat de disposar d'un espai per a la meditació. Voluntat de tenir a l'abast encens i figuretes o imatges de Buda. Negativa a participar en activitats que comportin directament o indirecta la mort d'animals.	Voluntat de portar rosaris o cordons de protecció.	Voluntat de celebrar el Dia de Buda (Vesak) i altres festivitats en funció del corrent.	Voluntat de seguir una dieta vegetariana.	Reticències als tractaments pal·liatius i voluntat de romandre conscient. Voluntat de recitar textos sagrats durant els moments previs a la defunció. Voluntat de fer una meditació al costat del cos del difunt. Voluntat de mantenir el difunt immòbil durant 72 hores.

7.ANNEX III. QUADRE-RESUM SOBRE LES CONFESSIONS RELIGIOSES

Confessió religiosa	Pràctica religiosa habitual	Símbols i indumentària	Calendari	Alimentació	Final de vida
Esglésies ortodoxes	Sol·licitud d'espais per pregar. Sol·licitud de confessar-se i combrregar davant d'un sacerdot ortodox. Voluntat d'instal·lar imatges a l'habitació i disposar d'una Bíblia.	Desig de dur objectes com rosaris, collarets amb crucifix o imatges de Jesucrist, la Mare de Déu o alguns Sants.	Voluntat de celebrar el Nadal o la Setmana Santa seguint el calendari ortodox corresponent. Ús d'espelmes en algunes celebracions.	Sol·licitud de menús vegetarians en determinades festivitats. Voluntat de dejunar en dies concrets. Voluntat de no prendre oli d'oliva durant la Quaresma i la Setmana Santa.	Voluntat de rebre la unció dels malalts. Desig de realitzar un funeral amb el cos present i una pregària a peu de cementiri.
Hinduisme	Voluntat de disposar d'algun espai per meditar. Voluntat de posar imatges de divinitats a l'habitació.	Voluntat d'algunes dones de portar rosaris, pírcings i <i>bindis</i> , entre d'altres.	Voluntat de celebrar determinades festivitats, com el Holi o el Divali.	Sol·licitud de menús vegetarians o lliures de porc i de vedella. Voluntat de dejunar en determinats dies o períodes.	Voluntat de recitar determinats mantrès, oferir aigua o encendre espelmes en els últims moments de vida. Voluntat de realitzar el rentat ritual del difunt, tapar-lo amb una tela i posar el cos a terra.
Església Adventista del Setè Dia	Voluntat de celebrar cultes el dissabte. Voluntat de rebre formació bíblica. Voluntat de rentar-se els peus per celebrar el sant sopar. Voluntat de disposar d'una Bíblia.		Voluntat de realitzar el descans sabàtic, que comença en la posta de sol del divendres. Voluntat de celebrar el Nadal i la Setmana Santa.	Sol·licitud de menús vegetarians.	Cerimònia de record del difunt amb el cos present.

Confessió religiosa	Pràctica religiosa habitual	Símbols i indumentària	Calendari	Alimentació	Final de vida
Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies	Voluntat de celebrar el sant sopar. Voluntat de rebre formació bíblica. Voluntat de disposar d'una Bíblia i d'un exemplar del Llibre de Mormó.	Voluntat de vestir una roba interior determinada.	Voluntat de celebrar el Nadal i la Setmana Santa. Voluntat de seguir les Conferències Generals de l'Església, a través d'Internet o de la televisió.	Rebuig del consum de cafè, alcohol i begudes excitants. Voluntat de realitzar un dejuni de dos àpats, un dia al mes.	Voluntat que s'imparteixi la benedicció de salut als malalts. Voluntat de vestir el difunt amb un hàbit determinat. Cerimònia de comiat amb el cos present i dedicació de la tomba al cementiri.
Fe bahá'í	Sol·licitud d'espais per fer les oracions diàries. Voluntat de rentar-se les mans abans de fer les oracions. Voluntat de rebre formació religiosa.		Voluntat de celebrar les nou festivitats preceptives sense treballar ni assistir a l'escola.	Rebuig del consum de begudes alcohòliques. Voluntat de fer el dejuni diürn durant el mes d'Al·là.	Voluntat de fer un rentat ritual el cos del difunt, embolcallar-lo amb un sudari i realitzar una cerimònia en record del difunt.
Sikhisme	Sol·licitud d'espais per fer les oracions diàries. Voluntat de rentar-se el cabell abans de fer les oracions. Voluntat de disposar d'un <i>gutka</i>, un llibre amb textos sagrats. Reticències a què se'ls rasuri qualsevol part del cos.	Voluntat de dur les 5 "kas" i, els homes, de dur el cabell recollit en un turbant.	Voluntat de celebrar el Baisakhi o el Divali, entre altres festivitats. Voluntat d'alguns familiars o amics de portar-los el pastís ritual <i>karah-prashad</i> en aquestes festivitats.	Sol·licitud de menús vegetarians o lliures de vedella.	Voluntat que un <i>granthi</i> o algun membre de la comunitat sikh acompanyi la persona en els darrers moments de vida. Voluntat de realitzar el rentat ritual del difunt. Preferència per la incineració.

Confessió religiosa	Pràctica religiosa habitual	Símbols i indumentària	Calendari	Alimentació	Final de vida
Taoisme	Sol·licitud d'espais on meditar o practicar <i>txikung</i> o taitxí. Voluntat de tenir a l'abast talismans, llibres, miralls o plantes.		Voluntat de celebrar les festivitats pròpies del calendari xinès.	Sol·licitud de menús vegetarians.	Voluntat de realitzar pràctiques per conjurar l'energia. Voluntat de cremar alguns papers durant la vetlla.
Judaisme	Sol·licitud d'espais per fer oracions diàries. Rebuig de fer determinades accions des de la posta de sol de divendres fins a la posta de sol de dissabte.	Voluntat de romandre amb el cap cobert. Voluntat de vestir un tal·lit sota la camisa, una roba ritual blanca amb serrells.	Voluntat de celebrar el Roix ha-Xanà, el Yom Kippur i altres festivitats importants del calendari jueu.	Sol·licitud de menús caixer, vegetarians o lliures de porc en els quals no es barregin productes càrnics i làctics. Voluntat de dur a terme determinats dejunis.	Voluntat de rebre acompanyament rabínic en els últims moments de vida. Voluntat de pronunciar la professió de fe abans de la mort. Reticències a l'autòpsia. Voluntat que el difunt estigui acompanyat i amb llum.

8.

ANNEX IV. CALENDARI DE FESTIVITATS RELIGIOSES

Totes les tradicions religioses tenen el seu propi calendari de festes, que estableix tant el principal dia de la setmana com les solemnitats al llarg de l'any. La commemoració de les festivitats i diades pròpies de cada confessió religiosa són un element essencial de la vida de moltes persones. Cada festivitat pot comportar la celebració de determinats ritus o unes demandes alimentàries específiques que poden repercutir en la vida quotidiana.

No obstant això, no sempre és fàcil saber amb exactitud les dates en què s'escauen les diferents celebracions, atès que sovint varien d'un any a l'altre. La Direcció General d'Afers Religiosos del Departament de Justícia publica cada any, a través de la seva pàgina web, un calendari actualitzat d'aquestes festivitats. Podeu consultar-lo a l'enllaç següent: <https://afersreligiosos.gencat.cat/ca/diversitat-religiosa/calendari-i-festes/calendari-de-festes-religioses/>

9.

ANNEX V. RECURSOS

Bibliografia vinculada a la gestió de la diversitat religiosa

- AADD. (2015). *Duellum no tan sols. Guia sobre celebracions funeràries de creences i conviccions*. Barcelona: Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós (AUDIR), Grup Mémora i Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: <https://afers-religiosos.gencat.cat/ca/que-oferim/recursos-per-a-la-gestio-de-la-diversitat-religiosa/serveis-funeraris-i-cementiris/guia-sobre-celebracions-funeraries-de-creences-i-conviccions/>
- AA.VV. (2016). *Manual para la gestión municipal de la diversidad religiosa (2ª edición revisada)*. Observatorio del Pluralismo Religioso en España. Consultable en línia: https://www.observatorioreligion.es/upload/96/88/Manual_gestion_municipal.pdf
- CASTILLA VÁZQUEZ, C. (2011). *El Diálogo interreligioso: iniciativas para la gestión de la diversidad religiosa*. Granada: Comares.
- Diputació de Barcelona. (2006). *Multiculturalitat i dret de culte*. Barcelona: Diputació Barcelona. Descarregable en línia: https://llibreria.diba.cat/es/libro/multiculturalitat-i-dret-de-culte_36547
- Fundació Migrastudium (2021). *Pedagogia de la convivència en societats amb diversitat cultural i religiosa*. Barcelona: Editorial Claret
- Generalitat de Catalunya (2017). *Protocol per a la prevenció i l'abordatge del matrimoni forçat a Catalunya*. Descarregable en línia: <https://igualtat.gencat.cat/web/content/Ambits/antiracisme-migracions/prevencio-violencia-masclista/matrimonis-forcats/Protocol-per-a-la-prevencio-i-labordatge-del-matrimoni-forcat-1.pdf>
- Generalitat de Catalunya. (2007). Protocol d'actuacions per prevenir la mutilació genital femenina. Descarregable en línia: https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicas/07infanciaiadolescencia/recursos_professionals/protocols_actuacio/pdf/protocol_mutilacio_genital.pdf
- GOMES FARIA, R., & Hernando de Larramendi, M. (2011). *Guía de apoyo a la gestión pública de la diversidad religiosa en el ámbito de la alimentación*. Observatorio del Pluralismo Religioso en España. Descarregable en línia: https://www.observatorioreligion.es/upload/72/04/Guia_alimentacion.pdf
- GÓMEZ I SEGALÀ, Joan. (2023). *Laïcitat, religions i prejudicis*. Barcelona: Fragmenta.
- GRIERA I LLONCH, M. del M. (2011). *Diversitat religiosa i món local i: una mirada a Europa*. Diputació de Barcelona. Barcelona: Diputació de Barcelona. Descarregable en línia: https://llibreria.diba.cat/cat/livre/diversitat-religiosa-i-mon-local-una-mirada-a-europa_49390
- PARDO PRIETO, P. C. (2008). *Laicidad y acuerdos del Estado con confesiones religiosas*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- SOBREVIÀ, X., & Torradeflot, F. (2014). *Atenció religiosa al final de la vida: coneixements útils sobre creences i conviccions*

ons. Barcelona: Obra Social La Caixa. Consultable en línia: <https://afersreligiosos.gencat.cat/ca/que-oferim/recursos-per-a-la-gestio-de-la-diversitat-religiosa/salut/atencio-religiosa-al-final-de-la-vida/>

Ètica, espiritualitat i serveis socials

BENAVENT, E. (2013). *Espiritualidad y educación social*. Barcelona: UOC.

CANIMAS BRUGUÉ, J. (2003). L'Estat de la qüestió de l'ètica aplicada als serveis socials i l'acció educativa: amb una proposta de constitució d'un Observatori d'Ètica Aplicada. Girona: Campus Arnau d'Escala.

Fundació Congrés Català de Salut Mental (2005). *Protecció de drets i dignitat: legislació en salut mental* / document elaborat pel Comitè d'Ètica Assistencial de la FCCSM. Barcelona: Fundació Congrés Català de Salut Mental.

MAYORAL, J. (2009) Ètica en els serveis socials. Infància i adolescència. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Acció Social i Ciutadania.

ROMÁN MAESTRE, B. (2016). *Ética de los servicios sociales*. Professions i organitzacions. Barcelona: Herder.

SÁNCHEZ VIDAL, A. (2016). *Ética psicosocial: enfoque comunitario: actores, valores, opciones y consecuencias*. Madrid: Pirámide.

VILAR, J. (2013). Cuestiones éticas en la educación social: del compromiso político a la responsabilidad en la práctica profesional. Barcelona: UOC.

Guies per al respecte a la diversitat de creences

Generalitat de Catalunya. (2022). *Guia per al respecte a la llibertat religiosa i de consciència en les relacions laborals*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/content/02_que-oferim/recursos-gestio-diversitat-religiosa/relacions-laborals/guia-diversitat-creences-ambit-laboral.pdf

Generalitat de Catalunya. (2021). *Guia per al respecte a la diversitat de creences als serveis socials bàsics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/content/02_que-oferim/recursos-gestio-diversitat-religiosa/serveis-socials/GUIA-Serveis-socials-basics-2021_DEFINITIVA.pdf

Generalitat de Catalunya (2019). *Guia per al respecte a la diversitat de creences en l'àmbit dels serveis policials*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/content/02_que-oferim/recursos-gestio-diversitat-religiosa/serveis-policials/Guia_serveis_policials.pdf

Generalitat de Catalunya. (2018). *Guia per al respecte a la diversitat de creences als cementiris de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/content/02_que-oferim/recursos-gestio-diversitat-religiosa/serveis-funerals/guia-respecte-diversitat-cementiris/Guia_Cementiris_2018.pdf

Generalitat de Catalunya. (2015). *Guia per al respecte a la diversitat de creences a la via pública*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: <https://>

afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/02_que-oferim/recursos-gestio-diversitat-religiosa/via-publica/GUIA_RESPECTE_VIA-PUBLICA.pdf

Generalitat de Catalunya. (2015). *Guia per al respecte a la diversitat de creences als centres sanitaris de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/02_que-oferim/recursos-gestio-diversitat-religiosa/salut/guia-diversitat-creences/Guia_Creences_Centres_Sanitaris.pdf

Generalitat de Catalunya. (2015). *Guia per al respecte a la diversitat de creences als centres educatius de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/02_que-oferim/recursos-gestio-diversitat-religiosa/educacio/guia-escoles/guia_educatius_2015.pdf

Generalitat de Catalunya. (2015). *Guia per al respecte a la diversitat de creences als centres penitenciaris de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/02_que-oferim/recursos-gestio-diversitat-religiosa/centres-penitenciaris/Guia_Centres_Penitenciaris.pdf

Documents del Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa

Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa (2023). *Tradicions religioses i equitat de gènere*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/01_qui-som/consell-assessor/07-doc-cadr-cat.pdf

Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa (2021). *La dignitat en les atencions funeràries a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/01_qui-som/consell-assessor/06-doc-cadr-cat.pdf

Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa (2021). *Diversitat religiosa i mitjans de comunicació. Una expressió de diàleg*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/01_qui-som/consell-assessor/05-doc-cadr-cat.pdf

Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa. (2017). *El Lloc de les tradicions religioses i espirituals en el país que volem: directrius*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/01_qui-som/consell-assessor/04-doc-cadr-cas.pdf

Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa. (2015). *Acollir el foraster: l'hospitalitat com a deure i actitud espiritual*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/01_qui-som/consell-assessor/03-doc-cadr-cat.pdf

Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa. (2015). *L'Aportació social de les tradicions religioses dins les societats obertes: les religions com a capital sociocultural*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/01_qui-som/consell-assessor/02-doc-cadr-cat.pdf

Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa. (2013). *La Diversitat religiosa en les societats obertes: criteris de discerniment*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: https://afersreligiosos.gencat.cat/web/.content/01_qui-som/consell-assessor/01-doc-cadr-cat.pdf

Bibliografia vinculada al coneixement de les diferents confessions religioses

General

CAROD-ROVIRA, J. L. (ed). (2015). *Les religions a Catalunya*. Lleida: Pagès editors.

DÍEZ DE VELASCO, F. (2002). *Introducción a la historia de las religiones*. Madrid: Trotta.

ESTRUCH, J. (2015). *Entendre les religions. Una perspectiva sociològica*. Barcelona: Editorial Mediterrània.

ESTRUCH, J., Gómez i Segalà, J., Griera, M. del M., & Iglesias, A. (2004). *Les altres religions: minories religioses a Catalunya*. Barcelona: Editorial Mediterrània.

FONS, C., Estruch, J. i Sevilla, E. *El sentit de tot plegat. Un llibre sobre les religions*. Barcelona: Lalè.

MELLONI, X. (2003). *L'U en la multiplicitat. Aproximació a la diversitat i unitat de les religions*, Barcelona: Editorial Mediterrània.

POUPARD, P. (1998). *Diccionario de las religiones*, Barcelona: Editorial Herder.

SMITH, H. (1995). *Las religiones del mundo*, Barcelona: Thassàlia.

WOODHEAD, L.; Kawanami, H.; Partridge, C. (eds.) (2001). *Religions in the modern world*. Londres / Nova York: Routledge.

Bibliografia per confessions religioses

BUDISME

ARROYO Moliner, Liliانا (2012). "El Budisme ara i aquí: Espanya va camí del nirvana?". *Revista Catalana de Sociologia*, 28, pàg. 71-88. Disponible a: <https://raco.cat/index.php/RevistaSociologia/article/view/265424>

ÁVILA, M. (2008) Una ullada a les religions d'avui: l'hinduisme i el budisme. Barcelona: Abadia de Montserrat.

DÍEZ DE VELASCO, F. (2013). *El budismo en España*. Madrid: Akal.

LÓPEZ, D. S. (2009). *El Buddhismo: introducción a su historia y sus enseñanzas*. Barcelona: Kairós.

V.V.A.A. (2008). *La paraula del Buda*. Barcelona: Abadia de Montserrat.

ESCLÉSIA ADVENTISTA DEL SETÈ DIA

VALLS Estebanell, J. Et al. (2003). *Compartiendo la esperanza. Cien años de Adventismo del Séptimo Día en España*. Madrid: Editorial Safeliz.

ESCLÉSIA CATÒLICA

BADA, J. (2003). *Història del cristianisme a Catalunya*. Lleida: Pagès Editors.

Consell Pontifici de la Justícia i de la Pau (2005). *Compendi de la doctrina social de l'Església*. Barcelona: Editorial Claret.

Església Catòlica (2011). *Catecisme de l'Església Catòlica*. Barcelona: Editorial Claret.

ESGLÉSIES ORIENTALS

JANERAS, S. (2011). *Les esglésies orientals. Història, tradició espiritual i visió ecumènica*. Lleida: Pagès Editors.

DÍEZ DE VELASCO, F. (ed.) (2015). *Las iglesias ortodoxas en España*. Madrid: Akal.

MEYENDORFF, J. (1966). *L'església ortodoxa*. Barcelona: Edicions 62.

HINDUISME

ÁVILA, M. (2008). Una ullada a les religions d'avui: l'hinduisme i el budisme. Barcelona: Abadia de Montserrat.

VALLVERDÚ, J. (2006). *L'hinduisme*, Barcelona: Editorial UOC.

SATYANANDA, S. (2013). *L'hinduisme*, Barcelona: Fragmenta Editorial.

ISLAM

BRAMON, D. (2016). L'Islam avui: alguns aspectes controvertits. Barcelona: Fragmenta.

GARRETA I BOCHACA, J. (2000). Els musulmans de Catalunya : immigració i noves comunitats islàmiques. Lleida: Pagès Editors.

LÓPEZ BARGADOS, A., Lundsteen, M., & Solé Arraràs, A. (2016). *La pràctica religiosa de les comunitats musulmanes de Barcelona, expressions i problemàtiques*. Barcelona: SAFI. Consultable en línia: https://www.catalunyareligio.cat/sites/default/files/1469796487informe_islamofobia_ajuntament_de_barcelona_20160727.pdf

MARÍN I TORNÉ, F.-X., Bramon, D., Cabezas López, J. M. (2005). *Islam i occident: diàleg de civilitzacions*. Barcelona: Edimurtra.

MORERAS, J. (1999). *Musulmanes en Barcelona*. Espacios y dinámicas comunitarias, Barcelona: Edicions CIDOB.

MORERAS, J., Alonso, M., Ghali, K., López Bargados, A., & Solé Arraràs, A. (2017). *Diàspores i rituals El cicle festiu dels*

musulmans de Catalunya. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de cultura. Consultable en línia: https://cultura.gencat.cat/web/.content/cultura_popular/07_publicacions/coleccions/Documents/SD_Originals/SD_Diaspores.pdf

PALACIOS, J. (2009). *Coneixes els nostres veïns musulmans?* Mataró: Associació Cultural Musulmana Al Ouahda / Associació Cultural Islàmica Annour. Consultable en línia: <https://www.tarragona.cat/serveis-a-la-persona/serveis-socials/observatori-social-de-la-ciutat-de-tarragona/fitxers/altres/eines-per-laccio/coneixes-els-nostres-veins-musulmans>

JUDAISME

BARNES, T. (2006). *Judaísmo: culto, festividades y ceremonias litúrgicas del mundo*, Madrid: San Pablo.

ESTANYOL, M.J. (2002). *Judaisme a Catalunya, avui*, Barcelona: Editorial Pòrtic.

PROTESTANTISME

BAUBÉROT, J.; W. J.P. (1996). *El protestantismo de la A ala Z*. Rubí. Gayata.

CAROD-ROVIRA, J. L. (2016). *Història del protestantisme als Països Catalans*. València: Tres i Quatre.

Consell Evangèlic de Catalunya (2006). *El protestantisme en 100 paraules* (1a ed.). Barcelona: Publicacions del Consell Evangèlic de Catalunya.

GRIERA, M.; Clot, A. (2018). *El protestantisme a la ciutat de Barcelona*. Retrat d'un col·lectiu heterogeni. Barcelona: Ajuntament de Barcelona

SIKHISME

FARJAS, A. (2006). *Desh, Pradesh (el meu país, l'altre país): els panjabis a les comarques gironines*. Girona: Diputació de Girona.

PÁNIKER, A. (2007). *Los sikhs*. Barcelona: Kairós.

SANTOS FRAILE, S. (2016). *La Comunidad sikh de Barcelona, una aproximación etnográfica: prácticas, negociación y transformaciones en el cuerpo y la corporalidad tras el proceso migratorio*. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona. Disponible en línia: <https://www.tdx.cat/handle/10803/397676#page=1>

TESTIMONIS DE JEHOVÀ

FONS I DUOCASTELLA, C., & Luque Capelles, B. (2008). "Els testimonis de Jehovà: quan la fe truca a la porta", *Materials del Baix Llobregat*, 14, 59–64. Consultable en línia: <http://www.raco.cat/index.php/Materials/article/download/139907/327022>

IBARS SAMANIEGO, L. (2006). "Los Testigos de Jehová: algunas anotaciones", *Quaderns. Revista de l'Institut Català d'Antropologia*, 7. Consultable en línia: <http://www.antropologia.cat//antiga/quaderns-e/07/lbars.htm>

Webgrafia Institucional

Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya
<https://afersreligiosos.gencat.cat/ca/inici/>

Observatorio del Pluralismo Religioso en España:
www.observatorioreligion.es

Entitats de diàleg interreligiós

Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós: www.audir.org

Grup de Treball Estable de Religions:
www.grupdereligions.org



**Generalitat
de Catalunya**